

יום אורנים

המגזין של סגל אורנים

שבט תש"ע, ינואר 2010

החזרה לדת,
מגדר ופוליטיקה - 24

מקום הנשי ביצירה
בחלוף הזמן - 19

המכללה האקדמית לחינוך

אורנים

חינוך. מנהיגות. עתיד.

רוח אורנים עומד הפעם בסימן הגיוון והריבוי באורנים: שפות, צבעים, דעות, זהויות, עמדות פוליטיות ועוד - כולם מוצאים את ביטויים בעשייה החינוכית באורנים, על מדשאות הקמפוס ובשביליו וכמובן - בין דפי גיליון זה. ההכנות לכנס 'הגליל כמרחב מחוץ תרבותי', שיתקיים בסוף פברואר, בעיצומן. בינתיים מצאנו עניין והנאה בכמה ימי עיון וכנסים מרתקים שהיו באורנים כגון "החזרה לדת: מגדר ופוליטיקה" שעסק בתופעת ההדתה, קרי: החזרה אל הדת דווקא בעולם פוסט מודרני ויום העיון "מקום הנשי ביצירה בחלוף הזמן" שכינס נשים יוצרות וחוקרות מן השורה הראשונה תחת קורת גג אחת לדיון בנושא ייחודי: הדרה כפולה, של מגדר ואייג'ינג. שלושה גופים חשובים פועלים באורנים וזוכים לחשיפה ברוח אורנים: המדרשה באורנים - מרכז חינוכי להתחדשות החיים היהודיים בארץ ישראל. המדרשה מציינת בימים אלה 20 שנות פעילות; המכינה הקדם-צבאית להכשרת מנהיגות חברתית ע"ש יצחק רבין שעולה מדי פעם לכותרות; לפעילות הענפה של שדמות נחשפנו בזכות אורחי אורנים מה-JTS. נמשיך להכיר את שדמות בהרחבה גם בגיליונות הבאים.

נושא התפעול והתשתיות באורנים קיבל זריקת מרץ בזכות מנהל התפעול החדש והנמרץ. ענייני נוחות ובטיחות מטופלים במהירות והדבר ניכר גם במראה הקמפוס המשתפר.

גם רוח אורנים מתהדר במראה חדש. הערות (ומחמאות) שהגיעו למערכת בענייני תוכן וצורה נלקחו בחשבון והובילו למגזין בעיצובו הנוכחי. נשמח לקבל את תגובותיכם ישירות למייל או כמכתב למערכת.

קריאה נעימה,

שני לוי
עורכת רוח אורנים

פינת חמד באורנים
צילום: שחר שגיא

תוכן

ינואר 2010

מדורים: טוראשון **2** בראש השולחן **3** מדובשה ומעוקצה **10** עוד זווית **15** שיעור מולדת **29** לקרוא או לא לקרוא **34** כרטיס קורא **37** חדש על המדף **38**

כתבות: לעשות, לשנות ולהטמיע **5** קולו של האחר: קשיים ותקוות **7** נקודת פתיחה משופרת לקבוצת מיכאל **9** טקס חגיגת יכול הדוקטורים **12** "עאאידה אלא אלגימיעה" - חוזרת לאוניברסיטה **12** לאדוני באהבה: להיות מורה מהסרטים **13** פרופ אן שארפ: פילוסופיה עם ילדים מעודדת אמפתיה וסבלנות **14** אורנים כגוף מרכזי בארץ לעבודה עם נוער בהדרה ובסיכון **16** המדרשה - אהבה בת עשרים **18** מקום הנשי ביצירה בחלוף הזמן **20** יצירה-תצוגה-דיון **22** חזרה לדת: מגדר ופוליטיקה **24** מכינת רבין - מקום בטוח בעין הסערה **26** סקר תחבורה לקידום תחבורה בת קיימא **28** ללמוד על המורכבות של ישראל **28** מנהל תפעול חדש ובית תפעול חדש **30** שיח אחר **31** מבנה ארגוני - היחידה למערכות מידע **32** הזמנה למרחב הפתוח **32** נציגנו באטלנטה **36** עדכוני הרשות למחקר ולהערכה **36** תערוכות בגלריה לאמנות **39**

מערכת רוח אורנים, המגזין של סגל אורנים

עורכת: **ד"ר שרה שגיא** ■ חברי מערכת: אליה דמטר וד"ר אריה קיזל ■ עריכה גרפית: סטודיו "גרפיקאים" - יורם צונג
ניתן לפנות למערכת באמצעות המייל: sara_sa@staff.oranim.ac.il
בשער: בניין המנהלה, צילום: שחר שגיא

בראש השולחן

שרה שגיא שוחחה עם פרופ' יאיר קארו, ראש מכללת אורנים

האם כבר ניכרות מגמות התעניינות והרשמה לקראת שנה"ל הבאה?

מתחילים להביט על השנה הבאה. אנחנו נמצאים כעת בין שתי מגמות: העלאת סף הקבלה במכללות, מהלך שמעורב בו מנכ"ל משרד החינוך. מהלך כזה באופן טבעי מפעיל לחץ על קבלת הסטודנטים הסדירים לשנה א' של תואר ראשון, ושם יהיה קשה לגדול. מאידך, אנחנו רואים המשך התעניינות מאסיבית בהכשרת אקדמאים להוראה. אני צופה עוד שנתון גדול, באיכויות דומות לשנתון המצוין של השנה הנוכחית. בתואר השני פועלות שש תכניות שעכשיו מגיעות לנפח לימודי מלא. הן יביאו שנתון של 240 מסטרנטים, והיות שאנחנו המכללה הראשונה שקיבלה את אישור המל"ג להגיש את תכנית ה-M. Teach, שנועדה לקלוט 50-60 סטודנטים לשנתון הראשון שלה, כלומר אם ההערכות האלה די ריאליות וצנועות, אנו צפויים לקלוט למעלה מאלף סטודנטים בשנתון בקבוצה של תואר ראשון, הסבות ותואר שני.

אנחנו רואים המשך התעניינות מאסיבית בהכשרת אקדמאים להוראה. אני צופה שנתון נוסף גדול, באיכויות דומות לשנתון המצוין של השנה הנוכחית.

הדבר נותן תחושה של כוח ושל מיתוג, וגם לא מעט פרנסה לאנשים שעובדים פה, ועדיין אנחנו ממשיכים לחיות בסביבה של תחרות אקדמית מחריפה.

בימים אלה שומעים הרבה אנגלית בקמפוס. האם יש לכך סיבה מיוחדת?

אנחנו חווים הרפתקה שמתבצעת ברובה באנגלית, על-ידי קבוצת סטודנטים לתואר שני מן ה-JTS (Jewish Theological Seminary), רובם אמריקאים, מלבד אחד או שניים קנדיים. זהו המרכז האקדמי של הקהילה הקונסרבטיבית בארה"ב, ומקום משכנו במנהטן. כמה אנשי סגל מאורנים עשו בו את הדוקטורט. את הפרויקט הזה מובילים בשיתוף פעולה שלושה גורמים: באורנים - רוברטה בל-קליגר משדמות ו-JTS ד"ר עפרה בקנרוט, סגנית הדיקאן של ביה"ס לחינוך שלהם וכן ד"ר אלכס סינקלר, רכז התכנית. זהו פיילוט בן שבועיים שמתוכו שבוע אחד מתבצע באורנים, לקראת

החלטה של ה-JTS לשלוח לכאן באופן קבוע קבוצת סטודנטים לתואר שני לסמסטר אחד או לשנה אקדמית מלאה באורנים. לכן שומעים פה לא מעט אנגלית.

אנו צפויים לקלוט למעלה מאלף סטודנטים בשנתון בקבוצה של תואר ראשון, הסבות ותואר שני. הדבר נותן תחושה של כוח ושל מיתוג, וגם לא מעט פרנסה לאנשים שעובדים פה, ועדיין אנחנו ממשיכים לחיות בסביבה של תחרות אקדמית מחריפה.

זה רק חלק מהאנגלית שאנחנו שומעים. החלק השני מצוי עדיין באימיילים והוא מגיע מה-HUC (Hebrew Union College), שהוא המרכז האקדמי המרכזי של התנועה הרפורמית, וגם הם בודקים מולנו פעילות דומה.

כל הפעילות הזאת היא פרי יזמות וקשר רב-שנים עם שדמות ועם רוברטה מחד, וגם פרי מוניטין מצטבר של קבוצות שונות באורנים בתחומי החינוך והיכולת להידבר ולהציע תכנית מעניינת לקבוצות הקונסרבטיביות והרפורמיות בארה"ב מאידך. בנוסף לכך, ניכר רצון של הקבוצות האלה עצמן לצאת מתהליכי הכשרה קודמים שהתבצעו בעיקר בירושלים, ושבהן נחשפו בעיקר לקהל של דוברי אנגלית ומעט מאוד לחברה הישראלית המגוננת שמחוץ לירושלים.

האם פגשת אותם באופן אישי?

פגשתי אותם והתרשמתי מאוד לטובה. הם סקרנים מאוד, מתעניינים מאוד, הם מופתעים ממה שהם רואים פה, מהנופים וממגוון הדעות: חילוניים, דתיים, ערבים דרוזיות ועוד. מגוון אנושי גדול בהרבה מזה שהם ציפו לו, לאחר שניזונו מסטריאוטיפים בתקשורת. הם גם נהנים מארבעה סטודנטים דוברי אנגלית מאורנים שמלווים אותם.

נראה שתחום התפעול באורנים מצוי בתנופה.

מי אחראי לכך?

אני מודה לך על השאלה. מי שעומד מאחורי כל התנופה

השנה הבאה נראה שוב לחץ שנובע מגידול במספר הלומדים.

אילו פרויקטים נוספים עוד עומדים על הפרק?

בית הכיתות והאודיטוריום - פרויקט בהיקף של 4 מיליון דולר, שלא נוכל לבצע אותו ללא תקצוב משמעותי של משרד החינוך, ואולי גם תקצוב של תורמים. המבנה אמור לתת פתרון לבעיה של כנסים גדולים ושל כיתות לימוד מודרניות.

יוקם מבנה חדש לגמרי. המקום המיועד לו הוא אולם הספורט ומגרש הכדורסל שליידו. זה תלוי בראש ובראשונה בתקציבי בניה של משרד החינוך למכללות לחינוך.

נענינו לאתגר היסטורי, לסלול שביל רומנטי שעולה ממגרש החניה התחתון עד לבית מצפור, קרוב לספרייה. השביל מואר בלילה בתאורה כדורית מרהיבה, כנראה נציב שם ספסל או שניים.

הזאת הוא שמוליק רגבי; נכנס מנהל תפעול פעלתן, מלא באנרגיות שצבר בשנות שירותו בחיל האוויר, והבעיה איתו היא שאין לנו מספיק פרויקטים לתת לו או מספיק כסף כדי לממש פרויקטים בקצב שבו הוא רוצה לבצע אותם. ידו בכל גם בתחומי הניקיון ובהחלפת תשתיות מים וחשמל. לקראת הקיץ יתבצע פרויקט של שילוט מחדש של כל אורנים.

גולת הכותרת, למי שעוד לא ביקר שם, היא מה שקרוי "גן שמואל", מפקדת התפעול בבית מכלול לשעבר. יושבים שם גם שרון כהן, אמיליה ודרור וכל תפעול אורנים מתבצע משם.

לאחרונה נראו ברחבי הקמפוס ערימות אספלט וערימות גרוטאות. אילו שינויים נעשים כאן?

החפירות וערימות האספלט שראינו פה בשבועות האחרונים כבר די נעלמו, והם נוגעים להבטחה שנתנו לסגל ולסטודנטים ביחס למקומות חניה מתקבלים על הדעת.

בדקנו שתי חלופות ולבסוף בחרנו במגרש החניה התחתון

יהיו בקרוב מאוד צורכי בניה בהיקפים קטנים יותר בגלל התפתחות ה-M. Teach, וחוגים חדשים במח"ר ובפקולטה לחינוך.

פרויקט אחר: מאחורי הקלעים, בשקט בשקט, בשיתוף פעולה שנמשך כבר כמה חודשים בין המערכת הפיננסית על ענפיה הרבים לבין מערכות מידע, מוחלפות כל תוכנות הניהול הישנות של אורנים בתוכנה חדשה ובטכנולוגיות חדשות של מחשוב תחת הכותרת "תוכנת פריוריטי".

ב-1.1.1010, הופסקה העבודה בתוכנות הישנות ובאחת נעשה מעבר לתוכנות החדשות (קדמו לכך תרגול ובדיקות ממושכות). הפרויקט בוצע בצורה יוצאת מן הכלל על-ידי כל המשתתפים, בשקט ובחריצות, ואני מודה לכל מי שנטל חלק במהלך הזה.

מעבר לכך, גל הלידות ממשיך. כמעט על כל אחד שיוצא יש אחד שנכנס.

ראינו כמה לידות, אך צבר ההזמנות (בק לוג) שב והתארך לאחרונה.

כי הוא קרוב יותר לאזור הלימודים. שמוליק הביא קבלן ומסתבר שהבחירה הייתה יותר מנכונה. העלות הסתכמה בסכום נמוך בהרבה מהמתוכנן. את העודף הקצינו לשתי משימות. האחת - תאורה של כל מגרש החניה ההיקפי ושל הכביש הפנימי מבית לגן עד ההנהלה. בהמשך, בשלבי הביצוע המתקדמים, כל מגרשי החניה יהיו מוארים בלילה. המשימה השנייה - נענינו לאתגר היסטורי, לסלול שביל רומנטי שעולה ממגרש החניה התחתון עד לבית מצפור, קרוב לספרייה. השביל מואר בלילה בתאורה כדורית מרהיבה, כנראה נציב שם ספסל או שניים. זה יהיה שביל הזוגות הרומנטי; שם זמני - "מעלה שמואל". מהעודף השמשנו מגרש חניה מדרום לבית הדומי (בית החטיבה האוניברסיטאית), ובו עוד 15 עד 20 מקומות חניה וגם השימוש בו יוסדר בהמשך ע"י דרור ושמוליק.

האם הפתרון הזה נתן מענה למצוקת החניה? הלחץ על המגרשים הוא בשלושת השבועות הראשונים של כל סמסטר, עד שמתארגנים, יכול להיות שבתחילת

לעשות, לשנות ולהטמיע

ד"ר ענת שמלא, ראש היחידה ללימודים מקוונים, מורה וחוקרת, שאינה מוותרת על זמן איכות עם משפחתה, שוחחה עם שרה שגיא על תהליך הטמעת הלמידה המתקדמת שהיא מובילה באורנים

ד"ר ענת שמלא / צילום: שרה שגיא

מתי הגעת אלינו, ומהיכן?

זו השנה השלישית שלי באורנים. לאורנים הגעתי מאוניברסיטת תל-אביב בה למדתי את שלושת התארים: התואר הראשון במסלול חינוך ללקויי שמיעה, במסגרת החינוך המיוחד. התואר השני שלי היה במסלול לתקשורת במחשבים בחינוך ועבודת התזה שלי עסקה ב"מאפייני השימוש באינטרנט בקרב ילדים בני 12-18". עבודת הדוקטורט שלי עסקה בנושא "היבטים פדגוגיים של שילוב האינטרנט בהוראה אקדמית".

ומה הביא אותך דווקא לאורנים?

אחרי שנות מחקר רציתי לעבוד במכללות דווקא, לחוש את הקשר עם מערכת החינוך בפועל, לעשות, לשנות ולהטמיע, "לא רק לדבר על ולחקור את".

ומה כוללת העשייה הזאת?

כיום אני עומדת בראש היחידה ללימודים מקוונים המקדמת תהליכי הוראה-למידה בסביבה מתוקשבת. אני מלמדת במסגרת התואר השני, במסלול מנהיגות בחינוך, קורס תקשוב מערכות חינוך. בתואר הראשון, בפקולטה לחינוך, אני מלמדת פיתוח יחידות לימוד מתוקשבת.

בנוסף, אני שותפה לצוות המחקר של רשות המחקר באורנים וגם לצוות המחקר במופ"ת. במסגרות אלו אני עורכת מחקרים העוסקים בשילוב תקשוב בהוראה ובתהליכי הטמעה.

האם את מעודדת את ילדייך לשימוש נרחב במחשבים? כאם לשלוש בנות בגילאי 4.5, 6, 11.5, אני נגד שימוש מוגזם במחשבים בגיל צעיר. בנותיי מצעירות בצבעים על גבי נייר ולא באמצעות המחשב, יוצאות לשחק בכדור בחוץ ולא עם דמויות מהמחשב.

כיצד את מחלקת את זמנך בין ריבוי התפקידים באורנים לבין הבית והמשפחה?

המשפחה נמצאת אצלי בראש סדר העדיפויות. דפוס העבודה שלי בעצם מאפשר גמישות על-ידי שילוב עבודה מהבית. מי שמכתיב את סדר היום אלו הן הבנות. אני פשוט מנצלת את הזמן בצורה יעילה.

מתי החל תהליך ההטמעה שאת מובילה באורנים? כראש היחידה זו שנתי השנייה. בשנה הראשונה התבקשתי לכתוב תכנית הטמעה 5 שנתית בנושא שילוב טכנולוגיות מידע מתקדמות בהוראה באורנים. התכנית עברה אישורים של ועדת התקשוב, ועדת ההוראה וועדת הקבע של אורנים. למעשה התחלתי להוביל את תהליך ההטמעה בתשס"ט.

מהם היעדים שניצבים בפני היחידה?

היעד המרכזי הוא לקדם את ההוראה ואת הלמידה האקדמית באמצעות טכנולוגיות מתקדמות להוראה, במטרה לגבש דפוסי הוראה ולמידה שיתנו מענה לצרכים של בוגרי המכללה בהתאמה לדרישות החברה במאה העשרים ואחת. מהיעד המרכזי הזה נגזרים יעדים כגיבוש מובילי שינוי מבין אנשי הסגל והעצמתם, הכשרת בוגרים אורייני-תקשוב, קיום תהליך למידה ארגונית ושיתוף ידע, הגמשת מסגרות הלימוד,

הרחבת נגישות לקהלי יעד נוספים ומחקר.

מהו חלקם של אנשי הסגל כמובילי שינוי?

האתגר לעיצוב סביבות הלמידה נמצא בעיקר בידי סגל ההוראה במכללה. יש לספק לסגל בסיס תיאורטי לשילוב אמצעים טכנולוגיים מתקדמים בהוראה, ליווי ותמיכה, בתהליך פיתוח הקורס, בהוראתו ובהערכתו. זאת ועוד, יש לרתום אנשים מרכזיים במכללה המשתמשים בטכנולוגיות מתקדמות בהוראה כמקור ידע וכדוגמא להרחבת תהליך ההטמעה בפקולטות שלהם.

אנשי היל"מ נפגשים עם המרצים ומציגים בפניהם את הרציונל הטמון בשילוב התקשוב בהוראה, את הכלים העומדים לרשותם ואת אמצעי התמיכה שהם יכולים לקבל.

האם כל אנשי הסגל פתוחים לשינויים הללו?

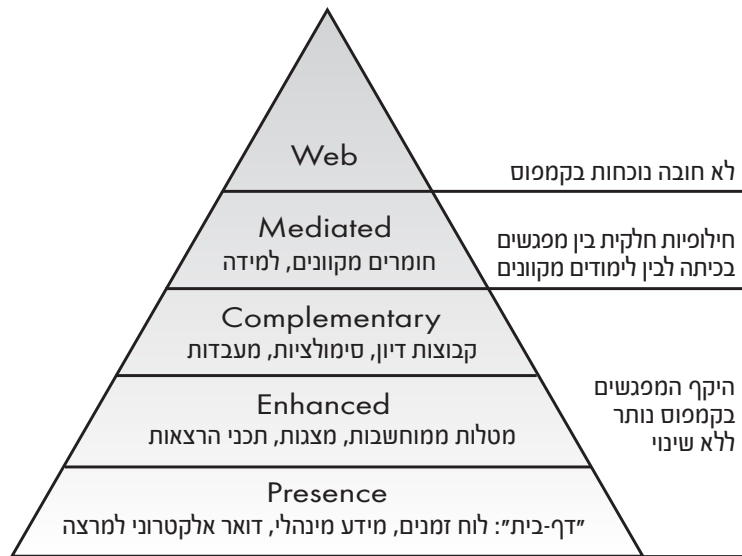
חשוב לזכור ששילוב המחשבים בלמידה ובהוראה אינו מתאים לכל אחד, מרצה או סטודנט. לכן יש למצוא את המקום שבו התקשוב תורם ומשפר תהליכי הוראה-למידה, ומסייע בהשגת מטרות לימודיות.

מה הציפיות מבוגריה של התכנית?

עלינו להציע פתרונות הוראה ההולמים את מציאות העידן הנוכחי שמאופיין בהתפתחות מהירה של טכנולוגיות מידע ותקשורת ובהשפעתן על חיינו החברתיים, התרבותיים, המקצועיים והאקדמיים. הפרט חשוף למידע רב שאותו הוא צריך לחפש, לבקר, לעבד ולעיתים אף ליצור. יתרה מזאת, קיים פער במיומנויות התקשוב בין הדור הצעיר שנולד ברובו אל תוך מהפיכת המידע לבין הדור הבוגר. הטמעת השימוש בטכנולוגיה בקרב הסטודנטים תתרום לטיפוח מיומנויות תקשוב בקרב הסטודנטים לצרכיהם וגם תכשיר אותם לשימוש מושכל בטכנולוגיה כאמצעי הוראה.

האם מסגרות הלימוד הפורמאליות מתאימות לאפשרויות החדשות הללו?

השימוש ברשת האינטרנט מתאפיין בהגמשת תהליכי ההוראה והלמידה והרחבתם מעבר לגבולות המקום והזמן הפורמאליים, בין היתר על-ידי העברת כל הפעילויות הלימודיות או חלקן מן הכיתה אל הרשת. להתנסות הזאת יש חשיבות פדגוגית היות שאנו מבקשים לספק לבוגרנו כלים ומיומנויות להמשך למידה ולהתמקצעות (Long Life Learning) הזמינה ברשת האינטרנט. בנוסף, ההתנסות המעשית מאפשרת לבוגר לבחון עד כמה סביבה לימודית זו מתאימה לצרכיו כמורה. לכן התכנית שואפת לאתר קורסים ופעילויות בעלי יתרון בולט בשימוש באינטרנט כמרחב למידה, כתהליך להוראה פנים אל פנים, ולאפשר לסטודנטים התנסות בלמידה בסביבה מתוקשבת.

בלר, מ. ואור, א. (2001). טכנולוגיות למידה בשירות ההשכלה הגבוהה: מגמות והזדמנויות. אקדמיה, 9, 27-34.

כמענה לקהל לומדים נוסף ביחידה ללימודי תעודה והתמחות. תמיכה פדגוגית וטכנית לסגל בניצול נכון של סביבות מתוקשבות לצורכי הוראה, למידה ולצרכי אישיים ועוד.

במסגרת היעדים הללו מתקיימים ימי עיון לסגל, ובמסגרת זו התקיים הכנס על הפער הדיגיטלי, עליו ניתן לקרוא ברוח אורנים 4.

האם למידה מרחוק מתאימה לקהלי יעד נוספים?
 הביקוש להשכלה אקדמית, פורמאלית ולא פורמאלית, בשילוב האפשרות ליצירת מסגרות לימוד גמישות, מאפשר את נגישותם של קהלים חדשים. כיום מכללת אורנים מספקת מענה לאוכלוסיות מגוונות ולתכניות חברתיות שונות (כגון: הפקולטה ללימודים מתקדמים, מרכז העשרה למחוננים, שדמות, המדרשה, יובלים, המכינה הקדם צבאית). יש לבחון את הרחבת ההיצע הקיים ולפתח מסגרות למידה המגלמות בתוכן עבור קהל הרחב את הידע המקצועי והפדגוגי הקיים במכללה.

מי ומי העושים במלאכה לצידך?

ריכוז פרויקט ההטמעה של מודל והתמיכה השוטפת במרצים נעשה על-ידי שבי כרמי בסיועה של רינת שור. מבחני מיומנויות המחשב בקרב הסטודנטים נעשים על-ידי בוריס מדבד; מחקר והערכה במכללה מתבצעים על-ידי ורדית מקלר וד"ר שירלי מידד'נסקי; אסנת אלדר וד"ר שירלי מידד'נסקי אחראיות על כלי ההערכה המקוונים.

קידום התקשוב בקרב סגל הפקולטות השונות, כמו גם העברת השתלמויות ותמיכה פרטנית במרצים נעשה ע"י חברי הצוות הבאים:

בפקולטה למדעי החברה והרוח: ד"ר מירה טנצר, ד"ר רוני שריג, ד"ר אורלי סלע וד"ר אלי ברודרמן; בפקולטה לחינוך: אסנת אלדר ואהוד רביב; בפקולטה ללימודים מתקדמים וביחידה ללימודי תעודה והתמחות: ד"ר מירה טנצר ורדית מקלר וד"ר ענת שמלא; בהוראת המדעים ובחטיבה: ד"ר מירה טנצר, ד"ר יהודה רוט ואסנת אלדר; ובמסגרת אנגלית למטרות אקדמית תומכות בסגל ענת מגל-להבי וסברנה ניצן. בתמיכה במרצים בכניית מצגות פדגוגיות להרצאה - ד"ר מוטי זיק.

בשנה הזו עיקר המאמץ הוא בהטמעת מערכת תומכת להוראה בסביבות מתוקשבות, החל מאתרים מלוויים לקורסים, דרך מודל מעורב [מודל פירמידה מיכל בלר ועד לקורסים מקוונים במלואם].

כל יתר היעדים הם יעדים שוטפים שהעצמתם נמשכת, כגון: הרחבה הדרגתית של היצע הקורסים להוראה מרחוק, המשך תהליך איתור והעצמה של אנשי סגל מובילי שינוי, יישום כלי הערכה מקוונים, פיתוח מערך של קורסים בלמידה מרחוק

בהארץ מתאריך 8/1/10 פורסמה הסתייגותו של פרופ' גבי סלומון, חתן פרס ישראל בתחום החינוך ומראשוני התומכים ברפורמת המחשוב בישראל, ממחשוב בתי"ס. "אחרי ניסיון של למעלה מ-30 שנים של מחשוב בארץ ובעולם, מתברר כי למרות קיומם של איים של מצוינות - הם לא התחברו לכדי יבשה אחת" לדברי סלומון, מחקרים שהקיפו עשרות אלפי תלמידים ברחבי העולם מגלים כי הקשר בין הישגים לימודיים למחשוב הוא אפסי, ולעתים אפילו שלילי."

תגובתה של ד"ר ענת שמלא לדברים אלה:
 "פרופ' גבי סלומון צודק בכתבו כי השקעה בתשתיות אינה פתרון. בעבר דובר על עמדות מחשב וכיום על "כיתות חכמות". יש להבין כי המחשב הינו אמצעי ולא מטרה ולכן ההשקעה צריכה להיות בשינוי שיטות הוראה והערכה. פרופ' סלומון מציין כי ישנם "איים" של מצוינות - כלומר הפוטנציאל קיים ואנו, כאנשי חינוך, צריכים ללמוד היכן יתרונות המדיה אכן משפרים תהליכי הוראה-למידה. כפי שציין, "המחשב יכול לסייע לעבודת צוות בין תלמידים, לעבודות חקר, לאיסוף מידע וליישומו - לכל הדברים שמרכיבים פדגוגיה מודרנית, בניגוד לפדגוגיה הקדם-מודרנית, הנהוגה כיום במערכת החינוך". לדעתי, מקומנו כמכללה להכשרת מורים, ללמד ולהדגים מיומנויות אלו במהלך הוראתנו כך שנהווה דוגמה למתכשרי ההוראה כיצד ניתן ליישם זאת בכיתתם. אגב, דרכי הוראה אלו אינן קשורות למחשוב, הן נכונות תמיד, המחשב משמש אמצעי המייעל ומסייע בתהליכים אלו."

קולו של האחר: קשיים ותקוות

ד"ר מרי תותרי מרבה לחקור עמדות של ערבים ביחס להשתלבותם בחברה ובאקדמיה. מתוך כך עולה השאלה **מי באן ה'אחר'?**

ד"ר מרי תותרי

מצאה שהתקשורת מילאה תפקיד אך ורק בלגיטימציה של הנהגת הרשות ולא בתהליך של בניית אומה.

ד"ר מרי תותרי החלה ללמד באורנים ב-1999 קורסים במגוון תחומים: מבוא למשטר מדינת ישראל, המיעוט הערבי בישראל, מגדר בחברות מסורתיות, שוויון או הבדלים בין המינים, אזרחות ואזרחים (יחד עם ד"ר אודי מנור), ריבוד ואי-שוויון, מחקר כמותי, ומרצה שותפה בקורס "נשים נשים" (יחד עם ד"ר ענת ישראל). מלמדת באוניברסיטת חיפה אמצעי תקשורת בעולם הערבי, תקשורת ומגדר וכן נשים בעולם הערבי. לימדה שלוש שנים סטטיסטיקה תיאורית והסקתית ושיטות מחקר. לפני שלוש שנים חדלה ללמד בביה"ס ומאז מתמקדת באקדמיה.

ד"ר מרי תותרי נישאה בגיל 18.5, היא אם לשלוש בנות וסבתא לשני נכדים. הבת הראשונה לומדת לדוקטורט במשפטים באוניברסיטת ת"א, השנייה לומדת לתואר שני בכינוי ערים בטכניון, והשלישית עדיין מתלבטת.

מיד לאחר נישואיה כל משפחתה המורחבת היגרה לאוסטרליה, והיא סבורה שעובדה זו אילצה אותה "לעמוד על הרגליים" ועיצבה את מי שהיא כיום.

לאחרונה ערכה מחקר במטרה לאתר את הבעיות ואת הציפיות של הסטודנטים הערבים. המחקר נעשה באמצעות הדואר האלקטרוני. היענות למחקר הייתה גבוהה, מעל הממוצע לשאלונים שמועברים בדוא"ל: 188 מתוך 400 סטודנטים ערבים. לדעתה, הדבר מעיד על רצונם להשמיע את קולם ולפעול בעניינם.

ממצאי המחקר מורים על כך שכל הסטודנטים הערבים לתואר ראשון ושני מתקשים לעמוד במטלות האקדמיות, במיוחד בשנת הלימודים הראשונה. חלקם הביעו קושי בהצגת רפרט בעל-פה, בקריאת מאמר באנגלית ובכתיבת עבודה אקדמית. רובם ככולם ייחסו חלק מהקושי לכך שבתי הספר הערביים, הפרטיים או הממלכתיים, אינם מכשירים את תלמידיהם למיומנויות הנדרשות בחיים אקדמיים. לטענתה, זהו כישלון חמור של מערכת החינוך הערבית, שעוסקת בתחרות בין בתי הספר על הישגים גבוהים יותר במבחני הבגרות במקום להכשירם ללימודים אקדמיים.

ד"ר מרי תותרי, ראש החוג לאזרחות במכללת אורנים, היא בוגרת ביה"ס האורתודוכסי בחיפה במגמה ריאלי. למדה ספרות אנגלית ואמנות באוניברסיטת חיפה לתואר ראשון. החלה ללמד אנגלית בתיכון בתמרה ב-1980 ושימשה בו כמחנכת במשך 26 שנה.

כעבור תשע שנות הוראה חשבה שנחוץ לה משהו אחר. מאחר שתמיד התעניינה בחיים החברתיים, החלה ללמוד שוב לתואר ראשון, הפעם בחוג לסוציולוגיה. את התואר שני, אף הוא בסוציולוגיה, עשתה בנושא "אוריינטציה פוליטית בכפר חצוי" והתמקדה בכפר ברטעה החצוי על ידי הקו הירוק. תותרי גילתה שהכפר מורכב מבני חמולה אחת אך יש הבדלים מהותיים ביניהם: תושבי או אזרחי מדינת ישראל לעומת תושבים שהיו תחת הכיבוש הישראלי. השוני היה בזהות הקולקטיבית, באוריינטציה הפוליטית.

תותרי קובעת כי שתי הקבוצות, ערביי ישראל וערבים פלסטינים, הן שונות לחלוטין.

באותה תקופה התפרסמו מאמרים שטענו שהקו המפריד מיטשטש, וכביכול נוצרת קהילה משותפת שהאינתיפאדה הראשונה מחקה את ההבדלים בין פרטיה. תותרי רצתה לאתגר את התזה הזאת.

רוחאנה כתב שהזהות הישראלית בקרב ערביי ישראל היא שטחית, והזהות הקולקטיבית המהותית היא פלסטינית.

לטענתה של תותרי, הסדר פוליטי מעצב אישיות אחרת לגמרי, כמו במקרה של גרמניה, כשהייתה חצויה. תחת שלטון שונה התגבשו התושבים כשני לאומים נפרדים, בעלי זהות נפרדת ואורח חיים שונה.

תחושת הזרות אינה פוחתת אלא הולכת ומחמירה עם הזמן, במיוחד מאז השבר בשנת 2000;

מצד אחד הסטודנטים הערבים הביעו רצון רב להכיר סטודנטים יהודים אך טענו שהיהודים לא מעוניינים בכך. רוב הסטודנטים ייחסו חשיבות רבה לדרך שבה הם נתפסים ע"י הסטודנטים היהודים, אף יותר מאשר ע"י הסטודנטים הערבים.

לאחר התזה כתבה את הדוקטורט במדעי המדינה בנושא "תקשורת ובניית אומה: התקשורת הפלסטינית בתקופת אוסלו".

הספרות המקצועית טוענת שהתקשורת, ובמיוחד האלקטרונית, יכולה למלא תפקיד מרכזי בתהליך בניית האומה, המדינה ומוסדותיה. היות שלפלסטינים ניתנה הזדמנות כפעם הראשונה לנהל תקשורת אלקטרונית עצמאית, ביקשה תותרי לבדוק איזה תפקיד היא מילאה.

השערתה הייתה שתהליך אוסלו שהיה תהליך של בניית אומה, או כך לפחות התייחסה אליו הנהגת הרשות, התמוטט. תותרי

מה לומדים סטודנטים יהודים וערבים אלה מאלה

באורנים מתקיים מפגש אינטנסיבי בין יהודים וערבים. המחקר שאותו ערכה ד"ר מרי תותרי יחד עם יחד עם ד"ר יאיר בוימל וד"ר עירית זאבי ביקש לבדוק "מה לומדים סטודנטים יהודים וערבים אלה מאלה?" ומתן התובנות אודות ה"אחר" שנוצרות בקרב הסטודנטים במפגש הייחודי הזה.

ממצאי המחקר הצביעו על כך שיותר ערבים מיהודים השתתפו בקורסים ממוקדי קונפליקט (יהודי-ערבי), וכמעט כולם למדו עם סטודנטים מהלאום האחר במהלך לימודיהם. שיעורם של הערבים שהייתה להם היכרות כזאת עם יהודים היה גבוה יותר. הפעילויות היחידות שסטודנטים ערבים ויהודים מבצעים יחד בשכיחות גבוהה קשורות ללימודים המשותפים. ערבים נוטים יותר לפעילויות חוץ-לימודיות עם חבריהם היהודים ללימודים. השיחות בין הסטודנטים משני הלאומים וגם השיחות עם בני הלאום האחר נטו לטוב על נושאים א-פוליטיים. סטודנטים ערבים אף יזמו שיחות כאלה יותר מחבריהם היהודים. סטודנטים ערבים נוטים יותר להשתתף בשיעורים שמעוררים ויכוח פוליטי. מכאן שערבים נוטים יותר לעסוק בנושאים פוליטיים מאשר יהודים.

כמעט בכל הנושאים לא רכשו הסטודנטים תובנות רבות או משמעותיות אודות ה"אחר". ערבים רכשו יותר תובנות חדשות על ה"אחר" מאשר היהודים, הן בלימודים והן בשיחות עם חבריהם ללימודים. דווקא סטודנטים שלא למדו בקורסים ממוקדי קונפליקט, בהשוואה לאלה שכן למדו בהם, ראו בעין חיובית יותר את הלימודים המשותפים. החוקרים סבורים שהדיון הפוליטי הישיר בסכסוך הוא חשוב, ומסיקים שיש לפתח עוד קורסים כדוגמת אלה, אם כי בשום שכל ובאופן מקצועי, תוך הכרה בסיכונים הכרוכים בהם.

התובנות של הסטודנטים אלה ביחס לאלה, הגם שהיקפן קטן, נוטות להיות חיוביות, ורובם רואה בחיוב את רעיון הלימודים המשותפים במכללה ואת הידע שהם רכשו אודות הקבוצה ה"אחרת". יתר על כן: הערבים מדווחים על עניין רב יותר במגע עם היהודים, אולם הנשאלים הערבים דיווחו גם כי בקרב קבוצת הלאום שלהם, רמת הסלידה מהיהודים גבוהה יותר מאשר זו שדווחה על ידי היהודים לגבי הסלידה בקרבם מהערבים. הם תולים זאת במצבם הכללי הנחות של הערבים במכללה ובמדינה, בהשוואה למצבם של היהודים.

ההמלצה העולה מן המחקר היא כי יש למצוא כבר עתה דרכי פעולה שייטיבו עם הסטודנטים הערבים והיהודים במכללה, וביא לגידול בידע ובתובנות של היהודים והערבים אלה על אלה וישדרגו את תנאי הלימודים של הסטודנטים הערבים, כדי שיוכלו לשפר את היכולת שלהם להתחרות בשוק העבודה הישראלי.

מהמחקר עולה שחלק מהסטודנטים רוכשים חלק מהמיומנויות במהלך השנה הראשונה, אבל חלקם ממשיך להתמודד עם הקשיים לאורך כל שנות הלימודים.

למרבה הפתעתה, על אף הקשיים הרבים שעמם הם מתמודדים, הסטודנטים הערבים אינם פונים כמעט למערכי הסיוע הקיימים במכללה. מלבד מרכז מעיין, שהוא נגיש יחסית בהשוואה לשאר המוסדות הקיימים שלעיתים אין הם יודעים על קיומם. תחת זאת הם מנסים להתמודד עם הקשיים בכוחות עצמם או פונים לעזרת קרובי משפחה. חלקם פונה ישירות למרצי הקורס או למדריכים הפדגוגיים.

הבעיות החמורות יותר הן בתחום החברתי-תרבותי. כמעט באופן גורף עולה תחושת זרות ואי-שייכות בקרב הסטודנטים. תותרי רואה זאת כחלק בלתי נפרד מתחושת הערבים בתוך החברה הישראלית.

תחושת הזרות אינה פוחתת אלא הולכת ומחמירה עם הזמן, במיוחד מאז השבר בשנת 2000; מצד אחד הסטודנטים הערבים הביעו רצון רב להכיר סטודנטים יהודים אך טענו שהיהודים לא מעוניינים בכך. רוב הסטודנטים ייחסו חשיבות רבה לדרך שבה הם נתפסים ע"י הסטודנטים היהודים, אף יותר מהדרך שבה הם נתפסים ע"י הסטודנטים הערבים.

מעטים ציינו שעולה בידם לפתח מערכות יחסים עם סטודנטים יהודים ולרוב אינם מגישים עבודות במשותף עמם.

הבעיות החמורות יותר הן בתחום החברתי-תרבותי. כמעט באופן גורף עולה תחושת זרות ואי-שייכות בקרב הסטודנטים הערבים. תותרי רואה זאת כחלק בלתי נפרד מתחושת הערבים בתוך החברה הישראלית.

חלק גדול מהסטודנטים חש שקיים קיפוח מצד המרצים כלפיהם ואף מאגודת הסטודנטים אינם מקבלים יחס שווה. כשנשאלו אם הם חברים באגודת הסטודנטים הם השיבו בשלילה. כשתותרי ביררה זאת התברר שדמי החברות נגבים באופן אוטומטי, אך לרוב אין הם מודעים לכך שהם חברים באגודה, ולפיכך, אינם רואים באגודת הסטודנטים כתובת שניתן לפנות אליה בשעת מצוקה.

חלקם טען שנתקל ביחס גזעני מצד הסטודנטים היהודים. רובם אינם תופסים את עצמם כחלק אינטגרלי ולגיטימי במכללה. הם ציינו שהסטודנטים היהודים מביעים את דעותיהם בעוד שהסטודנטים הערבים חוששים לעשות זאת. בעיניהם, הסטודנטים היהודים מתנהגים כאדוני הארץ, בעוד הם עצמם נתפסים כדיירי משנה.

תותרי טוענת כי לאחר המלצות ועדת אור ולאור ההתייבויות הלא ממומשות של הממשלות, יש היום מגמה של הסתגרות אתנית ולאומית.

בקיץ 2009 הוקמה באורנים ביוזמת פרופ' נעימה ברזל קבוצת 'שיח אחר' ומתוך שני ימי עיון התפתחו כמה קבוצות כדי לטפל בעניין של נוכחותם-נפקדותם של הסטודנטים הערבים בכיתות (ר' כתבה בעמ' 23).

במחקר המליצו הסטודנטים הערבים שתהיה התחשבות בנקודת הזינוק שלהם, שיקבלו הדרכה מיוחדת, שיתקיימו יותר אירועים משותפים ליהודים ולערבים, שיהיה יותר ייצוג לערבים בכל מחלקות המכללה בתקווה שכך הם ישתלבו טוב יותר במכללה.

נקודת פתיחה משופרת לקבוצת מיכאל

שרה שגיא שוחחה עם ירון דסטה, הרבו החברתי של קבוצת מיכאל.

ירון דסטה

בין החדשים ניכרת שביעות רצון רבה ומוטיבציה גבוהה.

מה מידת שביעות הרצון בקרב חברי הקבוצה?

בקרוב הוותיקים יש כאלה שהביעו שביעות רצון, ויש כאלה שעדיין מרגישים קשיים. בין החדשים ניכרת שביעות רצון רבה ומוטיבציה גבוהה.

היכן טמון ההבדל בין שתי הקבוצות?

נקודת הפתיחה של הקבוצה החדשה הייתה משופרת. הם למדו בקיץ במכינה בתנאי פנימייה, וכך הוכנו טוב יותר לצפוי להם השנה. במכינה הם למדו אנגלית, אסטרטגיות למידה, מחשבים ועברית. המכינה עשתה פלאות. הייתה להם חוויה חיובית ורצון עז להמשיך בתחומים הללו. כמו כן, הם הכירו את המקום ואיך הדברים עובדים ומתנהלים.

כל זה נעשה כהפקת לקחים מהשנה הקודמת. בני תלמי, דיקן הסטודנטים באורנים, יזם את המכינה, תמך ועודד ואף גייס משאבים.

מה טווח הגילאים בקרב חברי הקבוצה?

גילאי 22 ומעלה. המבוגרת ביותר, בת 35, עוסקת בתחומי חינוך רבים ומשמשת כמגשרת בבתי ספר אלא שהיו חסרים לה התעודה והלימודים הפורמאליים. כעת, כשהיא אם לילדים, החליטה לבוא ולהשלים את החסר. תכנית מל"ח שמתקיימת פעמיים בשבוע אפשרה לה לשלב לימודים ועבודה.

יש באורנים המון אנשים טובים שרוצים בהצלחת התכנית, ושהחברה יממשו את שאיפותיהם והיו למחנכים טובים בישראל. הם מעודדים, מפרגנים, ומטיים אוזן קשבת לסטודנטים וגם לי עם הרבה מוכנות לעזור. הם מעורבים מאוד בתכנית ולוקחים חלק פעיל. בעיקר ד"ר דינה לרון שדלתה פתוחה בפני החברים על אף העומס המוטל עליה. גם הסטודנטים חשים בנוח בבואם לפנות אליה.

היכן הסטודנטים מתגוררים?

חלקם גרים בביתם, אחת בקריות, אחת כנצרת עילית, שלושה מתוכם הם מדריכים פעילים בכנימיות ולומדים כאן בתכנית מל"ח. סטודנטים אחדים מתגוררים כאן באורנים, הם מרוצים מאוד מהמעונות ומהתנאים שהם מקבלים.

באיזו פעילות חברתית הם עוסקים מעבר ללימודים?
מעבר ללימודים מתקיימת אחת לשבוע פעילות חברתית בהדרכת. בשלב מאוחר יותר גם הם יקחו בה חלק פעיל, ויפעילו את חבריהם. הפעילות מתבצעת בתוך אורנים ובהמשך יהיו גם יציאות מחוץ לאורנים.

ניכר אצל הסטודנטים רצון רב לתת מעצמם למרות שהם עמוסים מאוד. יש להם רצון לבצע פעילות התנדבותית, דבר שמתגבש כרגע בשיתוף עם אגודת הסטודנטים.

בקרוב החדשים יש גיבוש קבוצתי חזק ביותר, שהתפתח כבר בתקופת המכינה. הם עושים דברים רבים ביחד, למשל משתתפים בחוג למחול אתיופי כחיפה.

הקבוצה מאופיינת באקטיביות רבה, היא מאוד יוזמת ופעלתנית ועם רצון רב לעשות שינויים.

יש גם קשרים שנרקמו בינם לבין הקבוצה הוותיקה. יש ביניהם חברויות, עזרה הדדית, כשהוותיקים עוזרים לחדשים להתאקלם.

אילו פעולות נעשות כדי לחשוף את התרבות האתיופית לציבור הישראלי?

קיימת תכנית לחגוג בשנה הבאה את חג הסיגד ובמסגרתו להביא לחשיפת העדה בפני קהל הסטודנטים והסגל. החגיגה תכלול הופעות, שירה, ריקודים מסורתיים ופעילויות.

עלמו אישטה

לאחרונה הוזמנה קהילת אורנים על-ידי קבוצת מיכאל והפקולטה לחינוך ל'חוויה אתיופית: תרבות ואמנות של ביתא-ישראל' הופעתו-הרצאתו של עלמו אישטה, יליד אתיופיה, מרצה ומדריך ברחבי הארץ, בעל תואר B.Ed ותעודת הוראה בחינוך לאמנות וסטודנט לתואר שני M.Ed.

שצבר ניסיון רב בהרצאות ובהדרכות במוזיאונים, כגון מוזיאון ארץ-ישראל, בית התפוצות ועוד. אלמו הוא אמן פעיל במוזיאון א"ו והיה שותף לעיצוב המדליה לשנת ה-60 למדינת ישראל. המופע, שהתקיים בליווי הדגמת תלבושות מסורתיות, כלי נגינה, וריקוד אתיופי, עוסק ביהודי אתיופיה הנמצאים בארץ מאז שנות ה-50 בעיקר משנות ה-80 וה-90, שהביאו עמם תרבות עתיקת יומין, עשירה ומסתורית. עם זאת, החברה הישראלית נחשפה אך כמעט למסתרי תרבות זו. באמצעות המופע ניתן להכיר את מורשת ביתא-ישראל (יהדות אתיופיה). ולשמוע את סיפורה של העדה, מנקודת מבט אישית עם סיפור אישי בליווי מצגת, הדגמות וסרטים. המופע מבקש להראות את הפערים בין קוד התרבות האתיופי לזה הישראלי. לדברי דסטה, הקודים הם כמעט הפוכים. למשל, אינך מסתכל לכן-שיוחך בעיניים מתוך כבוד. לכן כשסטודנט לא מביט בעיני המרצה, זה לא מתוך זלזול אלא מתוך כבוד. במהלך המופע עלו הסטודנטים לבמה ופצחו בריקוד הסקסטה המסורתי.

הדבר החשוב בפעילות שכללה גם את המופע הוא להציג את הקהילה כסובלנית מאוד, עשירה ועם זאת עדינה מאוד, ללא ה'חוצפה הישראלית'. לעיתים הדבר מתפרש כחולשה. בעיניהם חשובה העשייה ופחות הדיבור. בקהילה, ככל שתדבר פחות ותעשה יותר - יסתכלו על העשייה שלך. הכבוד הוא ערך עליון בקהילה. לכבד את האדם המבוגר, את האדם הסמכותי, את האחים הבוגרים.

בקרוב עולי אתיופיה ילד בן שש יכול ללמוד עם אדם מבוגר באותה כיתה. המחנך בכיתה הוא האחראי על חינוך הילדים ואת הכבוד שרוחשים למורה, ניתן להשוות למקצועות מבוקשים כמו רפואה בתרבות הישראלית.

ירון דסטה מספר כי על-פי מחקר שהתפרסם בידיעות אחרונות מופנים תלמידים אתיופיים לחינוך המיוחד כי שלושה מהממוצע, ומסכם בכך שחשוב שבני הקהילה יהיו מעורבים בחינוך ובהוראה כדי שפחות ילדים יופנו לחינוך המיוחד.

מדבשה ומעקצה

פרופ' רינה בן-שחר

קישון היה הראשון: על סגנון המחזות והמערכונים של אפרים קישון

במלאות חמש שנים לפטירתו של אפרים קישון מובאת לכבודו רשימה זו.

בין שנות החמישים ותחילת שנות השבעים כתב אפרים קישון מערכונים רבים ומחזות, שהוצגו על-ידי הלהקות והתיאטרונים הבולטים של התקופה: להקת הנח"ל, להקת בצל ירוק, הבימה, הקאמרי ועוד. הוא טיפל בהומור, ובמקרים רבים בסגנון סאטירי חריף, בקשת מגוונת של נושאים, חלקם נושאים שלא טופלו קודם לכן או לא זכו לתשומת לב ראויה בתיאטרון ובלהקות הבידור.

לקישון שמורה זכות ראשונים בעיסוק ממוקד ביחסי אשכנזים/ספרדים בארץ, ובעיצוב סאטירי של היחס המתנשא, טעון הדעות הקדומות, של הממסד השלטוני ופקידיו לבני עדות המזרח. אמנם, גם מחזאים אחרים של שנות החמישים עסקו בבעיות קליטת העלייה, הווי העולים החדשים בני עדות המזרח והמפגש בינם לבין יושבי הארץ הוותיקים. זה היה אחד הנושאים המקובלים בטווח המצומצם של נושאים ששימשו את מחזאי אותה תקופה. אולם הטיפול בבעיות אלה היה תמים ו"מגויס", ושילוב הדמויות מבני עדות המזרח במחזות ובמערכונים שימש בדרך כלל מעין קישוט פולקלורי בלתי מזיק, שאין בו כדי לערער על מרכזיותה ו"עדיפותה" של התרבות האשכנזית.

קישון, לעומת זאת, הציג באור מגוחך ונלעג את הדמויות האשכנזיות: אנשי הביורוקרטיה, עסקני המפלגות, עסקני הקיבוץ, על סיסמאותיהם הריקות ומליצותיהם המזויפות, והעמיד אותם בקונפליקט אירוני עם השכל הישר, הפשטות והישירות של בני עדות המזרח. המפורסמים שבמערכוני קישון העוסקים בקונפליקט האשכנזי/ספרדי הם כמובן מערכוני סאלח שבתי, כגון "הסוסיאלית החדשה", "זיגי וחבובה", "המשכוכית" ועוד, שקובצו ועובדו מאוחר יותר.

לאפיזודות בסרט "מיתולוגי" "סאלח שבתי".

קישון, בשונה מהסופרים והמחזאים בני דורו, לא השתתף בחגיגת ההערצה הכללית לעברית העשירה העל-תקנית, שהשליטה בה שימשה במידה רבה אמת מידה לשיפוט והערכה

של "סופר טוב" בתרבות הישראלית. הוא שלט אמנם ברמות הלשון השונות של העברית שליטה מעולה, אך יכול היה להתבונן מבחוץ על אותן נורמות סגנוניות ששלטו בכיפה ולהבחין בסכנת הזיוף והטשטוש שבהן, מה שמודרני לקרוא כיום "מכבסת המילים". בשנות החמישים הכל כך קונפורמיות מבחינה תרבותית, דרושים היו אומץ וחדות ראייה כדי לטפל טיפול אירוני ב"עברית היפה" ולהשתמש בקלישאות הלשוניות כתחבולה סאטירית מרכזית, כפי שעשה קישון.

מי שיחפש את השורשים לדמויות המזרחיות, לטיב הקונפליקטים ולתחבולות הסגנוניות במערכוני "הגשש החיזור", יוכל ללכת אצל קישון. קישון (וכפי שעשו ממשיכיו שכתבו ללהקת "הגשש החיזור", כגון שייקה אופיר ונסים אלוני), יוצר במערכוניו פער אירוני בין הסגנון העל-תקני המליצי של דמויות האשכנזים בעלי המעמד, לבין הסגנון הקונקרטי, הפשוט, של הדמויות המזרחיות, שיש בו לא מעט סטיות מהתקן. לדוגמה:

עסקן מפלגת השלטון: המפלגה היא הזרוע הנטויה של מעמדנו לחיסול שלטון המעמדות. זהו, מר שבתי. בנת?

סאלח: כן. מה זה בנת?

עסקן המפלגה: מטרתה הסופית של מפלגתנו לשנות את פני החברה, לבטל את ההבדלים המעמדיים, ברור? שאיפתנו היא, שבסופו של דבר, כל ילוד אישה יהיה שווה בכל המובנים.

סאלח שבתי: זה טוב. כבר גם אני חשבתני על זה הרבה מאוד. שישב כל אחד במעברה.

עסקן המפלגה: לא, לא, מר שבתי, אין הדבר כל כך קרוב. למעשה השוויון הגמור הוא עדיין חלום של כל הדורות. אפילו כאן במעברה קיימים עוד הבדלים מעמדיים, כמדומני. נכון, מר שבתי? (המשכוכית)

המחזה "שחור על גבי לבן", שהוצג בתיאטרון "הבימה" ב-1956, הוא סאטירה אלגורית המוקדשת כולה ליחס המתנשא של האשכנזים ולדעות הקדומות שפיתחו כלפי המזרחיים.

דמויות המחזה הן עכברים: עכברים לבנים, הגרים מעל קומת הקרקע (האשכנזים), ועכברים אפורים, הגרים בחורים שבקומת הקרקע (המזרחיים). קישון מממש בהומור את הצירופים הלשוניים "רמת חיים גבוהה" ו"רמת חיים נמוכה" במיקומם הפיזי של מגורי הלבנים והאפורים. גם הבית הלבנה אומרת בהתחסדות לבנה: אל תאמר "אפורים". זה לא נאה לעכברון תרבותי. יש לומר: "עדות הקרקע". הלשון הנקייה באה ליפות את המציאות, ובה בעת הדעות הקדומות חוגגות. ההורים במשפחת העכברים הלבנים דוגלים בערכים נעלים. אב המשפחה הלבנה מטיף לנישואים מעורבים "דו-צבעיים", אך בפועל ההורים הלבנים מסרבים לקבל את קשר האהבה בין בתם הלבנה לחבר האפור שלה. כך בטוחים הלבנים, "שחור

באחד בפברואר 2010 ייערך כנס אורנים השביעי בנושא "העברית שפה חיה". הכנס יתמקד במחקרים על העברית החדשה בהקשרי חברה ותרבות.

הכנס, כמו הכנסים הקודמים בנושא, יגיש חוקרים ותיקים וצעירים מתחומי מחקר מגוונים: הבלשנות, הלשון העברית, הספרות, התרגום, התקשורת הכתובה והתקשורת האלקטרונית, חקר השיח וחקר השיחה, הפרגמטיקה, הפסיכולינגוויסטיקה ועוד.

בשנת 2010 ימלאו עשרים שנה לכנס אורנים הראשון בנושא "העברית שפה חיה", שנערך בשנת 1990, שנת הלשון העברית. כנסי "העברית שפה חיה" עודדו ומעודדים חוקרים מדיסציפלינות מגוונות לבחון היבטים לשוניים בתחומי המחקר שלהם.

בעקבות המחקרים המוצגים בכנסים אלה יוצאים לאור קובצי מחקרים בסדרה העברית שפה חיה, בעריכת פרופ' רינה בן-שחר, פרופ' גדעון טורי וד"ר ניצה בן-ארי. בקרוב יראה אור הכרך החמישי בסדרה. ספרי הסדרה יוצאים לאור בהוצאת הקיבוץ המאוחד והמכון לפואטיקה וסמיוטיקה ע"ש פורטר באוניברסיטת תל-אביב.

הרצאת פתיחה

ד"ר אסף ענברי: השפה הרזה והספרות העברית

הרצאת סיכום

פרופ' נסים קלדרון ופרופ' עוזי שביט:

תרבות קנונית ותרבות פופולארית: העברית בשירה, בפזמון וברוק

ואלה נושאי המושבים בכנס:

עברית במבט היסטורי, לשון משוררים, רכישת לשון ואוריינות, סגנונות שיח, לשון הסיפורת, תרגום ומגע בין תרבויות, דקדוק העברית החדשה, שיח התקשורת - טלוויזיה, רדיו, עיתונות כתובה, תרגום, ספרות ומגע בין תרבויות, תחביר ושיח.

אנו משימים את מרכזי מכלל אורנים
ומזדכים לזואל אכנס!

על גבי לבן, ביתרונם על האפורים, אך העלילה חושפת דווקא את נדיבותם וכותם של האפורים, כמעין מימוש מילולי של עליונות השחור בביטוי שהוא שמו של המחזה.

אחד מאמצעי ההומור במחזה "שחור על גבי לבן", כמו במחזות אחרים של קישון, הוא המשחק הלשוני. לדוגמה, קריאות מקובלות בין העכברים: אללה עכבר (על יסוד הקריאה הערבית "אללה אכבר"); "לכל החתולים!" (על יסוד הקריאה "לכל השדים והרוחות!"); "יקח אותו החתול!" (על יסוד: "יקח אותו האופל!"). האדם, בעל הבית, שהוא כאלוהים לעכברים, נקרא "בנו של בית", על יסוד "ריבנו של עולם", והעכברים, בני החורין לפי תפיסתם, הם "בני חורים" (מתגוררים בחורים). קישון הפנה את חיצו ביקורתו הסאטירית לתחומים נוספים, שלא עמדו בהכרח במוקד ההתעניינות הציבורית דאז. במחזהו "אף מלה למורגשטיין", שהוצג על-ידי להקת "בצל ירוק" ב-1959, הוא מלעיג על החוקרים האקדמיים הרודפים אחר כבוד וסנסציה ומקנאים זה בזה. במחזהו "תוציא את השטקר, המים רותחים", שהוצג בתיאטרון הקאמרי ב-1965, הוא מבקר בהומור ובסאטירה את האמנות המודרנית, ובעיקר את מוסד מבקר האמנות.

נראה שבמקום שראה קישון שרירות לב, רדיפת כבוד, פער בין מראית עין לבין מציאות ושימוש בקלישאות לשוניות הבאות לכסות על פער זה - שם מצא כר פורה ליצירתו ההומוריסטית והסאטירית.

נראה שבמקום שראה קישון שרירות לב, רדיפת כבוד, בער בין מראית עין לבין מציאות ושימוש בקלישאות לשוניות הבאות לכסות על פער זה - שם מצא כר פורה ליצירתו ההומוריסטית והסאטירית.

בעיצוב ההווי הצבאי בארץ ודמויות הצעירים הצבאיים מניח קישון לחיצי הסאטירה ופונה לעיצוב סלחני ואוהב. כאן הוא מצטרף למקהלה הכללית וחוגג כעמיתיו הסופרים והמחזאים את הסלנג הצבאי המתפתח לנגד עיניו.

משעשעת במיוחד התבוננותו של קישון בלשון הצבאית, על הלאקוניות שבה, הטון הביצועי, המצאת המילים וראשי התיבות לפריטים ולמצבים, צורות הפאסיבי המסמנות השלמת פעולה, ועוד. הנה קטע פארודי על הלשון הצבאית מהמערכון "בתקופת הספירה" (על ספירת מלאי באפסנאות):

- ניפוק מחורם - ניפוק לשעת חירום. לפי פקודת המטכ"ל מס' 23207, ניפוק מחורם של פריט מסוג אפשרי במצב ייחוף... מצב של אי תנועת מוגדר בביטוי "ייחוף" משורש "יחף". במקרה מייחוף מתנפק כל ארטיקל אינוונטרי לחייל שיוצב, סופח, הוסמך או יוצאף.
- מה זה יוצאף?
- יוצא לו מן האף.

כיום, כשהעברית המליצית ירדה מגדולתה והכתיבה הספרותית והתיאטרונת פלוראליסטית בסגנונה, וכשחלק מהדעות הקדומות בהקשר החברתי-תרבותי התחלפו בדעות מתקדמות יותר, יכול קישון לחגוג את נצחונו.

טקס חגיגת יבול הדוקטורים

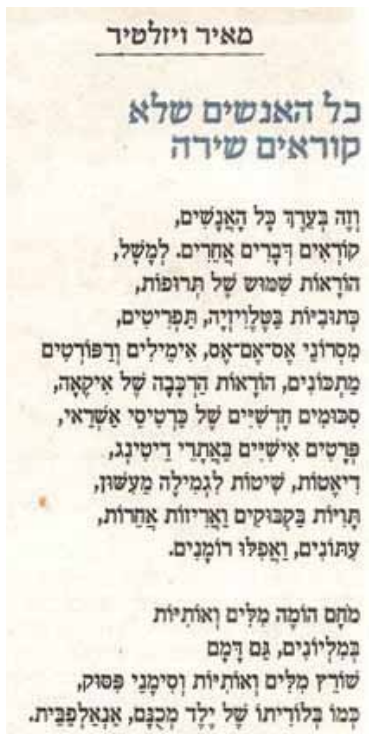
מעודד אפוא להרגיש שייכות אל חבורת יוצרי השירה, ולא אל יוצרי ה"רפורטים, המסרונים והמתכונים".
אנחנו מצטרפים כעת לחברינו ולחברותינו באורנים, הדוקטורים משכבר, ובכך מרחיבים את השורות.
תודה להנהלת אורנים שמוצאת לנון לציין הישג זה. המסע היה מפרך מאוד בעבור כולנו והוא מקבל כאן ביטוי חשוב וראוי. זוהי התייחסות המחממת את הלב."

ד"ר אריאל פרידמן וד"ר דקלה כרם / צילום: שרה שגיא

רקטורית אורנים, ד"ר מדי וליצקר-פולק, בירכה את 12 הדוקטורים הטריים (יחסית...), על הצטרפותם למעגל המתרחב והולך של בעלי תואר שלישי במשפחת אורנים, כחלק מתנופת הצמיחה והעלאת הפרופיל האקדמי של אורנים. "הגעתם לקו הגמר של דרך ארוכה ומרתקת של לימודי דוקטורט במגוון עשיר ומרשים של נושאים ותחומים. רב המשותף ביניכם - ראשית בתוצר: קידומת הד"ר לצד שמכם, ושנית - באופי התהליך, כדברי הסופר פאולו קואלו: 'החלטה היא רק התחלה. כשמישהו מקבל החלטה, הוא קופץ לתוך זרם חזק שיישא אותו למקומות שכלל לא חלם עליהם'. אנו גאים בכם ומברכים אתכם בהמשך צמיחה אישית ומקצועית, אקדמית-חינוכית וערכית. בהצלחה רבה!"

ד"ר אריאל פרידמן פתחה את דבריה בשם מקבלי התארים בשירו של מאיר ויזלטיר "כל האנשים שלא קוראים שירה" והוסיפה "על אף היוזרה, נוח לי להתייחס אלינו הדוקטורים החדשים כאל משוררים שלא רבים יקראו את שירתם. הדעה הרווחת היא שעבודת דוקטורט נקראת על ידי מתי מעט; חמישה קוראים בערך..."

"עאאידה אלא אלג'מיעה"

חוזרת לאניברסיטה

ביום ו', 20/11/09, פורסמה בעיתון כל אלערב ע"י הכתב סעיד עדווי

כתבה על תלמידת התוכנית מיידענות וספרנות באורנים. להלן תרגום חלקים נבחרים מן הכתבה.

מספרת אם מחמד: "כשנכנסתי לכיתה הסטודנטים חשבו שאני המרצה. כאשר נכנס המרצה 'האמיתי' התבררה התמונה לסטודנטים. אני מרגישה שהייתי אישה עם כיסוי ראש ובגיל הזה מוסיף לי כבוד בין הסטודנטים. רובנו בקורסים ערבים ואני שמחה מאוד על כך כי זה מעיד על עליית המודעות לעניין הקריאה וללימוד מיידענות וספרנות... האווירה באורנים נעימה, הלימודים החזירו אותי לנעוריי ואני מרגישה היום כמו לפני 30 שנה..."
הטכנולוגיה אינה מהווה מכשול בפניה, והיא ממליצה למבוגרים שמתקשים בשימוש במחשב, להיעזר בילדיהם.

בנה מחמד לומד לתואר שני בחוג למדעי המדינה. בתה אילהאם לומדת לתואר שני בחוג למדיניות ומינהל בחינוך. "סוד הצלחתם טמון בהענקת תנאים וסביבה טובה להצלחה בנוסף למתן החופש ללמוד את הנושאים שהם אוהבים".
על המשפט העממי הנפוץ "בעד מא שאב וודו על כותאב - לאחר שנהיו לו שערות לבנות שלחו אותו ללימודים" היא מגיבה: "שמעתי את המשפט הזה הרבה. הוא לא נאמר מתוך ביקורת. אני מקבלת את הדברים בהומור וברוח ספורטיבית".

נג'דיה שחברי, המכונה בכתבה אם מחמד, מורה בגמלאות בת 54, עבדה במשך 25 שנים בבית"ס "אלכנדי" בדבוריה. לימדה תחומים רבים, שימשה כרכזת מחשבים, וכרכזת חינוך חברתי וטיוילים עד צאתה לפנסיה מוקדמת בשל סיבות רפואיות. בעלה נפטר לפני שנתיים. האסון המשפחתי היה גדול. אם מחמד העבירה את ימי האבל לאחר מות בעלה בקריאת ספרים. לטענתה, בתקופה הקשה הזאת הקריאה העשירה את השכלתה ועזרה לה מאוד מבחינה נפשית. היא קראה את כל ספרי ההסבר של הקוראן.

"ניסיתי למלא את הזמן בקריאה ובטיפוח גינת הבית. בעידודם של ילדיי החלטתי להירשם למכללת אורנים כשאני בגיל 54. חיי אדם לא נפסקים לאחר צאתו לפנסיה מוקדמת. כל עוד קיים הרצון לקריאה ולכתיבה. לכן החלטתי ללמוד נושא אהוב עלי ונרשמתי ללימודי מיידענות, ספרנות וניהול ידע במסגרת לימודי תעודה באורנים.

לאחר היציאה לפנסיה האדם מרגיש חלל גדול בחייו ואם אינו ממלא אותו הוא חש בייאוש ובתסכול".

לאדוני באהבה: להיות מורה מהסרטים

ביום העיון של הכשרת מורים נהנו הסטודנטים והמרצים מהופעתו המרשימה של נועם פיינהולץ. לטובת אלו שהחמיצו את המפגש הבאנו את תמצית דבריו

נועם פיינהולץ / צילום: שרה שביא

דרך הצפייה בסרטים השונים נגענו בחוויה הבית ספרית כפי שמרצי המכללה מכירים היטב וכפי שהסטודנטים עוד יזכו להכיר.

ואחרי כל המילים הגדולות וההצהרות חשוב לזכור - גם אם אתם, כמורים בישראל בהווה ובעתיד, לא מרגישים בכל יום כמו מישל פייפר או סידני פואטייה אתם עדיין מורים מהסרטים! העובדה שאתם קמים בכל בוקר, נכנסים לכיתה ואחרי הפסקת עשר, למרות הקשיים המוכרים, חוזרים ל"מופע" נוסף הופכת אתכם לכאלו.

סרטים מומלצים: ללכת שבי אחריו, לאדוני באהבה, חיוך של מונה ליזה, מועדון הקיסר, סיכון מחושב, יומני החופש, סיפורו של רון קלארק ועוד רבים אחרים. תכלו.

נועם פיינהולץ - מנחה הסדנה "לאדוני באהבה: להיות מורה מהסרטים", סדנה משותפת של עמותת המורים של הסתדרות המורים ו"צוות אופקים".

אם תחשבו על זה לעומק תגלו שגיבורי העל הגדולים של הקולנוע הם לא סופרמן, ספיידרמן או ג'יימס בונד אלא כל אותם מורים קולנועיים שנכנסים אל הכיתות המאתגרות, מתמודדים עם הקשיים החינוכיים והאישיים ובסופו של דבר מובילים את התלמידים לשינוי משמעותי.

כמורים וכאנשי חינוך ניתנת לנו הזדמנות לשאוב מעולם הקולנוע וללמוד מאותם סרטים. אם במילא רובנו מרגישים כמו שחקנים כאשר אנו ניצבים בכני כיתה של 40 ילדים למה שלא נלמד טריק או שניים מרובין ויליאמס? אם חיפשנו דרך להעביר רעיון חינוכי מדוע שלא נבדוק כיצד ניסחו אותו טובי התסריטאים בהוליווד?

"כל העולם במה", כתב שייקספיר, ואולי כל העולם מסך. באותו מונולוג מפורסם מהמחזה "כטוב בעיניכם" מתאר שייקספיר את הילד הבכין עם הילקוט על גבו אשר "זוחל כחילוון בלא חמדה אל בית הספר" - תפקידו לשנות את המצב, להכניס שמחת חיים לתהליך הלימודים, להפוך כל רגע חינוכי לחוויה. בעולם של SMS, ICQ, אינטרנט מפתה ומאות ערוצי טלוויזיה, האתגר שלנו כמורים לרתק כיתה במשך 45 דקות רצופות הופך ליותר ויותר מורכב. בעידן של מסכים נוצצים שמקיפים את הילדים בכל רגע נתון השאיפה להיות "מורה מהסרטים" היא טבעית לחלוטין - בלי לותר כמובן על התפיסה החינוכית, על הערכים, על האנושיות.

במפגש במכללת אורנים ניסינו לקצץ את הקיטש וההוליוודיות מהסרטים השונים ולקחת מהות ודרכי פעולה בחזרה אלינו לכיתות. החל משימוש יצירתי בקול (קצב, ווליום, אינטונציה), דרך פרפורמנס בכיתה (קתימב"ה - קול/תנועה/ידיים/מבט/ ביטחון/הופעה) ועד מיקוד מסרים מעולם החדשות ("כותרת" אחת לכל שיעור... זוכרים את הכדורים?) ורטוריקה של שאלות גדולות ("אבל למה?") שתסקרן ותאתגר את התלמידים.

חווה זיסמן

במסגל הרידה מפלורידה בפולס
אמא לאות אנה דיאמנט מפספרייה
ומנה ציסמן מפנ"ח
פלתמסו מורים וצובדים רבים, פולס
תקרובת נאפה, פולקו כסיות ונאמרו מילות
הרידה וברכה
מאחלים ללתיק בצלחה!

אנה דיאמנט

פרופ' אן שארפ באורנים / צילום: אריה קיזל

המשתתפים בה מקבלים ברצון תיקונים מצד חבריהם, מסוגלים להקשיב לאחרים בתשומת לב, מסוגלים לשנות את דעותיהם לאור נימוקים מצד אחרים, מסוגלים לפתח את רעיונותיהם ללא חשש מפני גערה או לעג של עמיתים, פתוחים לרעיונות חדשים, מגלים דאגה לזכותם של אחרים לבטא את דעותיהם, מסוגלים לחשוף הנחות יסוד, שואלים שאלות רלוונטיות, מנסחים יחסים בין אמצעים למטרות, מגלים רגישות להקשר כאשר הם דנים בהתנהגות מוסרית ודנים בסוגיות באופן הוגן ומבקשים קריטריונים.

שארפ תיארה בהרצאתה כיצד הדיאלוג בקהילת החקירה חושף ומעצב תכונות חיוניות לעצם קיומו: דאגה (care) של כל משתתף לצמיחתם של משתתפים אחרים ולהגינות של השיחה; אמון (trust) ביחס לאחרים ולעולם; אוטונומיה והערכה עצמית (self-esteem).

ליפמן סבורה ש"קהילת חקירה" מתחייבת מעצם טבעה של הפילוסופיה ורצוי ללמד במסגרתה את כל תחומי הדעת. הרציונל החינוכי של פילוסופיה לילדים מבוסס על יצירת "קהילה חוקרת" בכיתה שמהווה סביבה אכפתית ותומכת בה הילדים חולקים רעיונות ומתנסים בפעילויות המבוססות על נושא הדיון. חשיבת המשתתפים אינה מוגבלת ומוכתבת. בדרך זו הילדים מפתחים יכולות הקשבה וחיבה ביקורתית, לומדים להתייחס לדעותיהם של אחרים, לבטא הבדלים בדעות בדרך אכפתית ולנהוג בכבוד זה לזה. מתוך כך צומח תהליך של חקירה פילוסופית שדרכה הילדים לומדים לחקור אפשרויות חדשות, לתמוך את רעיונותיהם בהוכחות, לפתח בטחון עצמי בדעותיהם ולהעריך רעיונות של אחרים.

בפילוסופיה לילדים מושם דגש על ערכים דמוקרטיים. בכך, היא מעודדת בניית בסיס איתן, שממנו יתפתחו התלמידים להיות אזרחים סובלניים ופעילים המודעים לזכויותיהם בחברה הדמוקרטית. כישורי החשיבה והערכים האזרחיים-חברתיים באים לידי ביטוי בשני מישורים: במישור החינוכי הניסיון הנצבר ברחבי העולם מלמד על עלייה משמעותית בהישיג התלמידים בתחומים של אוריינות (האזנה, דיבור, קריאה וכתובה), מדעים ומתמטיקה. במישור החברתי אנו רואים תרומה לקידום השיח והסובלנות בקהילת בית הספר ומחוצה לה, בבית ובחברה. עם סיום הרצאתה של פרופ' שארפ התקיים פאנל בהשתתפות ד"ר ג'ן גלסר, חברת סגל מכון מלטון מהאוניברסיטה העברית ומכון מנדל המשמשת כיו"ר האגודה הבינלאומית לפילוסופיה לילדים, טליה בירקאן - מנהלת שותפה של המרכז הישראלי לפילוסופיה בחינוך וכן מנחה בתכנית פילוסופיה לילדים מהמגזר הערבי אשר סיפרה על הצלחת התכנית בעבודה עם תלמידות בכפר עיסאווייה.

פרופ' אן שארפ: פילוסופיה עם ילדים מעודדת אמפתיה וסובלנות

"תכניות לפילוסופיה עם ילדים בעולם מלמדות אותנו שניתן להקנות כלים לפיתוח אמפתיה, להבנת העולם סביבנו ולפיתוח היכולת הדיאלוגית", אמרה פרופ' אן מרגרט שארפ, פרופסור לחינוך ומנהלת תכנית הבוגרים של פילוסופיה לילדים באוניברסיטת מונטקלייר, ממובילות תכניות "פילוסופיה עם ילדים" בעולם. פרופ' שארפ היתה אורחת מכללת אורנים בחודש דצמבר 2009. להרצאתה הגיעו עשרות מרצים וסטודנטים.

את המפגש הנחה ד"ר אריה קיזל שפגש את פרופ' שארפ במהלך כנס בעיר גרץ באוסטריה וביקש ממנה להגיע לאורנים במהלך ביקור בארץ. ביקורה של שארפ בישראל התקיים בחסות "פילוסופיה לחיים" - המרכז הישראלי לפילוסופיה בחינוך. במהלך הביקור היא העבירה סדנאות ליהודים וערבים בעיקר באזור המרכז ובירושלים.

פרופ' אן מרגרט שארפ היא המייסדת-השותפה של התנועה הבינלאומית לקידום חקירה פילוסופית עם ילדים (ICPIC). היא אחראית לפיתוח הפילוסופיה לילדים במדינות רבות בעולם. שארפ כתבה ספרים רבים, עשרות מאמרים ותכניות לימודים.

ד"ר גן גלסר וטליה בירקאן

היא הקימה יחד עם אבי הפילוסופיה לילדים בעולם, פרופ' מתיו ליפמן את המכון לקידום פילוסופיה באוניברסיטת מונטקלייר בניו ג'רסי. זהו המכון הראשון והחשוב בעולם בפילוסופיה לילדים. המכון מכשיר סטודנטים לפילוסופיה לילדים (לתואר ראשון, שני ושלישי) וכן מעביר השתלמויות רבות.

הפילוסופיה לילדים פותחה בסוף שנות השישים במטרה לעודד חשיבה ביקורתית אצל ילדים. גישה זו נתמכה על-ידי מחקריהם של הפסיכולוגים-פילוסופים דיואי וויגוצקי שהצביעו על הצורך ללמד ילדים חשיבה כבר בבית הספר היסודי.

פרופ' שארפ פתחה את הרצאתה בסקירה נרחבת של פעילותה הראשונית עם פרופ' ליפמן, שהחלה מעבודת שטח והסתיימה בכתיבת תיאוריה חינוכית נרחבת. היא המשיכה בפירוט התיאוריה המשלבת גישה דיאלוגית כלפי עיסוק בפילוסופיה עם ילדים. לטענתה, מעגל ה"נכסים" המופנמים במהלך ההשתתפות בקהילת חקירה מורכב מיכולות חשיבה וממאפיינים כוללים או אישיותיים יותר, שאותם היא מכנה "מידות קוגניטיביות" (cognitive virtues) או "תכונות אינטלקטואליות" (intellectual traits).

"כיצד נדע שלפנינו קהילת חשיבה?" שאלה והשיבה: "כאשר

עוד זווית

ד"ר אריה קיזל

אל תוך המדמנה של הניהלים

הוצאתו של הספר מאפשרת לקרוע את מסך ההסתרה, ההשכחה וההמעטה בחשיבותו של שיתוף הפעולה של שמיט עם הנאצים, ובחשיבות תרומתו לגיטימציה המתגלגלת לפתרון הסופי ולהשמדת היהודים אשר כה מאפיינים את הספרות על שמיט. ההתעלמות, אולי חוסר הידיעה והבורות, מן המשמעות המקורית של המושגים התיאורטיים העיקריים של שמיט גורמת לכך שמה שהיה עבורו טענה נורמטיבית על אי הפוליטיות כביכול של הדמוקרטיה הליברלית ובסיס אידיאולוגי להצדקת חיסולה (וחיסולה של רפובליקת ווימאר) ולהצדקתו של המשטר הנציונל-סוציאליסטי, הופך בידיהם של התיאורטיקנים של ביקורת המדינה הליברלית למערכת של מושגים תיאורטיים כביכול המאפיינים את ה"פוליטי" ואת ה"ריבונות" באשר הם.

הוצאתו של הספר מאפשרת לקרוע את מסך ההסתרה, ההשכחה וההמעטה בחשיבותו של שיתוף הפעולה של שמיט עם הנאצים, ובחשיבות תרומתו לגיטימציה המתגלגלת לפתרון הסופי ולהשמדת היהודים

אחת התוצאות המיידיות של הפרדוקס הזה הוא המפגש השמיטיאני של הימין הרדיקאלי, האנטישמי והאנטי-דמוקרטי עם השמאל הביקורתי, הפוסט-מודרני, הפוסט-קולוניאלי והמתקדם. הימין האנטי-דמוקרטי ממשיך באופן טבעי את דרכו של שמיט: הוא רוצה "מדינה חזקה" ומתנגד להכפפתה של המדינה, של ה"פוליטי" בלשונו של שמיט, למערכת נורמות שמקורן אחר (במשפט, בזכויות הפרט, במוסר); השמאל משתמש בו כדי לתקוף את המדינה הליברלית בשמה של היפר-דמוקרטיה על-מדינתית. התוצאה היא מפגש משונה של הניאו-פשיזם עם המתקדמים שבמבקרי המדינה.

לצערנו, הדיו של הויכוח הזה נעדרים כמעט לחלוטין מן המרחב הציבורי האינטלקטואלי והאקדמי בארץ. שאלות רבות נשאלות גם בימים אלה סביב השאלה מדוע קורה הדבר. תשובות אחדות כבר ניתנות בדמות הקשר בין אנטי-ישראליות, אנטי-ציונות, אף אנטי-אשכנזיות ואנטישמיות חדשה.

צאתו בעברית של הספר "פרט נאצי בהגותו של קרל שמיט" מאת איב שארל זרקא (תרגום: אבנר להב וטלי קונס, הוצאת שלם, 2009) חושף שוב את הויכוח האם וכיצד ללמד את הגותם של הנאצים כמרטין היידגר וקרל שמיט. זהו אותו שמיט אשר, לדברי פרופ' אלחנן יקירה, בשנים האחרונות הולך מעמדו ומתחזק. דבריו על המדינה, על מהותו של ה"פוליטי" על מקורותיו ומקומו במדינה, על המשפט החוקתי או על מה שהוא כינה "תיאולוגיה פוליטית" ראויים להישמע ולהילמד ברצינות. זהו גם אותו שמיט, אשר לדברי ד"ר כריסטוף שמידט, ולטר בנימין רחש לו הערצה וגרשום שלום הזכיר את ההקשרים שלו במהדורה העברית של האוטוביוגרפיה שלו.

שמיט פיתח רעיונות רצחניים, כגון רעיון היהודי כ'אויב מהותי', שיש לכלוא אותו כדי להתגונן מפניו, ואחר כך לחסלו, לעקור אותו, להשמידו.

מחבר הספרון, איב שארל זרקא, מנהל מחקרים במרכז הלאומי למחקר מדעי של צרפת (CNRS) ועורך ראשי של כתב העת סיטה, לא מוכן לקבל את ההלבנה האקדמית שבוצעה לשמיט. לדבריו, שמיט פיתח רעיונות רצחניים, כגון רעיון היהודי כ'אויב מהותי', שיש לכלוא אותו כדי להתגונן מפניו, ואחר כך לחסלו, לעקור אותו, להשמידו. זרקא טוען כי התמיכה ברעיונותיו של שמיט באה היום מחוגים אינטלקטואליים מן השמאל ומן השמאל הקיצוני. בעוד שבשנות השישים והשבעים לא עלה כלל על הדעת שחוגים כאלה יסתמכו על הוגה ששיתף פעולה עם הנאצים, הרי שתמונת המצב כיום שונה.

זרקא מנסה להבין את הפיתוי שמפעילה הגותו של שמיט על החוגים האינטלקטואליים של השמאל. הוא סבור שהסיבה העיקרית לכך טמונה במשבר העמוק מאוד הפוקד את ההגות הפוסט-מרקסיסטית. לדבריו, ביחס להגות מרקסיסטית שאיבדה את ערכה ואת אמינותה, שאינה מסוגלת מעתה לעורר דבקות אינטלקטואלית ולו הזעירה ביותר, לא מעט מעמדותיו של שמיט נראות כעמדות שיכולות להציע לה תחליף.

אורנים כגוף מרכזי בארץ לעבודה עם נוער בהדרה ובסיכון

שרה שגיא שוחחה עם ד"ר מיקי מוטולה, ראש החוג לחינוך חברתי קהילתי (חח"ק)

הספר. הרעיון נולד ביוזמה של מיתרים, כאשר מיתרים מכוונת לתואר שני ואילו ההתמחות מכוונת לתואר ראשון.

איזו אוכלוסייה מאפיינת את תלמידי החוג?

יש לנו אוכלוסיית מגוונת. יש אנשים בעלי סמפרמנט מנהיגותי, ויש אנשים בעלי אוריינטציה טיפולית יותר, ולכולם כמובן יש מקום בחוג. לכל התמחות יש ייחודיות שמתבטאת בעיקר בהתנסות בשדה שמתחילה בשנה השנייה בכמה שיעורי חובה ספציפיים לאותה התמחות.

מה שמאפיין את הסטודנטים שלנו, שהם סטודנטים תוססים מבחינה אישית וחברתית. מעורבים מאוד בפרויקטים השונים שמתנהלים פה באורנים, כמו: שמים את הצפון במרכז, הפוך על החוף ופעילים גם באגודת הסטודנטים.

מעבר לכך קיים סל של שיעורי בחירה שקשורים גם להתמחויות האחרות.

מיהו הבוגר הרצוי או הראוי של החוג?

הבוגר הרצוי/הראוי מבחינתנו הוא אדם שיש לו רגישות חברתית, יכולת לבחון סוגיות חברתיות בעין ביקורתית, ראש גדול מבחינת המעורבות שלו, וגם - רגישות למישור הפרטני ואפשרות לראות כל נער ונערה באינדיווידואליות שלהם.

יש קבוצה גדולה שמשלבת בין חנ"מ לחח"ק. כל סטודנט יכול לשלב את החח"ק עם מקצוע דיסציפלינארי אחר.

מהם שלבי ההכשרה של סטודנט חח"ק?

בשנה א' הם בוחרים את ההתמחות אחרי סמסטר ראשון, שבו הם נחשפים לשדות הפעולה השונים. במסגרת סמסטר זה הם עושים גם סיורים ונפגשים עם אנשים מהשטח שמציגים בפניהם את האפשרויות השונות. אנו מקווים שבסוף הסמסטר הם צוברים די מידע וידע כדי לעשות את הבחירה שמתאימה להם.

בצילום: ד"ר מיקי מוטולה עם הסטודנטים של חח"ק בפרוייקט 'הפוך על החוף' בחוף דובית, אוגוסט 2009

כמה זמן אתה באורנים ומהיכן הגעת אלינו?

עבדתי כפסיכולוג קליני במקומות שונים בצפון. בשלב מסוים הגעתי לביה"ס למנהיגות חינוכית של מכון מנדל בירושלים, בתכנית מלגה של שנתיים. כוונת המכון היא לייצר מנהיגות בשדה החינוך לאנשים בתוך ומחוץ למערכת ולהביאם לדרגות ניהול במערכות שונות. במשך חמש שנים עבדתי במכון מנדל ולאחר מכן הגדלתי את היקף עבודתי באורנים.

אני נמצא כ-10 שנים באורנים, חלק גדול מהן בכרופיל נמוך, כמעט שעות, כמרצה לפסיכולוגיה ולפילוסופיה של החינוך, פסיכולוגיה התפתחותית ופסיכותרפיה.

מזה שנתיים אני מכהן בתפקיד ראש החוג לאחר שהחלפתי את ד"ר ענת ישראלי. השנה הוכפל מספר הסטודנטים בשנתון הראשון, מה שמלמד על ביקוש הולך וגדל.

הבוגר הרצוי/הראוי מבחינתנו הוא אדם שיש לו רגישות חברתית, יכולת לבחון סוגיות חברתיות בעין ביקורתית, ראש גדול מבחינת המעורבות שלו, וגם - רגישות למישור הפרטני ואפשרות לראות כל נער ונערה באינדיווידואליות שלהם.

מאילו התמחויות החוג מורכב?

החוג מורכב משלוש התמחויות:

- **מנהיגות וניהול בקהילה** - הכשרת אנשים לעבוד ברמה המערכתית בשדה החינוך הבלתי פורמאלי כמגזר הציבורי ובמגזר השלישי. [המגזר הראשון - ציבורי, השני - עסקי, השלישי - ארגונים שפועלים ללא מטרת רווח, עמותות למיניהן].
- **קידום נוער** - הכשרת אנשים לעבוד עם נוער שנשר ממערכות החינוך.
- **וההתמחות הצעירה (מכולן) מתנכים טיפוליים** - שמכשירה אנשי חינוך לעבודה עם נוער בסכנת נשירה בתוך בתי

בסמסטר ב' יש שיעור שנקרא "תפיסת תפקיד" שבו בעצם מכינים אותם לקראת ההתנסות של שנה ב'. במרכז שנה ב' עומדת ההתנסות ותחילת ההכרות עם השדה הספציפי של ההתנסות.

בשנה ג' יש עליה בדרישות בהתאם להתמחויות השונות. בהתמחות של מנהיגות הם צריכים לעשות התנסות בעלת היבטים מערכתיים. שנה ב' שלהם שהיא שנה א' של ההתנסות. עליהם להקים ולהדריך קבוצה, שנה ג' שלהם שהיא שנה ב' בהתנסות מאופיינת בראייה מערכתית יותר.

בהתמחויות קידום נוער ומחנכים טיפוליים הם נדרשים בנוסף לעבודה הפרטנית גם להתנסות בעבודה קבוצתית. למשל, להעביר תכניות של כישורי חיים לקבוצות תלמידים.

אנו ממצבים את אורנים כגוף מרכזי בארץ לעבודה עם נוער בהדרה ובסיכון בכך שיש לנו תכנית תואר ראשון, תואר שני ומיתרים.

מהם הפרויקטים המיוחדים שהחח"ק קשור אליהם? בפרויקט 'שמים את הצפון במרכז', שאותו מובילה שדמות, הסטודנטים מעורבים מתחילתו ומקבלים אקדמיטציה על ההשתתפות בו.

הפרויקט התחיל בעקבות מלחמת לבנון השנייה, במסגרת הכספים שהופנו לצפון. שדמות יזמה פרויקט ששולח סטודנטים לעבוד בבתי ספר שבהם אחוז גדול של נוער בסיכון לנשירה. הסטודנטים מבצעים שם הפעלה באמצעים לא פורמאליים: פיתוח כישורים חברתיים לפי העקרונות של החינוך הלא פורמאלי ועזרה לימודית לפי הצורך. הדגש הוא על התערבות הסטודנטים כקבוצה. הסטודנטים עצמם הם 'קהילת מחנכים מתערבת'.

פרויקט אחר שחשוב לנו ולסטודנטים, 'הפוך על החוף', פועל רק בקיץ. את הפרויקט יזמה על"ם (עמותה לנוער במצבי סיכון) בשיתוף עם משרד החינוך והרשות למלחמה בסמים.

הפרויקט בנוי כך שבקיץ מקימים באילת ובכינרת מרחבים חצי מוגנים למפגש עם הנוער שמבלה על החוף. חלקו הגיע כדי להשתכר וחלקו נוער שנמצא בשוליים החברתיים. הסטודנטים שלנו באים במחזורים של שלושה לילות כדי לפגוש, לשוחח, להכיר את הנוער ולהיות מין 'מבוגר אחראי' בחוף. הפעולה היא מניעתית וגם טיפולית. הסטודנטים מנסים להגיע עם הנוער לרמת אינטימיות שתאפשר לספק לנוער עזרה פסיכולוגית וגם פרקטית (חלוקת אוכל וקונדזמים). הם גם מטפלים באיחועים חריגים כמו פגיעות מיניות ושכרות, ויוצרים קשרים לפי הצורך עם קהילות המוצא של הנערים כדי לחבר אותם עם גורמים מסייעים נוספים.

למשל, אחת הסטודנטיות שלנו, במהלך הקשר עם אחד הנערים שחי זמן רב ברחוב, הביאה אותו לנסות להשתלב בפנימייה טיפולית.

לסטודנטים זו חוויה משמעותית ומכוננת של התנסות ישירה עם תופעת הסיכון, בין היתר בזכות העובדה שגם מרצים משתתפים בפעילות, ויש תחושה של גיבוי של אורנים. טקס יום השואה באורנים מופק זה כמה שנים על-ידי הסטודנטים של חח"ק, שניסו לתת לו בשנים האחרונות אופי מיוחד בשילוב אמצעי מולטימדיה שונים. עבורם זהו תהליך

חינוכי ולימודי משמעותי מאוד.

את כל הפרויקטים האלה אנו רואים כחלק משמעותי מההכשרה שלהם. יש לזה חיבור חזק למה שהם לומדים בשיעורים.

אילו קורסים מיוחדים מציע חח"ק לסטודנטים מלבד הקורסים הרגילים?

שני קורסים שבהם יש שיתוף פעולה עם חוגים אחרים הם 'אמנות בקהילה' בשיתוף פעולה עם החוג לאמנות. עושים במלאכה: ד"ר אריה קיזל וטלי גיל. אריה מייצג את הפן של האקטיביזם החברתי וטלי את האמנות. סטודנטים שלנו ושל החוג לאמנות הולכים לבית המעצר קישון ויוצרים עם העצורים פרויקטים סביבתיים אמנותיים. יש שביעות רצון גדולה מאוד של רשויות החינוך של השב"ס וקיים רצון להרחיב זאת לבתי כלא נוספים. הקורס הנוסף הוא קורס להעצמת נוער באמצעות וידאו בשיתוף פעולה עם החוג לתקשורת. עושים במלאכה: מיכה ליבנה, קולנוען מהחוג לתקשורת, וד"ר מיקי מוטולה. מהות הקורס להכשיר אנשים לעבודה עם נוער בהדרה באמצעות וידאו. במהלך הקורס הסטודנטים הם עושים סרט על עצמם, ובאמצעותם הם לומדים בהמשך לעשות סרטים עם החניכים.

קורסים מיוחדים מסוג אחר מפגישים את הסטודנטים עם אנשים מארגונים שפיתחו ידע בעבודה בשדה עם נוער בסיכון, כדי להביא ידע זה לאקדמיה:

- א. ארגון על"ם - קורס בסמסטר א' שנקרא 'עבודה טיפולית-חינוכית במרחב לא פורמאלי'.
- ב. עזרה ראשונה נפשית - אנשים מארגון ער"ן יתנו קורס בסמסטר ב' שבו יביאו את הידע שרכשו בשנות פעילות רבות בעבודה עם מצבי חירום נפשיים.

היכן ממוקמת אורנים ביחס למכללות אחרות בתחום העבודה עם נוער בהדרה?

במכללת בית ברל, שהיא הוותיקה בתחום, שמות החוגים: 'קידום נוער' ו'נוער בקהילה' הוותו על ידי משרד החינוך, שבו יש מנהל חברה ונוער, ובתוכו אנף לקידום נוער ואנף לנוער בקהילה. אנתנו חשבנו שיש לאחד את שני התחומים תחת קורת גג אחת; גם האנשים שעובדים במישור הפרטני צריכים כישורי מנהיגות, ולאנשים שעובדים ברמה המערכתית נחוצה הבנה ורגישות לפרט. באורנים שינונו את השם 'נוער בקהילה' למנהיגות וניהול בקהילה'. שילוב שני התחומים הוא נקודת חוזקה שלנו. אנו ממצבים את אורנים כגוף מרכזי בארץ לעבודה עם נוער בהדרה ובסיכון בכך שיש לנו תכנית תואר ראשון, תואר שני ומיתרים.

באופן כללי יש מגמה כללית בארץ להגדיר מקצוע חדש של אנשי מקצוע שעובדים עם נוער בהדרה. אנתנו חלק אקטיבי של המגמה הזאת.

ד"ר מיקי מוטולה יוזם מפגש שיתקיים בחופשת הסמסטר עם ארגונים במשרד החינוך: מטה קידום נוער, אנשי בית ברל, אנשי מיתרים, ואנשי מכון מנדל, כדי ללמוד את האתגרים שכרוכים ביצירת הפרופסיה הזאת ומה הדרך הנכונה היום להכשיר אנשים לעבודה עם נוער בסיכון.

כן מתוכנן בחודש מאי כנס של החח"ק יחד עם התכניות של ההדרה והיעוץ לתואר השני, שיעסוק בנושא של הדרה בחינוך.

המדרשה - אהבה זה עשרים

במלאת 20 שנה למדרשה באורנים **ד"ר מוטי זעירא**, מנהל המדרשה מזה 15 שנה, ומהחבורה שייסדה אותה לפני כ-20 שנה מספר על פעילותה הענפה

ד"ר מוטי זעירא

את המדרשה הקימה קבוצה של חברים צעירים יחסית, שלרובם היה עבר משותף במסגרת סדנה להכשרת מנחים של התנועה הקיבוצית שפעלה ב'אפעל'. בפועל זו הייתה מסגרת אינטנסיבית שלקחה צעירים בעלי פוטנציאל מהתנועה הקיבוצית והכשירה אותם למנהיגות.

עבורי ועבור חבריי היה זה מפגש ראשון עם מקורות ציוניים ויהודיים לא באופן אידיאולוגי או אקדמי, אלא כמקורות רוחניים לחיים. אצל חלק מאתנו נוצר הרצון לפעול בצורה חינוכית. באורנים החל לפעול באותה תקופה המכון הציוני שהתמחה בסמינרים שעסקו בזהות יהודית וציונית עבור תלמידי תיכון מהתנועה הקיבוצית. עבור רבים מאיתנו זו הייתה הזדמנות לעסוק בתכנים הללו באופן יותר אינטנסיבי.

לאורך שנות ה-80 פעל כאן מכון ציוני, והתאספה בו חבורה של אנשים צעירים, מדריכים ומנחים מן הסמינרים הללו שלא הסתפקו במה שעשו במכון, אלא רצו לעשות יותר. במקביל השלמתי תואר ראשון ותעודת הוראה באורנים בספרות ובמחשבת ישראל.

בינינו לבינינו חשבנו שהעיסוק בשאלות של זהות הוא קריטי לחברה הישראלית. היינו חבורה של 10-12 איש, כל אחד עסק בתחום אחר.

ב-1 במאי 1989 התאספנו והחלטנו על הקמת המדרשה, כלומר עכשיו אנחנו מציינים 20 שנה. בקרוב ייצא לאור ספר לכבוד המאורע: אוסף דברי ספרות והגות על עולמה של המדרשה. ההתחלה, בספטמבר '89 התנהלה כמעט בהתנדבות. הקמת המדרשה לא הייתה החלטה של גוף כלשהו, אלא משהו שצמח מלמטה, ולזכותה של הנהלת אורנים ייאמר שהם לא בדיוק הבינו מה אנחנו רוצים לעשות, אבל הקצו לנו מקום לפעולה. נקודת המוצא הייתה 'מה לא סיפק אותנו בחיינו': היחס בין חילונים לדתיים, היחס של החילוני לזהות היהודית שלו, כאילו יהדות היא לא שלנו אלא של מישהו אחר.

גם בנושא הויתור על אחריות חברתית: מה עושים עם החלש, מה עושים עם העולה החדש, ובאופן לא פוליטי (למרות שניסו לפתות אותם לכך) רצינו לעשות את זה אחרת. לשם כך ביקשנו לפתח את הגישה החינוכית שמתאימה להנחלת הערכים הללו, לא ביחסי מורה-תלמיד, או מטעם האידיאולוג, הרב וכד'. רצינו להקשיב לסיפור הביוגרפי שאנשים מביאים איתם, שמתייחס לארון הספרים היהודי כמקום של השראה ולא כמקור של סמכות; זה דורש עבודה: לפתוח ספר, להקשיב זה לזה.

הקהל המרכזי שאנחנו פונים אליו, הוא זה שמתקרא בארץ הציבור החילוני, לפחות מבחינה סוציולוגית.

היה כאן משהו מאוד אנרכיסטי במובן החיובי של המילה. אנשים חולמים. רצון לפתח תכניות לקליטת עליה עם תקשורת בין-אישית וכבוד הדדי.

למשל, התחילו לפתח תכניות בנוגע לשאלה מה אפשר לעשות עם שנת בר/בת מצווה בבה"ס החילוני.

התברר שהפעילות עונה על צורך אמיתי. כנראה נגענו בדברים שהם חיוניים. המדרשה התחילה לגדול באופן מופרע כמעט. ממשוהו שהתחיל באופן וולונטרי עם 3-4 קבוצות לאורך כל השנה, בשנים האחרונות המדרשה מגיעה לאוכלוסייה הולכת וגדלה ובשנה האחרונה 40,000 איש.

הפעילות מתפרשת על שלושה תחומים:

החינוך הפורמאלי - עבודה בנושאי ערכים ציונות, זהות, תרבות יהודית, גם ישירות מול קבוצות תלמידים במסגרת של סמינרים, וגם עבודה עם צוותי מורים: חדר מורים לומד, בית מדרש למורים. המדרשה באורנים היא גוף מוכר ע"י משרד החינוך מבחינת תכניות הלימודים והצוותים שאנו מציעים. עובדים עם למעלה מ-100 ביה"ס בכל הארץ.

צעירים מסוף י"ב עד גילאי 28-30 - הפעולה נעשית בשותפות עם גופים נוספים באורנים: מכינת רבין שהוקמה ע"י המדרשה ואורנים ביחד, ושיתוף עם שדמות. מדובר על ליווי קבוצות צעירים שמקימות קהילות ברחבי הארץ.

תחום המבוגרים והמשפחות - קבוצות לימוד של מבוגרים בפורמטים שונים במסגרות לא-פורמאליות של מבוגרים, בתי מדרש; תחום גדול שעיסוקו נשים: נשים ויהדות, נשים וצדק חברתי, "ניגון נשים" שמפגיש נשים מכל הזרמים ללימוד משותף, לטקסים כראש חודש ואירועים נוספים. זה מתחבר להרבה סדרי יום בחברה הישראלית. מתקיימות שלוש שלוחות: בקרית-שמונה, בעין צורים ואחת תקום בקרוב.

זו השנה השביעית שמתקיים כאן בית מדרש משותף של יהודים וערבים (מאמצע האינתיפאדה השנייה). אזרחי ישראל יהודים וערבים (נוצרים ומוסלמים) באים לשיח משותף על מקורות מכל התרבויות.

כל השנים וגם כעת עומדים על סדר היום חגים ומועדים יהודיים, הכנה לנישואים, טקסי חיים ועוד. כמה ספרים שנכתבו על ידי המדרשה בנושאים אלה, הוצאו לאור בהוצאת ידיעות אחרונות. הרעיון הוא להציע למשפחה הישראלית הצעות מה ואיך לעשות בטקס, מה לעשות בכרית-מילה, כבר מצווה, בחג מתברר שזה צורך עמוק מאוד.

המדרשה בשביל ישראל

יהודים וערבים (מאמצע האינתיפאדה השנייה). אזרחי ישראל יהודים וערבים (נוצרים ומוסלמים) באים לשיח משותף על מקורות מכל התרבויות. המנחים הם יהודים וערבים. זה מרתק וקשה, אך הצליח לשרוד תקופות קשות. נקודת המוצא היא רצון לחלוק וללמוד על התרבות ועל הרוח של האחר. נוצר שם דיאלוג מעניין מאוד.

אין זה מקרה שהמדרשה קמה בתוך אורנים. מבחינתנו זה היה הכי טבעי להקים כאן את המפעל הזה. המקום ספוג באווירה של חינוך, חשיבות החינוך, חשיבות המעורבות החברתית. אורנים היא מכללה שעוסקת בשאלות חברתיות ומעצבות חברה. כל הזמן מחפשים מה ניתן עוד לעשות. יש עדיין הרבה מה להרוויח מהמקום המשותף הזה, עבור הסטודנטים ועבור פרויקטים משותפים.

באחד הכנסים שלנו בנושא שבת, שלמה גרוניך הלחין שיר "אילו פינו", פסוקים מתפילת שחרית של שבת. מתברר שבתי כנסת אימצו את השיר והטמיעו אותו לתוך התפילה. 'הצעה לסדר' (סדר פסח) בהוצאת ידיעות אחרונות נמכר בלמעלה מ-20,000 עותקים (5-6 מהדורות). המדרשה באורנים עדיין לא מספיק מוכרת וידועה, היינו רוצים חשיפה גדולה יותר.

ב-28/1 יתקיים הכנס השנתי (בשנה שעברה נושא הכנס היה ביאליק) השנה ייקרא הכנס "רב שירנו הבוקע לשמיים" ונעסוק בו בחיבור בין זמר עברי ותפילה. ישתתפו בו אסף ענברי, אורה זיטנר ועוד. יש בזמר העברי משהו שהוא מעין תחליף לתפילה, הרבה מעבר לשיר עם. אנו מייחסים חשיבות עצומה ליכולת לנכס מחדש דברים שכביכול שייכים לציבור אחד. הכנס יתקיים במשמר העמק ויהיה פתוח לקהל הרחב.

בשנים האחרונות עוסקים בהתחדשות הקהילה היהודית בישראל. אנשים מחפשים מסגרות לכיטוי הווייתם היהודית, אך לאו דווקא בבית כנסת. מבקשים לעשות דבר תרבותי, בעל ערך קהילתי.

בשנים האחרונות, אנחנו מסייעים לקבוצות לבנות מסגרות שמבטאות קשר עמוק בין אנשים. כיום מכשירים במדרשה מובילי קהילות. מבחינה רוחנית, מעשית, מטען יהודי.

מפעל נוסף שאותו אנו מובילים הוא 'נפגשים בשביל ישראל'. במשך חודשיים הולכים בשביל ישראל. חלק מההולכים באים ליום. המסע הוא לא רק הליכה בארץ ישראל אלא משלב גם הכרת הארץ, זיכרון והנצחה לנופלים. מתקיימות בשטח סדנאות בנושאים שונים. בשנה שעברה זה היה סיפורים. הסיפור של המקום, ודרכו להכיר את ההיסטוריה שלו. השנה הנושא יהיה הזמר העברי, כטקסט שמלמד משהו על הזהות של החברה הישראלית. יוצאים ב-22 בפברואר מאילת ומסיימים בשבוע שבין יום השואה ליום העצמאות. זו השנה החמישית שאנחנו מקיימים את המפעל. בשנה האחרונה הלכו בשביל במצטבר כ-7,000 איש.

המדרשה מקיימת כנסים: השנה יתקיים כנס שיעסוק בספר לרגל שנתה ה-20 וכן כנס בנושא 'נשים וטקסים' שיתקיים בבית התפוצות (בשיתוף עם).

בשיתוף עם גוף שנקרא 'בניה' בת"א עורכים קורסים בטקסי חיים. השנה נערוך את הקורסים הללו לקצונה הבכירה בצה"ל. פתחנו בית מדרש בנושא 'טקסט תמונה' בהובלת יוריק ורטה ונועה מלמד, שמתמודד עם השאלה 'מה זה לשלב שפות' מבחינה תרבותית. שפת האמנות וטקסטים מן היהדות. זו השנה השביעית שמתקיים כאן בית מדרש משותף של

רנה שינפלד מפעילה את הקהל / צילום: שרה שביא

"מקום הנשי היצירה בחלוף הזמן"

לתיאורטיקניות כי הכנו שאנחנו רוצים משהו רב תחומי. הכנס שנבנה תוך אינטראקציה עם המרצים היה מאוד בשל בסופו של דבר, ובמובן הזה זה תאם את הרוח של כל הפרויקט. התחושה שלנו שנגענו במשהו שעניין גם את הצעיר ביותר מבין הסטודנטים שלנו וגם את הכי מבוגרת. משהו שתפס את חלוף הזמן בחיים ובעבודה של היוצר, גם כחוויה וגם במישור התיאורטי.

בדברי הברכה שלה אמרה יעל גלעת: "לא שאין לי מלים משלי. אבל היום אני רוצה לשתף אתכם בקטע מתוך רשימתה של גלוריה ג'ן וטקינס הידועה בשם העט הפרובוקטיבי בל הוקס, סופרת אמריקאית פמיניסטית, קטע שאליו אני חוזרת שוב ושוב ומוצאת בו גם את עצמי:

"אני חושבת לעיתים קרובות על נשים ועבודה, מה משמעות המותרות של הזמן בחייהן - זמן לארגן את המחשבות, לעבוד ללא הפרעה. עבודה עבור אמניות אינה רק הרגע בו אנו כותבות או יוצרות אמנות מסוג אחר, כגון ציור, צילום, קולאז' או טכניקה מעורבת. באופן הרחב ביותר זהו גם הזמן שאותו אנו מבלות בהתבוננות, בהתכוננות. מרחב מבודד זה הוא מקום אליו חלומות וחזיונות חודרים ולעיתים מקום בו שום דבר לא קורה. אולם הוא חיוני לעבודה יצירתית כמו מים לגדילת הצמח. שקט זה, רוגע זה, חיוניים להמשך ההזנה של ההתמסרות למעשה האמנותי, ליצירה, והוא ממשיך להיות מרחב שנשים (ללא קשר לגזע, מעמד, לאום וכד') נאבקות למצוא בחייהן. הצורך שלנו למקום בלתי מופרע זה מהווה לעיתים קרובות איום גדול בהרבה לאלו הצופים בהיכנסנו לתוכו מאשר הרגע הקונקרטי של היצירה. אנו חייבות ליצור תרבות כה שונה מהותית על-ידי הפרקטיקה הפמיניסטית.

זמן רב לאחר שהתנועה הפמיניסטית העלתה שאלות לגבי אמנות

יום העיון "מקום הנשי ביצירה בחלוף הזמן" שאורגן על ידי המכון לאמנות באורנים, בשיתוף עם פלמוט' קולג' מקורנוול אנגליה ובתמיכת - BI ARTS Training, תכנית חילופי התרבות של המועצה הבריטית בשיתוף משרד החוץ ומשרד התרבות והספורט, עסק בהשפעות הזמן, המרחב והמגדר על יצירה של נשים ועל מקום הנשי ביצירה.

ד"ר יעל גלעת, ראש המכון לאמנות, מספרת שהרעיון לכנס נולד מפרכוזל של התכנית להכשרת אמניות Biarts. "התחלנו לחשוב איך אנו מתחייבים לפעולה בשיתוף עם מוסד בריטי באופן שישלב גם מרצים וגם סטודנטים. שולי נחשון שימשה כמרצה אורחת בפלמוט קולג' בקורנוול והייתה בתהליך עבודה ראשוני עם ד"ר נדירה יקיר, וכך 'תפרנו' ביחד את הפרויקט. המסגרת הייתה של סדנאות משותפות בשני המוסדות, תוך כדי חלוקת עבודת ההפקה של הצילום והעריכה בין שני המוסדות ובעיקר העלאת השאלות המרכזיות של שני המוסדות בשדה האמנות.

"השאלה הראשונה הייתה יותר בכיוון המגדרי: נשים קוראות עבודות של נשים. שתי השאלות הנוספות: עניין המקומיות של מחווה לאמנות המקומית ולאמנית המקומית, וכן מתי אמנית הופכת להיות 'אם גדולה'. אלה דברים שדנו בהם עד כה ברמה תיאורטית, וכך עלה נושא ההזדקנות או ההתבגרות כאחד המרכיבים בתהליכי היצירה של האדם. לכאן נכנס הנושא של הדרה כפולה, של מגדר ואייג'ונג. המפגש בסן אייבס נסוב סביב האמניות המקומיות. וכשהגענו לשלב של מה הולך להיות המפגש בישראל. ראינו שיש לנו הזדמנות ליצור את ההזנה ההדדית ואת ההארה ההדדית בין שני המקומות".

דורית ויעל עבדו ביחד. שולי ניצחה על ההפקה. "פינינו

הקהל מופעל ע"י רנה שינפלד / צילום: שרה שניא

רנה שינפלד, רקדנית, כוריאוגרפית, מורה, ממייסדות להקת בת-שבע, שוחחה על יצירתה. לאחר כ-40 שנות מחול הקימה את להקת רנה שינפלד. זכתה בפרסים רבים במשך שנות פעילותה. לדבריה, מי שהמציא את המודרנה במחול הן הנשים, כי לא היה להן מקום במקומות שהיה בהם כסף וקהל. היום גם במחול המודרני הגברים (או הזוגות) עדיין שולטים. לגבי 'חדר משלך', רנה גרה בבית בן 3 קומות. למעלה ניצב שולחן כתיבה ועליו מחשב לצרכי אדמיניסטרציה, למטה המשפחה, האוכל וכד', ולמטה - למטה זה הסטודיו. לא חדר אלא סטודיו. הסטודיו עבודה הוא קודם כל חלל ריק, שקט, שמזמין ומעורר תיאבון ובו היא מבצעת יום יום את אותם התרגילים, שקיבצה יחדיו: "רק דרך משמעת חריפה אפשר להגיע לחופש".

שינפלד הקרינה סרט שנותן ביטוי למגוון התפקידים שעשתה. בין הנושאים שעסקה בהם: המלחמות בין המינים, לידה, וגם התמודדות עם מוטיבים גיאומטריים - תקופה שהיא קוראת לה באוהאוס. שינפלד עשתה שימוש בשקיות אשפה, כפחים שהם ראי וגם השתקפויות. חפצים מהטבע, מים, משי, ואש. אחר-כך עברה לתקופת האנטי-חפץ, חפצים שאי אפשר לממש אותם. כשעזבה את בת-שבע החפץ שלה היה חוטים, גומיות.

גדולה וגאונית נשית ובכך גרמה לאנשים לחשיבה מחדשת על טבעו של מגדר ושל המעשה האמנותי, להתבוננות באמנות של נשים בכבוד ובהכרה מלאה, אנו מחויבות עדיין להתמודד עם סוגיות של מגדר ועבודה ביחס לפוליטיקה של ייצור מרחב ושל מציאת זמן לעשות את מה שאמנויות עושות".

ד"ר יקירה נדיר, מרצה בפלמוט' קולג' באנגליה פתחה את הכנס בהרצאתה "A Place of In-Scape" ד"ר נדיר עוסקת בגיאוגרפיה מרחבית כמקום של תרבות ובקשר שבין מגדר וגיאוגרפיה. היא מעוניינת בשולי שבאמנות, במעמדן של נשים מודרניסטיות ופוסט מודרניסטיות. מעוניינת לעצב את הממסד האמנותי. לאחרונה, יצאה לגמלאות והתחילה להתעניין בשאלת זהות של מגדר בעת זקנה. הזהות של היוצרת כאישה מזדקנת. בשנות ה-70 הנושאים שעניינו את הכמיניזם עסקו בנשים בגילאי 20-30. לדבריה, אין תיאוריה אודות הזהות של האישה היוצרת המזדקנת. עניין ההזדקנות מבחינה סטטיסטית הולך וגובר כעניין נשי. בגיל הזקנה יש אחוז גבוה יותר של נשים. הדבר משמעותי לגבי אמנים, שכן אמנים אינם מפסיקים לעבוד. רות ולק, צלמת ובמאית קולנוע, שזכתה בפרס לנדאו של מפעל הפיס לקולנוע תיעודי ב-2007, סיפרה על יצירתה והקרינה קטעים מסרטיה. ולק עובדת בשיתוף פעולה הדוק עם יעל פרלוב, מהיוצרות הבולטות של הקולנוע התיעודי הישראלי. ולק ופרלוב יצרו סרטים על נשים יוצרות, נשים כותבות.

ולק הרבתה לקרוא ספרות על השואה והחליטה לעשות סרט על אידה פינק. הן ביקשו לכדוק קולנועית את העניין של נשים ככותבות. מלבד אידה פינק עסקה הסדרה גם באמונה ירון, באורלי קסטל בלום, באגי משעול ובשרה שילה. לדבריה, העניין של 'חדר משלך' מהר מאוד עלה על פני השטח. הנשים הכותבות היו חייבות לייצר לעצמן איזושהי טריטוריה: אידה כותבת מול הגן, אמונה ירון רכשה בכספי שכר הסופרים הראשון שלה שולחן שנודד איתה, אורלי קסטל-בלום סגרה מרפסת ורק שם היא מסוגלת לכתוב. אגי משעול מתבודדת במכולה בחצר. שרה שילה חצויה בין הלמעלה ללמטה. כשלמטה נמצאת המשפחה שנותנת לה כוחות ללמעלה.

ליאת קפלן, שולי נחשון, ד"ר נדירה יקיר, רנה שינפלד, דורית רינגרט, ד"ר יעל גלעת וד"ר מדי וליצקר-פולק / צילום: עמרי ליאור

האמנית **ביאנקה אשל-גרשוני**, ילידת סופיה, 1932, למדה במכון אבני, עסקה בעיצוב תכשיטים ומלמדת במגמה לצורפות בכצלאל. למדה פיסול, אחר-כך למדה ציור אצל שטרייכמן. לאחר מכן, במשך 20 שנה, יצרה רק תכשיטים. נקודת המוצא שלה הייתה אותה נקודת מוצא הנהוגה בפיסול, עם נוכחות עצמאית של החפץ עצמו. היא שילבה חומרים זולים עם זהב. יצרה סדרה, של צבים, של סוסים, של מסכות. לאורך תקופת יצירתה הציגה תערוכות רבות ולאחרונה זכתה בפרס מפעל חיים (האישה הראשונה שקיבלה פרס זה. לפני כן זכו בו רק גברים). אמם של ארם ואורי גרשוני. ביום העיון הוקרן סרט שבו יעל גלעת מראיינת את ביאנקה. "אין דבר כזה אמנות נשים... יש אמניות נשים", טוענת אשל-גרשוני, "באמנות הדבר החשוב ביותר הוא התשוקה".

ביום העיון השתתפו גם המשוררת והעורכת **ליאת קפלן** ומנהלת ואוצרת המשכן לאמנות עין חרוד והמרצה במכון לאמנות באורנים, **ד"ר גליה בר-אור**.

במושב האחרון הושק הסרט "A Place of In-Scape" על חייה של האמנית האנגלייה **מארגו מקלברג** ואחריו התקיימה שיחה עם הבמאית ואמנית הווידיאו **שולי נחשון**. סרט הווידיאו-ארט הדוקומנטארי צולם בקורנוול בעזרתם של סטודנטים מהמחלקה לקולנוע בפלמוט' קולג' והופק על ידי הסטודנטים מהמכון לאמנות באורנים שאף עברו הכשרה בנושא פוסט-פרודקשן אצל שולי נחשון.

הדבר שמאפיין אותה הוא השימוש באובייקטים. דוממים. הדומם מכליט את הגוף החי. שינפלד השתמשה גם בשירה, בקול האנושי ובווידיאו.

לאחרונה השתמשה בשירי לאונרד כהן, והרגישה "לא רק מה זה להיות מצליחה אלא גם מה זה להיות פופולארית". הריקוד האחרון שלה: ריקוד לצילוי קולה של לורי אנדרסון שמדברת על הזקנה, על אמה, על העולם הבא.

לגבי גילה (מעל 70) היא אומרת: "האמן הוא ילד. גיל הוא לא דבר כרונולוגי. כבר פגשתי צעירים זקנים ולהפך. גיל הוא עניין של אופי".

ביאנקה אשל-גרשוני

ד"ר יעל גלעת

יצירה - גלעת - ציון

ד"ר יעל גלעת, מרצה בכירה לאמנות וחוקרת אמנות ותרבות חזותית, מכהנת כראש המכון לאמנות באורנים. בשיחה עם שרה שגיא סיפרה יעל על הפעילות הענפה של המכון שהיא עומדת בראשו

"תנופת הפעילות בגלריות הלימודיות ממשיכה. בכל שבוע יש פתיחה. בסוף סמסטר א' תתקיים הצגת העבודות של הסטודנטים של דליה מאירי: פיענוח של חלל. מדי שבוע, בימי חמישי, אנו מקיימים תצוגה ודיון. השיעור מתנהל כך שלא רק יוצרים את ההצבה הפיסולית בחלל נתון אלא גם דנים בכך והשיחה היא חלק משמעותי מהלימוד. בסמסטר ב' בגלריות הלימודיות יוצגו תערוכות יחיד של סטודנטים שנה ג' בהדרכתה של עידית לבבי - 'פרויקט ביצירה' - שלב מקדים לקראת תערוכת הסיום. במסגרת זו הסטודנטים לומדים את מלאכת העבודה בשלבים, כתיבה על תהליכי היצירה של עצמם, דיון בהקשרים של מה שהם עושים ביחס למתרחש בקרב אמנים צעירים ובכלל באמנות. בעצם התצוגה והצורך לעמוד במסגרת ברורה של הזמנה, כל אחד יודע מהו החלל שהוא עומד להציג בו, והזמן הנתון לו לשם כך. הרצף: יצירה - תצוגה - דיון מהווה הכנה לקראת תערוכת

הסיום". המפגש המחלקתי נולד ב-2005, בשנת כניסתה של יעל לתפקיד.

"באותה שנה הוא היה קורס שנקרא 'למפות את שדה האמנות', שהתבסס על אורחים מבחוץ, שכל אחד מהם מומחה בתחומו. כך הרחבנו את מנעד הקולות שהסטודנטים שלנו שומעים". השאיפה הייתה ללמידה אחרת; לומדים בקורס הזה סטודנטים מכל השנתונים כלמידה משותפת יחד עם המרצים בהתבסס על מאמרים שנשלחו אליהם מראש.

בשנה לאחר מכן קיבלה על עצמה דורית רינגרט את המפגש

וכיום הוא עוסק בשאלות של הגות, פילוסופיה ופסיכואנליזה. נידונו נושאים כגון זיקות בין האמנות לפסיכואנליזה, שאלת הבית - מהות הבית, הכנסת אורחים, גלות. ההרצאות שניתנו באותה שנה כונסו לספר שעומד לצאת השנה בעריכתה של דורית רינגרט.

בשנה שלאחר מכן טופל נושא הפרשנות שאתו ריכזו ד"ר גבי ברזל ודורית רינגרט, תחת הכותרת 'על הבארט'.

השנה עוסקים בנושא תשוקה ומיניות. אל הצוות הצטרף ד"ר אלי ברודרמן. הוקם גם בלוג ומתקיימת פעילות אינטרנטיבית מאוד בין מפגש למפגש. אלי ברודרמן הוא בעל תואר שלישי בתכנית של ביקורת ופרשנות באוניברסיטת בר-אילן והוא גם אחראי לבלוג.

בניסיון להשתפר כל העת עבר המפגש המחלקתי כיוול; החל מהשנה השנייה רק תלמידים משנה ב ומעלה משתתפים במפגש. ועם כניסתה של דורית היוצרים שקשורים לנושא הראשי הם גם שותפים למסגרת הצגת המאמרים ולדיון על היצירות שלהם.

בשנים הראשונות הדברים לא עבדו ביניהם. זו השנה השלישית שבה אוחדה הרצועה של המפגש המחלקתי והגלריה, וכך כולם פוגשים את כולם. הרצועה דינאמית מאוד. משתתפים בה סטודנטים, מרצים ואורחים, והיא מוערכת מאוד גם על-ידי גורמים מחוץ לאורנים.

העניין הזה יוצר קשר הדוק למנהל הגלריות, תפקיד שנוצר לפני שנה וכולל תחת גג אחד את כל הפעילות התצוגתית של המכון לאמנות וגם אחריות אדמיניסטרטיבית על 'המסדרון' בבנין הטכנולוגי.

הגלריה קיימת מזה 20 שנה והיא ספינת הדגל גם של המכון. על-פי הדגם של פרוף' דוד וקשטיין, הסטודנטים לא לומדים אוצרות אלא מתמודדים עם שאלות של אמנות דרך ביקור בסטודיואים של האמנות. הפעילות המשותפת היא זו שמלמדת. הסדנה המורחבת של האוצר היא שמעניקה לסטודנטים את הכלים ולא דווקא הלימודים התיאורטיים. כך הם משיגים את הבנת ההבדל בין היצירה בסטודיו של האמן לבין האופן שבו היא מוצגת.

חזונו של פרוף' וקשטיין הוא תיעוד השיחות של הסטודנטים עם האמנים. זהו ארכיון בעל ערך עצום לאמנות ולתרבות בישראל.

בשנים באחרונות, בעידודה של עידית לבכי, החלו הדברים להיכנס לצורות עבודה מסודרות ודוד הפך לעורך לסדרות של אמנות שבהן האמנים מדברים. התוצאה היא סרטים נדירים, שבהם יד המראיין אינה מורגשת אלא רק נוכחת ברקע. זו סוגה שדוד המציא והוא הולך ומשכלל אותה כתוצר של עבודה עם הגלריה וגם כתוצאה מעבודתו כאמן עצמאי. הוא הקים עמותה שנקראת "רשת" שעוסקת בשאלות של אמנות בקהילה. יש לה תחנות אמנות ברמלה, באופקים, ברהט וברשת אורנים' (לשעבר 'אורנים נצרת'). בבניין הגלריה פונה חלל מיוחד עבור הפעילות של "רשת", שיופעל החל מסמסטר ב' במסגרת תכנית "אמן בקהילה" מטעם משרד התרבות והספורט.

אתר גבע ואחד כנען יפעילו את התחנה יחד עם סטודנטים שלנו. ויצונו מיצבים פדגוגיים של דמויות מפתח של אמנים שנחשבים למורים של דור אמני שנות ה-70.

לרצועה הזו שני ראשים: פעילויות הגלריה בהובלתם של דוד

וקשטיין, כאוצר ראשי של הגלריה לאמנות ישראלית וכמרצה בקורס גלריה, ושל עידית לבכי כמנהלת מנהל גלריות. הראש השני הוא של דורית רינגרט, המרצה של המפגש המחלקתי, שאחראית על הנושא השנתי וכל שנה משתפת מורים אחרים שבאים מתוך תחומי הידע ותחומי התוכן והעניין שלהם. האחריות הכוללת במשך שנים היא של דורית והיא זו שנתנה את האופי המיוחד, את אורחות הלמידה במפגשים והביאה מרצים ומרצות מהשורה הראשונה, מהאנשים הכי בקיאים בארץ בכתבי הידג, דרידה לווניאס ועוד.

הדבר יבוא לידי ביטוי בספר, שיאפשר קריאה חוזרת ומשמעותית של ההרצאות שהפכו למאמרים. הכוונה להוציא את המפגשים המחלקתיים כספר לפחות פעם בשנתיים.

הרצועה הזאת מייצרת תערוכות, סרטים על התערוכות, ואת האופציה של סדרת הספרים על סדרת ההמפגשים המחלקתיים, ובמובן הזה זו הרצועה יקרה מאוד לליבנו. השנה לתוך הרצועה הזאת, הכנסנו גם את הפתיחות של הגלריה למדיה חדשה, שבה התערוכות ארוכות יותר וכל פתיחה כוללת פתיחה ושיחה בתוך אותה פתיחה.

המנדט של שולי נחשון כולל שיתוף של סטודנטים וגם הבאת יצירות של אמנים חדשים שאנו רוצים ללמוד מהעבודות שלהם, ולשלב לפחות תערוכה אחת שמשתתפים בה סטודנטים וגם אמנים.

הגלריה למדיה חדשה נולדה מתרומה של מייקל קאשי, שרצונו היה שבגלריה הזאת יוצגו גם הסטודנטים. נענינו לאתגר ובנינו צורה אקדמית של שיתוף, שמשקף גם תהליך של העבודה. 'קשר עין' הוא חלל תצוגה נוסף שמתאפיין בתערוכות פעילות ועוסק בשאלה של חינוך מוזיאלי. במרכזו עומדת התפיסה שהתערוכה היא הזמנה לדיאלוג. במיוחד מתקיימת בו פעילות של ילדים שכוללת גם פעולה ולא רק צפייה פסיבית. הם לומדים התבוננות ממשמעת, מרחיבה, כזו שמחייבת את ההשתהות בתוך המבט.

החלל הזה והתוצאה שמוצגת בו במשך השנה הוא תוצאה של קורס. קורסים שמאפשרים מפגש בין פנים וחץ. כדי לענות על הקריטריונים של הכשרה אקדמית ומצד שני לייצר איזושהי עמדה בשדה האמנות.

ד"ר יעל גלעת, פרוף' דוד וקשטיין ופרופ' אבישי אייל בפתיחת התערוכה 'חלום שנפתר בתוך חלום' / צילום: שרה שביא

בדרך זו העניים יכולים להבטיח חינוך ועתיד לילדיהם. ההורים סבורים שיש שם חינוך ומשמעת וכך רוכשות קבוצות דתיות נפשות חדשות.

בהיבט הכלכלי של הדת, החברה המערבית המודרנית מרחיבה את תהליך הסוציאליזציה. זהו תהליך שנמשך על פני שנים רבות. נהוג לחלק את החיים לשלושה שלבים: סוציאליזציה, עבודה והשתלבות בכלכלה ולבסוף הפרישה.

בתהליך הסוציאליזציה הארוך הזה עיקר העול מוטל על המדינה. זהו ההישג החשוב ביותר של מדינת הרווחה המודרנית - לאפשר לאנשים מוביליות חברתית וכלכלית.

מרבית האוכלוסייה במדינות המערב המודרניות אכן עוברת את התהליך הזה. קבוצות מסוימות מנצלות אותו כדי לתוך לסוציאליזציה אחרת. אחת מהן היא הקבוצה החרדית. בעבר, בתקופת המנדט, אדם למד בביה"ס 8 שנ"ל. אח"כ חיפש עבודה כדי לעזור למשפחה ולבסס את עצמו. מקום המדינה התהליך התארך. הוא מגיע כיום עד לשנות ה-20 של החיים.

בחברה החרדית נוצל הזמן הזה להתפתחותם של מוסדות ייחודיים ליצירת סוציאליזציה אחרת: הישיבות. הם לוקחים את הילדים בגיל 12-13, מוציאים אותם מתוך המשפחה, שם הם לומדים עד הנישואים, ולאחריהם - ממשיכים ללמוד בכולל. אין לזה אח ורע בעולם וגם בהתפתחות ההיסטורית של עם ישראל. לסמכות האב ולסמכות האם אין משמעות יותר. הרבנים עושים רה-סוציאליזציה לנערים הללו, לא תמיד בהתאמה מלאה לרצון ההורים.

ההורים מוכנים לעשות את זה כי בחברה המודרנית החילון הרבה יותר בוטה מאשר בעבר. למשל, מערכת התרבות והבידור עברה תהליך חילון בוטה ביותר.

יש הבדל עצום בין תכנים בטלוויזיה בין שנות ה-60-70 לבין ימינו. העיתונות עברה גם היא תהליך של חילון.

חדירת הפשע והסמים נעשית בעוצמה רבה יותר באמצעות כלי התקשורת ובעיקר דרך האינטרנט. הורים חרדים חשים מאוימים ברמה גבוהה יותר מזו שחשו הוריהם, למשל. המקלט עבורם הוא הישיבה. לרוב מוסד פנימייתי, או בלשונו של ארווין גופמן, מוסד טוטליטארי.

יש לו מאפיינים ברורים מאוד: אוכלוסייה צעירה, אנרגטית שתלויה תלות גבוהה באותם ראשי ישיבות שלעיתים קרובות הם אנשים כריזמטיים. התלמידים זוכים לתגמול חיובי כאשר הם פועלים עפ"י הערכים שעליהם חונכו. הדור שמתחנך במערכת הזאת הופך להיות קיצוני הרבה יותר ממה שהוריו היו בגילו.

צעירים אלה לא מעומתים עם מסורת ההורים אלא עם מסורת של ספרים שאליהם הם נחשפים בתהליך הזה. כשאנשים לא מחויבים להתפרנס, הם בעצם נמצאים במורטוריום (דחיית חובות). הם נחשפים לאידיאלים קיצוניים ביותר.

במסגרות הללו מפתחים עמדות קיצוניות ומחויבות לסמכות. מרבית האוכלוסייה החרדית משנות ה-60 צמחה בתוך המערכת הזאת. הדבר משפיע בהכרח על השקפת העולם

החזרה לדת - מגדר ופוליטיקה

ד"ר לילך לב ארי, ראש החוג לסוציולוגיה הציגה את ד"ר מרי תותרי, ראש החוג לאזרחות, ושתייהן נשאו דברי פתיחה: "הוגי דעות רבים הגדירו את המאה ה-20 כמאה של המדע, הטכנולוגיה והחילון. אולם, במחצית השנייה של המאה ה-20 החלו להתגבש גלי התנגדות של פונדמנטליזם דתי במקומות רבים בעולם. כיום יש הסבורים שהמאה ה-21 היא המאה של תופעת ה"הדתה", או ה"חזרה לדת". תופעה זו צוברת תאוצה בקרב שלוש הדתות המונותיאיסטיות, היהדות, האסלאם והנצרות.

תהליך ה"הדתה" בעולמנו נראה מעט תמוה לאור הרציונאליזם, ערכי היעילות והחומרנות השולטים בכל".

ד"ר ארנון מדזיני, דיקן הפקולטה למדעי החברה והרוח, הזכיר כי בשער ה'טיים' לפני 40 שנה התנוססה הכותרת: 'האם אלוהים מת?' לדבריו, התשובה היא: לא. "למה דווקא עכשיו? למה כה רבים בחיינו מחפשים משמעות לחיים? החברה המערבית משדרת ייאוש בתחום זה. אין הסכמה על המזון הגשמי שעל האדם לצרוך, על אחת כמה וכמה על המזון הרוחני. גם מי שהגיע להישגים חש לעיתים ריקנות. חלקם עוסק ברוחניות אינסטנט וחלקם פונה לדת".

לבסוף הקרין קליפ מיו טיוב של שיר של זמר בשם חיים כהן ('חיימון') שמסביר מדוע הוא חזר בתשובה.

פרופ' מנחם פרידמן, סוציולוג של הדת והיסטוריון מאוניברסיטת בר אילן, הרצה על "הקצנה דתית - בין מסורת למודרנה" והתמקד בקורלציה שבין הכלכלה לתהליכים הללו. לטענתו, דווקא השפע של החברה המודרנית מאפשר באופן פרדוכסלי לקבוצות קיצוניות לפרוח ולנצל את משאבי חברה שבה צמחו. פרידמן ערך מחקר ברמלה. הוא מצא שם לצד העזובה החברתית ותהליך הנטישה של משפחות חזקות, גם פריחה של מוסדות של ש"ס, בתי כנסת ובתי ספר, ושאל את עצמו מה האנשים האלה מוצאים דווקא בש"ס?

בשכונות מבוססות הכוח הפוליטי והכלכלי של ההורים מאפשר להם לעבור דירה או לרשום את הילדים לביה"ס ייחודי זה או אחר. מה עושים העניים? עבורם ש"ס נבראה. כלומר ש"ס היא סוג של לוקסוס. בביה"ס שלהם הם מפעילים קודים משלהם. זה מעין ביה"ס פרטי, הוא לא מחויב לכלל בתיה"ס הכלליים.

הפוליטית-דתית-חברתית.

ניתן לראות זאת אפילו במראה החיצוני; בשנות החמישים מרבית הנשים הדתיות לאומיות הלכו ללא עם כיסוי ראש. כיום רוב הצעירות הנשואות כבר הולכות עם כיסוי ראש. כאשר אישה מכסה את ראשה היא אומרת משהו. קודם כל לגבי עצמה: איזו שמירת מצוות אני מייצגת, וגם אומרת משהו כלפי אמה שאיננה מכסה את ראשה: את לא מודל החיקוי שלי!

מערכת החינוך הזו שידרה בעצם דה-לגיטימציה של דור ההורים ושל הדור שלפניו.

תהליך ההקצנה הדתית הולך וגובר בכל פרק זמן. אין ספק שהדבר קשור לעלייה ברמת החיים. היכולת הכלכלית לצרוך את המוצר של ההקצנה. לשלם את מחיר ההקצנה. יכולת כלכלית של הפרט אבל גם של המדינה שמשתתפת במימון התהליך הזה.

אין לזה אח ורע בעולם וגם בהתפתחות ההיסטורית של עם ישראל. לסמכות האב ולסמכות האם אין משמעות יותר. הרבנים עושים רה-סוציאליזציה לנערים הללו, לא תמיד בהתאמה מלאה לרצון ההורים.

ד"ר נוהאד עלי, מאוניברסיטת חיפה וממכללת הגליל המערבי שדיבר על תופעת החזרה לדת באסלאם, פתח בכך שהתמונה שמתנוססת על ההזמנה (ר' כותרת) היא סטריאוטיפית מאוד, שכן מדובר בתהליך אוניברסאלי. לא רק בחברה הערבית. החיג'אב הזה מלמד אותנו לא רק על תהליך של חזרה לדת אלא גם על כלי לשחרור מסוים מהעליונות הגברית בחברה הערבית.

התנועה האסלאמית במצרים היא תנועת האם של הפונדמנטליזם בחברה הערבית. ד"ר עלי חוקר באופן השוואתי פונדמנטליזם מונותאיסטי בשלוש הדתות המרכזיות. רוב ספרות המחקר שנכתבה על תהליך ההדתה התייחסה לפונדמנטליזם אסלאמי, מה שמעוות לטענתו את התמונה. קיים קשר בין התפתחות הפונדמנטליזם האסלאמי לבין הטרור הבין-לאומי.

הפונדמנטליזם האסלאמי הוא המתפשט ביותר מבין השלושה. הוא נתפס כמאיים על משטרים, בעיקר על משטרים מערביים. הוא שוגר למערב, והיום אין מדינה במערב שאין בה קהילות מוסלמיות דתיות ולכן הוא נתפס כמאיים על אירופה ועל המערב כולו. עד כדי חשש מהשתלטות התרבות המוסלמית על התרבות הנוצרית.

ד"ר עלי הצביע תהליכים מרכזיים שעברו על ערביי ישראל מאז ימי המנדט:

הניצוץ הראשון התחיל בשנות ה-20 יחד עם התפתחות התנועה האסלאמית במצרים. ההתחלה כלל לא התייחסה לסוגיה הלאומית, אלא רק לסוגיה הדתית.

השלב הראשון הסתיים עם הקמת מדינת ישראל והתאפיין בשיתוף פעולה הדוק של תנועות החזרה לדת המוסלמיות עם הפלשתינים הנוצריים, ועם גופים לאומיים חילוניים. כך החל הקשר בין הצד הדתי לצד הלאומי של הסוגיה.

מ-48' עד 67' זהו השלב הישראלי. כוחה של המדינה וערכה עיצבו הוצאת הדת מהספירה הקולקטיבית לספירה של הפרט. 1948 הותירה את החברה הפלשתינית כחברה קטועת ראש, שמנהיגיה הגולו או ברחו. הממשל הצבאי הצליח להעביר את הדת מהמימד הציבורי לפרטי.

השלב הפלשתיני הוא הרדיקלי והבעייתי ביותר. האוכלוסייה שעברה את תהליך הישראליות נתקלה בחברה שעברה תהליך פלשתיניזציה. "ישראל מתייחסת אלינו כאל בוגדים והעם הפלשתיני מתייחס אלינו כמשת"פים". התנועה האסלאמית הגיבה לכך בעיצוב זהות מאוד מיליטנטית בהתפתחותה. ד"ר עלי מזהה בשלב זה שני תהליכים מרכזיים: בעיני הערבים 1973 הייתה המערכה הראשונה שבה לא הפסידו, או ניצחו. הסמל של המלחמה היה 'אללה הוא אכבר' כלומר סמל דתי.

ד"ר נוהאד עלי ופרופ' מנחם פרידמן / צילום: שרה שגיא

ב-1978 אירעה המהפכה האסלאמית של איראן, ואז הקימו את משפחת הג'יהד שתפקידיה לערער את יסודות המדינה הציונית. כוחות הביטחון עלו על הרשת.

עם שחרור המנהיגים מהכלא הגיע השלב ההסתגלותי, שבו המיעוט הכיר בגבולות כוחו. המדינה היא מדינת האחר ולא המדינה שלו. החל תהליך של הקמת מסגדים ומוסדות ייחודיים לתנועה האסלאמית. כגון מסגד שבו הקומה הראשונה היא קומה של ספורט לבנים ולבנות, ובקומה השנייה יש קליניקות, קופ"ח וטיפת חלב אלטרנטיביות.

השלב הפוסט-הסתגלותי - ב-1996 היו בחירות בישראל ונגרם פילוג בתנועה האסלאמית בשאלה האם התנועה האסלאמית תתמודד לפרלמנט הישראלי. הפלג הדרומי התמודד. הפלג הצפוני נמנע מכך, גם בבחירות לרשויות המקומיות (למעט אום אל פאחם). כיום מקימים רשת חינוך החל מגני ילדים ועד מכללות. לדעתו, ייתכן קשר בין התנועה האסלאמית לסוגיה המרכזית. פונדמנטליזם יחסי לצד פמיניזם יחסי. התנועה האסלאמית הייתה הראשונה שאפשרה התמודדות של נשים בבחירות. לקראת סיום הציגה **ענת צוריה**, כימאית ומפיקת קולנוע, את הזווית המגדרית של משמעות ההקצנה הדתית על נשים, והרצתה על שינויים במעמד הנשים החרדיות בעקבות התפשטות תנועת ההפרדה. בהרצאה שולבו קטעים מסרטה של צוריה, "סוררת".

מכינת רבין

מקום בטוח בעין הסערה

מכינת רבין עלתה לאחרונה לכותרות. פנינו לדני זמיר העומד בראשה כדי לשמוע איך נולדה המכינה ומהם הרעיונות שמניעים אותה

כל המכינה

כמו כן, נפתחה מכינה במרכז הקליטה בנצרת עלית שתתפתח ותהיה מכינה 'אורנימית'. כך מתאפשר לאנשים שרוצים לחיות בקהילה אורבאנית גם לתת מענה לבעיות חברתיות.

ב-12 השנים המכינה מיסדה והסדירה שטחים רבים של פעילות והרגלים. עובדים בבתי"ס (גם דתיים) בפריפריה וגם במערכת הפורמאלית. לפני 3 שנים הקימה המכינה מיני תנועת נוער שנקראת 'ראות' לתלמידי כיתות ח' עד י"ב בפריפריה הצפונית. בוגריה ימשיכו לשנה י"ג ויהוו עתודת מנהיגות ליישוב שלהם. ככל המכינות ההורים משלמים שכ"ל 100-1500 ש"ח לחודש. במכינת רבין ההורים אינם משלמים דבר. תחת זאת הנערים עובדים במחנות עבודה. לצד היתרונות החינוכיים הקושי הוא שמדובר באוכלוסייה שלא רגילה לעבודות מהסוג הזה. מאידך, כל אחד מגיע לפה בזכות עצמו ולא בזכות הוריו.

המכינה חיה בצמצום. התודעה היא של קושי ושל עוני. למרבה האבסורד רובם מגיעים מבתיים מבוססים מאוד.

היום מספרם קרוב ל-40. הם באים מבתי"ס עירוניים, אך גם העירוניים האלה הוריהם היו קיבוצניקים או בוגרי תנועות נוער. עוברים מדי שנה בכ-100 בתי"ס תיכוניים. עם השנים חבר מביא חבר ואנשים מגיעים גם בכוחות עצמם. הכוונה היא להצמיח בוגרים שישמרו על קשר כגרעין קהילתי. המכינה משקיעה רבות בבוגרים באמצעות עיתון קבוע, כנסים, בתי מדרש ועוד.

חלק גדול מהבוגרים מתגייס במשותף, הבנים לגדודי גבעתי הפשוטים כקצינים וכמפקדים והבנות לחיל החינוך. הדבר מאפשר לשמור על קשר עם הבוגרים וגם מאפשר להם שירות עם ערך מוסף, לא רק מבחינה צבאית. זהו מהלך לא פשוט גם ביחס ליעדי המכינות האחרות: הצלחה לבנים ותפקידים קרביים ונוצצים לבנות במקום לשלוח אותה לשירות ערכי ומשמעותי.

תכנית הלימודים בנויה מאשכולות נושאים לאורך השנה. בשיעור עצמו מתקיים לימוד לשם לימוד, ללא מבחנים וללא רשימות נוכחות.

עוסקים בעיקר בביקורת חברתית, בחיפוש ובהגדרת זהות:

ההחלטה העקרונית על הקמת המכינה התקבלה באוגוסט '97 מתוך רצון של המדרשה ושל אורנים לתת מענה למציאות שנתגלעה בארץ בתחום הציבורי-הסברתי-חינוכי בקרב הציבור החילוני בעקבות רצח רבין.

הלבטים הללו לא פסחו על דני זמיר, אז עו"ד פרטי וחבר איילת השחר. באותה שנה עזב למושב כרכום.

מאז ומתמיד היה מעורב בפעילויות ציבוריות חברתיות. תוך כדי לימודי המשפטים שלו באוניברסיטת תל אביב המשיך לרכז את שכבת הנעורים שמנתה 120 ילדים מקיבוצי הצפון. איך אפשר לעשות את שני הדברים יחד? הקיבוץ סידר לדני טיסות מתל אביב צפונה על בסיס יומי. וכך יכול היה גם לשהות בלילות בביתו, עם אשתו וילדיו.

בהמשך עבד בתל-אביב כעו"ד עצמאי, ואז החל לשאול את עצמו האם זה הדבר שנועד לו. בד בבד הופעל עליו לחץ ממייסדי מכינת ע"ל, המכינה הראשונה והגדולה ביותר שהצמיחה מג"דים, שבמשך שנים הרצה בה בתור השמאלני והחילוני, להקים מכינה חילונית: אם כבר, אז שהציבור החילוני יהיה חילוני מתוך מודעות. גם חבריו במדרשה באורנים לחצו עליו להצטרף אליהם דרך התכנית של המכינה.

מאוגוסט '97 עד הקמת המכינה באוגוסט '98 נעשתה עבודת הכנה יסודית: ביקורים במכינות דתיות והרבה שעות חשיבה וליעיסת עפרונות עם בני תלמי, יאיר קארו וגיא צפוני. מאחר שרצח רבין היווה מוטיבציה לכל התהליך הציע יאיר לחבור למרכז רבין ולהקדיש את המכינה לרבין, וכך יצאו לדרך בקיץ '98.

תחילה פעל בבתי ספר, בעיקר בקיבוצים, התגבשה קבוצה של 17 בוגרי י"ב, אידיאליסטים, אקטיביסטים, אינטלקטואלים, שהבטיחו רבות וגם קיימו, למרבה השמחה.

התיישבו במוסד נעמן ליד עכו והתחילו לקיים תכנית שהייתה ייחודית לעומת מכינות אחרות. 3 ימים בשבוע הוקדשו לעבודה קהילתית. לאחר מכן עברו לאורנים. התגוררו במעונות עד שהוקמו המגורים בקרוונים ליד תל"ם, הכיתות מוקצות להם על ידי אורנים.

על ערכי יסוד וקוד אתי

בקרב הציבור ובקרב הנוער יש למכינה תדמית "שמאלנית". הסיבות לכך נעוצות בין היתר בשמה של המכינה. האוכלוסייה שבאופן מסורתי באה למכינה היא לרוב מבתים שהם יותר מרכז ושמאל. לא פחות מכך תרמו לתדמית הזאת התבטאויותיו של ראש המכינה בתקשורת הכללית.

המקרה של מבצע עופרת יצוקה הוא, לדברי דני זמיר, דוגמה טובה לטיפשות ההמון: "עם תום המבצע נערך כנס חורף, וכמו שנהוג אצלנו לאחר כל אירוע דרמטי שבו מעורבים בוגרים שלנו נערך שיח בוגרים. לא ידענו אילו עניינים יעלו בשיח. היה חשוב לבוגרים להשמיע.

השיח העלה תיאור של אווירה בעייתית מאוד ביחס לנורמות הראויות והמקובלות בצה"ל ולאופן יישום הקוד האתי שצה"ל מחייב בו את חייליו. פניתי לרמטכ"ל והעברתי לו את השיחה כלשונה, ללא עריכה, וביקשתי ממנו לטפל בכשלים הנורמטיביים שעלו ממנה, טיפול ששיקרו עבודה עם הקצינים והמפקדים הזוטרים על ערכי היסוד המחייבים אותם שעה שצבא העם היהודי נלחם בשטחים רוויי אוכלוסיה.

לאחר כחודש, ולאחר שקצין חינוך ראשי נפגש איתי ואמר שהדברים מטופלים, פרסמנו את השיחה באתר המכינה בידיעת הצבא מבלי לשער את חומר הנפץ התקשורתי הגלום בה.

לאחר יומיים-שלושה הפך ערוץ 10 את השיחה למרכז חדשותי שגרר מתקפות רבות על המכינה בכלל ועלי באופן אישי מצד אזרחים ופוליטיקאים רבים, כולל שיתוף בזוי של חלק מהתקשורת, בעיקר של הכתבים הצבאיים הניזונים מדובר צה"ל.

הצבא מצידו הגן עליו והקפיד להבהיר מפורשות שהוא לא רואה כל פסול בקיום השיחה ובהעברת החומר לידי. חלק ממשותפתי השיחה סיים מאז קורסי קצינים. אחרים התקדמו בתפקידיהם כקצינים. אני באופן אישי מרצה מוקדם ביחידות צה"ל ובבה"ד 1. בשיא ההתקפות עליו, כשח"כ בן-ארי דרש לסגור את מכינת רבין, פרסם ראש אכ"א, האלוף אבי זמיר, הודעה שמכינת רבין היא מכינה מובילה, ראויה ולגיטימית.

הגיבוי החזק, המרגש והמפתיע ביותר שקיבלנו היה מעמיתינו, ראשי המכינות הקדם-צבאיות שרובם ככולם מיו"ש. הם התייצבו נגד הניסיון להציג את המכינה ואותי כעוכרי ישראל. בקרב חלקים מהחברה הישראלית הדרישה מצה"ל לעמוד בקוד האתי כחלק מחייב מפקודות הצבא נתפס כשמאלני, ר"ל, כאילו דרישה לגישה מוסרית ולשמירה על עקרונות לחימה צודקת הם עניין שמאלני ולא עניין כלל יהודי ישראלי.

בנושא גלעד שליט, חשבתי באופן אישי שיש אובדן פרופורציות וכי לא נכון לבצע את העסקה כפי שהיא מתוכננת להיעשות, שהסחטנות הרגשית גוברת על שיקולים לאומיים חיוניים. שוחחנו במכינה והופץ נוסח טיוטה כרעיון למכינות נוספות שהצטרפו לעניין. בסופו של דבר בדיון במכינה שני שליט מחברי המכינה התנגדו שייצא מכתב, ובהתאם לכללי הדמוקרטיה, המכינאים היו נגדי, והמכתב לא התפרסם.

100% מבוגרי המכינה בשש השנים האחרונות עשו שירות צבאי כולל התנדבות. אנחנו המכינה המובילה באחוזי הקצונה והפיקוד. אנחנו מכינה שחשובה מאוד לצבא. גם מתנגדינו הרעיוניים אוהבים אותנו ומתקשים להתנגח בנו.

אני משמש גם כיו"ר מועצת המכינות יחד עם הרב משה הגר מבית יתיר, וגם כאן לבקשת מועצת המכינות כל הארגון והתפעול נעשה מאורנים בזכות היכולות הארגוניות של אורנים ובזכות זה שיש פה אנשים שיכולים ורוצים לסייע.

בבית המדרש לומדים לחבב את ארון הספרים היהודי מבלי להיות מאוימים על-ידי חזרה בתשובה. לומדים גם את לוח השנה היהודי.

בתחום החלוציות לומדים מנהיגות והשקפת עולם, אתיקה צבאית, יעדי הגשמה בצבא ובאזרחות. לומדים גם הגות חלוצית למן העלייה השנייה ועד עכשיו.

מקבוצה לקהילה הוא שיעור שעוסק ברציונל התיאורטי של קהילות שיתופיות. לומדים גם מבוא לחינוך כמעצב חברה, החברה הישראלית, הסכסוך הערבי-יהודי.

כל השיעורים וכן סדנת קבוצה מונחית, אינטליגנציה רגשית, והפעילות העצמית של המכינאים הן פעילויות חובה.

דני זמיר עם בנות המכינה

מעבר לכך ניתנים להם שיעורי אמנות, צינות, צדק חברתי בהתבסס על מקורות ישראל, כלכלה קפיטליסטית, מד"ס, שיעורי העשרה שהם רשות. ובימי חמישי בשעה 24.00 (!) בית מדרש לילי עם דני. על הפרק: מורה נבוכים, רוזנצווייג, בובר, אבן עזרא, ואחרים שעסקו בשאלת האלוהות והשאלות הפילוסופיות שנגזרות מזה. לפעילות הזו מצטרפים לא פעם בוגרי המכינות וחבריהם.

בתחילת השנה ובסופה מתקיימות סדרות נושאיות ברחבי הארץ. התפעול הוא תפעול עצמי. המכינאים גם מנהלים בעצמם את גיוס המחזור הבא, הזמנת מרצים, אוכל, נוי ואחזקה, עיתון ואת כל התפעול השוטף.

תפיסת העולם החברתית-כלכלית של המכינה תומכת בחברה סולידרית זולתית ובמדינת רווחה שאחראית לאזרחיה. עם זאת, היא בעד מדינה שמממשת את חזון מגילת העצמאות של חברה דמוקרטית ויהודית.

בוגרי המכינה הקימו את 'תלמים', חוג פוליטי שמונה כיום למעלה מ-100 איש במטרה לממש את החזון במסגרת מכלגת העבודה.

"בעתיד", מסכם דני זמיר, "נבסס את שני האתרים, באורנים ובנצרת עלית. מקווים להגיע ל-100 קבוצות בתנועת הנוער 'ראות', ושבוגרינו ישתלבו כיחידים וכקהילות בהובלה הפריפריאלית בצפון וייכנסו למשרדי הממשלה. מקווה מאוד שיהיה לנו תוך 3 שנים מג"ד ראשון ושנמשיך להיות רלוונטיים למציאות הישראלית וליעדים שלשמם הוקמנו. מסייעים לצידי יובל פרידמן שמרכז את הקמת האתר בנצרת עלית ואת נושא העבודה הקהילתית במכינה, ג'ילברט המזכירה של כל הפעילות פה כבר 7 שנים ובמסגרת זאת ממלאת תפקידים שונים, תום כחימה, רכז הבוגרים שלנו, אורית חזון, רכזת תנועת 'ראות' ועוד רבים אחרים עושים במלאכה".

צילום: שרה שביא

בתל אביב קיבלו דף מקורות עם מפה ומסלול משלהם, שיסייע להם להבין את משמעות הלמידה על ישראל ללא מומחה שמעביר להם את הידע, ודרך הגישה הזאת הם יחשבו איך ללמד את הסטודנטים שלהם.

באורנים פגשו סטודנטים מאוכלוסיות שונות: אתיופים, ערבים ועוד. הם סבורים כי הדרך הטובה ביותר לפתח קשר עם ישראל היא לפתח קשר עם אנשים.

הפעילות הנראית בתמונה נעשתה בקבוצות משולבות עם סטודנטים מאורנים. במסגרתה דירגו ערכים כגון לימוד תורה, צבא, השואה, כשרות, שבת וכד'.

עבור הישראלים הצבא חשוב מאוד, האמריקאים מחשיבים יותר את הקהילה ואת בית הכנסת. הפעילות היוותה המחשה עבורם כמה הם דומים וכמה הם שונים.

שמחים על הקשר עם אורנים, ומקווים שהוא יוביל לפעילויות נוספות בעתיד.

אלכס סבור כי גם לסטודנטים מאורנים חשוב לפגוש סטודנטים יהודים אמריקאים ובאמת לחשוב על עמיות יהודית. כמו כן הביע תקווה להמשך הפעילות המשותפת בשנים הבאות.

שמטרתה להפחית פגיעה בסביבה על ידי העדפת תחבורה ציבורית ותחבורה לא ממונעת על פני שימוש ברכבים פרטיים ועידוד נסיעה ברכב משותף. לקידום נושא זה חברו המועצה הירוקה, אגודת הסטודנטים והנהלת המכללה, לעמותה "תחבורה היום ומחר" - הארגון הישראלי לתחבורה בת-קיימא. לביצוע בחינת דרכי ההגעה לאורנים חיברו חברי המועצה הירוקה יחד עם "תחבורה היום ומחר" סקר תחבורה שהועלה לאינטרנט ועליו השיבו מעל 800 סטודנטים, מרצים ועובדים מנהליים. לעידוד מילוי הסקר נפתחו, באחד מימי הסקר, עמדות מחשבים ניידים בחצר הקמפוס וסטודנטים השיבו על הסקר במקום. חברי המועצה הירוקה לא הסתפקו בסקר האינטרנטי וביצעו גם רישום של מספר המגיעים לאורנים בשעות הבוקר במהלך שבוע על פי מיון דרכי ההגעה.

מהסקר ניתן ללמוד שרבים מבאי אורנים מעוניינים בשיפור התחבורה הציבורית וקידום דרכים למציאת שותפים לנסיעה ברכב משותף.

הרעיונות וההצעות שהועלו בסקר יעזרו למועצה הירוקה לקדם תחבורה בת-קיימא. חברי המועצה הירוקה מודים לכל מי שנטל חלק בסקר. המועצה הירוקה תעשה כל מאמץ לקידום הנושא ותשמח לדווח על כל התקדמות.

המועצה הירוקה פותחת את דלתותיה לכל המעוניינים להצטרף אליה: סטודנטים, מרצים ואנשי מנהלה.

אתם מוזמנים לפנות לד"ר שרה פאר, דוא"ל

sara_pe@staff.ornanim.ac.il

ללמוד על המורכבות של ישראל

על פרויקט מיוחד שבמסגרתו מבליים סטודנטים אמריקאים בקמפוס אורנים

את פרויקט ה-JTS מובילים בשיתוף פעולה שלושה גורמים: באורנים - רובטה בל-קליגר משדמות וב-JTS ד"ר עפרה בקנרוט, סגנית הדיקאן של ביה"ס לחינוך שלהם וד"ר אלכס סינקלר, רכז התכנית.

ד"ר אלכס סינקלייר, חוקר בצוות חשיבה בסוכנות היהודית בירושלים, מורה מן החוץ ב-JTS (Jewish Theological Seminary) בניו יורק, מתגורר במודיעין, מרכז את הסמינר של ה-JTS באורנים. המשתתפים בסמינר הם סטודנטים לחינוך יהודי, מביה"ס לחינוך ע"ש דווידסון. זו הפעם השישית שהם משתתפים בתכנית כזו וכבר פיתחו יחסים משמעותיים עם אורנים.

כמעט מחצית מהסמינר הם מבליים עם סטודנטים מאורנים. השנה לראשונה גם שהו בקמפוס אורנים.

מטרת התכנית: לגרום לסטודנטים לחשוב על איך ללמד אודות ישראל, לדבר על ישראל, לפתח זהות יהודית אמריקאית, ללמוד על המורכבות של ישראל דרך המציאות של ישראל כפי שהיא. לא מסתירים מהם צדדים בעייתיים של ישראל ומבקשים מהסטודנטים לחשוב איך בכל זאת משלבים את זה בהוראה לסטודנטים שלהם.

חלק מהתכנית מוקדש לסיורים בארץ, לאו דווקא במקומות תיירותיים, אלא במטרה להשתמש במקומות כדי לחשוב על חינוך. כל הסטודנטים כבר היו בעבר בארץ וכבר ראו את המקומות החשובים כמו יד ושם, מצדה וכד'.

למשל כשביקרו בכותל היו בקשת רובינסון שבה מתאפשרת תפילה שוויינית וחשיבה לעומק על מהות הזהות שלהם.

סקר תחבורה

לקידום תחבורה בת-קיימא

הסטודנטית נטלי פולק רושמת את מספר הנוסעים בכל רכב צילום: ד"ר יורם גרשמן

ד"ר שרה פאר ראש המועצה הירוקה במכללה המועצה הירוקה באורנים שבה שותפים סטודנטים, חברי סגל ועובדים מנהליים, פועלת לקידום חינוך לקיימות במכללה ובקהילה. הקיימות היא גישה אידיאולוגית חדשה המשקפת את ההבנה, שקיום המין האנושי תלוי במערכות תומכות חיים הכוללות: מערכות סביבתיות, חברתיות וכלכליות, הקשורות ומשפיעות זו על זו. בסמסטר זה התמקדה פעילות המועצה בבחינת דרכי הגעת באי-אורנים למכללה, כדי לקדם תחבורה בת-קיימא, תחבורה

שיעור מולדת

ד"ר יעל סנה

סיור לגליל התחתון: היכרות עם התיישבויות חדשניות ועם דרכי חיים חדשות

כתבה זו מתייחסת לנושאים אקטואליים 'מתמשכים' הנלמדים בחוג לגיאוגרפיה ולימודי הסביבה שחלק מביטוייו הם היציאה לשטח והיכרות עם תהליכים עכשוויים ופיתוח פרויקטים אקטואליים.

הפעם (דצמבר 2009) הכרנו מקרוב דרכי חיים מגוונות של יהודים, נוצרים ומוסלמים והתיישבויות חדשניות וייחודיות בגליל התחתון, ביניהן: כאוכב אבו אל-היג'א הצופה לעמק זבולון והים מעכו ועד חיפה; מנוף, קורנית ושכניה אשר בהר שכניה; הררית הממוקמת על רכס יודפת הצופה לכל עבר ומבדד בית נטופה הנישא מעל למאגר צלמון וסביבותיו; סכנין השוקקת והבנויה על מדרונות

גן הפסלים בכאוכב

ובקעת סכנין; קינחנו בסיור במעלה צביה למרגלות הר כמון. בסיור בכאוכב אבו אל-היג'א (1984 מועצה מקומית) דנו בשיתוף הפעולה בין יהודים וערבים ועל בית הספר הדו-לשוני במשגב והתפעלו מגן הפסלים על צמחי התבלין שבו והנוף הנשקף ממנו. שוחחנו על יצירות האמנות המגוונות פרי יצירתם של אמנים מן הארץ ומחול, ביניהם: פסל העמודים האמור לסמל את אחוות שלוש הדתות עליו מוצבים סמלי היהדות (מגן דוד), הנצרות (צלב) והאסלאם (סהר) וכן, פסל היונה המסמל את התקווה לשלום. המשכנו למנוף ולהררית יישובים כפריים קהילתיים יהודיים (1980). מנוף הוקם ע"י גרעין משפחות מדרום אפריקה. התפעלו מחיי חברה תרבות וקהילה מפותחים ובמיוחד ממערכת חינוך פרטית ואיכותית בגני ילדים. היישוב מנוהל ע"י ועד הנהלה מקומי מתנדב הנבחר מבין התושבים.

יחודו של היישוב הררית הוא בדידותו והיותו מוקף נופים מרהיבים מכל עבר. הכביש המתפתל בדרך להררית הוא מן היפים בארץ. צפינו אל משטחי העיבוד החקלאי בבקעת בית נטופה העוטה בימים אלה צבעים ירקרקים של רצועות קרקע הלא הן ירושות

קרקעיות. תנאי מרכזי לקבלה ליישוב הוא החובה לעסוק במדיטציה כאורח חיים. ואמנם, תושבי הררית עוסקים במדיטציה טרנסצנדנטלית.

חצינו רגלית את הררית ובוסתניה והגענו למבדד הנזירים הממוקם במרומי רכס יודפת, מצפון-מזרח להררית. השתרכנו בשביל המתפתל ונחשף לפנינו מבנה הכנסייה של מבדד-נטופה הנקשר לסיפור מקום מרתק אשר הוקם ע"י 2 נזירים קתוליים שהגיעו מהולנד ומארה"ב, רכשו חלקת אדמה על ראש ההר מעל בקעת נטופה וצלמון ובחרו לבלות במקום את שארית חייהם בתפילה ובעבודת האל, כל זאת בעקבות מלחמת העולם השנייה והשוואה (על כך יסופר במקום אחר).

המשכנו לסכנין - יישוב עירוני (1995) (94.3% מוסלמים, 5.7% נוצרים). מוחץ לגרעין היישוב מתבצעת כיום בנייה מודרנית הכוללת כבישים רחבים. סכנין עלתה לכותרות בשנים אחרונות (מלבד אירועי אוקטובר 2000) בעקבות ההצלחה בכדורגל והבית הירוק. שמנו פעמינו לאיגוד ערים לאיכות הסביבה בית נטופה וכן, לבית-הירוק (2006) ולמערכת טיהור השפכים החדשה. יש לציין כי ארגון ארצות הים-התיכון העניק פרס בסך 550,000 ₪ לאיגוד-ערים לאיכות הסביבה בסכנין עבור הבניין המיוחד שתוכנן עפ"י עקרונות הבנייה הירוקה. הבניין הירוק הוא הקמפוס של הקריה הסביבתית. בתכנון האדריכלי שלו מוטמעות שיטות בנייה מסורתיות לצד מודלים מתקדמים לשימור אנרגיה ומים. הסיור הסתיים בביקור במעלה צביה (1986) אשר הרשים אותנו במיוחד. סיורנו במקום בעזרתו האדיבה של איתן, חבר היישוב הקהילתי. באמנת היישוב נכתב:

זהו "יישוב יהודי-ישראלי בדרך האימן": תושבי מעלה צביה מיישמים בחייהם האישיים ובמרחם החיים הקהילתיים את תפישת העולם של האימן המיושמת בצורות מגוונות.

חיי הקהילה, המחקר והתרבות של היישוב תוססים ובהם תאים/צוותים החוקרים ומיישמים דרכי חיים מקוריות בתחומים מגוונים. מתקיים כאן ניסיון עדכני למצוא ולחדש את הרוח הישראלית החלוצית אשר פיעמה בארץ טרם הקמת המדינה ובשנותיה הראשונות. החברים יוזמים פעילויות שונות בהתנדבות. כל העת נעשה ביישוב ניסיון שלא לקחת את דברים כמובנים מאליהם.

ביקרנו במרכז המוסיקה, עברנו ביעף על פני מתקנים ומוסדות חינוך מיוחדים ומרגיעים: אגם נוי ובו ברווזים ופרחי מים, כמו גם עצים המקבלים 'טיפול אנושי'. ראינו בתים מעניינים בתכנונם, בגותיהם ובצבעיהם ונהנינו משכשוך המים הממוחזרים החוצים בזרימתם את היישוב ומשרים אוירה של טבע, נעימות ורוגע. אכן, הסטודנטים נהנו, למדו והתלהבו ואמנם כן, ניסו לברר כיצד אפשר להתקבל ליישוב.

ניתן לסכם כי בסיור זה עמדנו על מאפייני הבנייה הירוקה והמודעות ביחס לאיכות חיים גבוהה של אנשים שבחרו לחיות ביישובים הסוגדים לטבע, לנוף ולירוק הנמצאים סביב סביב. סיורנו התמקד בהיכרות וביקור בהתיישבויות יהודיות, מוסלמיות ובמקום נוצרי מרגש, תוך הדגשת ייחודם בהקשרים של איכות סביבה, אסתטיקה, חינוך וטיפול בפרויקטים ירוקים ותפיסות חיים אחרות וחדשניות.

מנהל תפעול חדש ובית תפעול חדש

שיפוצי קיץ נעשו השנה בהיקף גדול יותר במשרדי ההנהלה, בכיתות, באמנות, העברת חנות מכלול, אספקת ריהוט, איטום גג בבניין 46 ועוד. בחופשת הסמסטר צפוי שיפוץ אולם החטיבה: תקרה חדשה ותאורה, קיר קדמי וקיר אחורי, מבואה, ריצוף חדש ותיקון הכיסאות.

כמו כן, הניקוז בכניסה לבניין 42 מטופל והריצוף בבית 44 (הקולג' לרפואה משלימה) מוחלף. נבנה חדר מחשבים חדש עם 25 מחשבים חדשים בכיתה 8 בבית 56. נבנים שני קרואנים חדשים לכיתות או למשרדים.

תכנית בטיחות מרוכזת לכל המכללה החלה להיות מיושמת מתחילת 2010. בנוסף נעשו כמה פרויקטים מהירים כתוצאה מסקר הסטודנטים האחרון. הוספנו 70 מקומות חניה ברחבי אורנים, שביל קיצור מהחניה לכיתות ותאורה.

טופלה הריסת מבנים ישנים, הופרדה פסולת ברזל מפסולת אחרת מתוך כוונה למכור את הברזל. הותקנו מזגנים במעונות, בינתיים רק בבניין 10 שיש בו 32 חדרים.

שמוליק רגב בשטח

שמאל רגב, מנהל התפעול החדש, בן 45, פרש מהצבא לפני כשבעה חודשים בדרגת סא"ל. בין יתר תפקידיו שימש כמפקד בינוי בבסיס חיל האוויר והיה אחראי על צוות של 150 איש. בתפקידו האחרון בבסיס רמת דוד וכן

במלחמת לבנון השנייה שימש כמפקד בינוי של כל אזור הצפון, מחדרה ועד החרמון, מטעם חיל האוויר.

רגב הוא מהנדס, בוגר הטכניון, בעל תואר ראשון בהנדסת מכונות ותואר שני במנהל עסקים מאוניברסיטת בן-גוריון. לאחר שנות נדודים בבסיס חיל האוויר מתגורר כיום בתמרת, אשתו מורה ולהם שלושה ילדים.

תפקידו באורנים הוא תפקיד חדש. בעבר היו בתחום התפעול בעיות אינטראקציה בין כל מחלקות התפעול.

לאחרונה נחנך בית תפעול החדש. תפיסת התפעול: בקו הראשון - שרון ואמיליה בזמניות מלאה, מתוך אדיבות ומקצועיות. גם דרור הקב"ט יעבור למשרדי התפעול.

שרון כהן ואמיליה בבית תפעול החדש

ברכות לבריות

למוריאל אלבו - להולדת הבת
 לענת דהן - להולדת הבת
 לחן אבו - להולדת הבת
 לחגית הונה - להולדת הבן
 ללירז שלזינגר - להולדת הבת
 למיכל בסט - לנישואי הבן
 לעדנה בשן - להולדת הנכד
 לד"ר שרה פאר - להולדת הנכד
 לד"ר מירה קרניאלי - להולדת הנכד
 לד"ר מדי וליצקר-פולק - להולדת הנכדה
 ליעל זרחי - להולדת הנכד
 ללאונידה לוי - להולדת הנכד
 לד"ר יעל גלעת - להולדת הנכד

ברכות

אורנים מברכת את מוריה ומרציה
 אשר קודמו בדרגה בשנה"ל תש"ע
 במסגרת הקידום על פי כללי המועצה
 להשכלה גבוהה

לפרופ' וסכולוד (סיוה) לב,
 מן החוג למתמטיקה-פיזיקה.
 לרגל קבלת מינוי של פרופסור
 מן המניין.

לד"ר מיכל ראזר -
 לרגל קבלת דרכת מרצה בכיר

לד"ר מיכל (מוקי) גרוס -
 לרגל קבלת דרגת מרצה

בישראל יהודים בסעיף דת ענו 'אין לי דת'. בארה"ב גם יהודי חילוני לחלוטין ימלא 'יהודי' בסעיף 'דת'. על עצמו אמר כי כמי ששייך למיעוט, הוא יודע איך להציג את עצמו בהתאם לקטגוריות המקובלות השונות.

מיטלברג סיפר על תגובות של סטודנטים לשאלון הזה. נושא הזהות וההזדהות מזמן תשובות שונות. בכיתות התקבלו תשובות מגוונות: ישראלי/יהודי/פלשתינאי.

למדנו שהקטגוריות האלו אינן קבועות אלא משתנות. הסוציולוגים היהודיים כתבו את עיקר הספרים על רב-תרבותיות. גם בישראל פרופ' יוסי יונה בא מהרקע של הקשת המזרחית ופרופ' ברוך קימרלינג הוא עולה מארה"ב.

אמריקה כמדינת הגירה השתמשה במושגי כור היתוך מתוך הנחה שכל המהגרים צריכים להיטמע בתרבות האמריקאית הקיימת. הסוציולוג מילטון גורדון טבע את מושג ההטמעה, Assimilation (כיום מתייחס לכך כמושג שלילי). אחד מסימני ההיכר לדירוג רמות ההטמעה לתוך כור ההיתוך היה באיזו מידה יש נישואים מעורבים. בהמשך באה תורת הפלורליזם התרבותי שמכירה בקיום אורח חיים שונה לקבוצות השונות.

למעלה מ-150 מיליון איש ברחבי העולם אינם חיים במקום שנולדו בו. כולם זוכרים את המוצא שלהם ולא שוללים אותו. בארץ למשל המהגר הרוסי משמר ומבטא את התרבות שלו.

רב-תרבותיות התפתחה בקנדה ובאוסטרליה שקלטו הגירה אדירה. לדבריו, מדינת ישראל היא מדינה מרובת-תרבותיות ולא רב-תרבותית (רב-תרבותיות היא אידיאולוגיה שמכירה בשיח קבוצות). באופן ממוסד נותנים זכויות לקבוצות. כתנאי שלא פוגעים בזכויות של אחרים ויש גם דרישה של הכרה הדדית בכל קבוצה על ידי קבוצה אחרת. כולם מחויבים למרכז/ליבה משותף.

מיטלברג מגדיר את המצב בישראל כרב-תרבותיות קונפליקטואלית שבו כל קבוצה מבקשת להיות מרכזית. הדעה שלהם צריכה להיות הדעה של המרכז.

מי שרוצה לאמץ ראייה רב-תרבותית חייב להכיר בכל הקבוצות שקיימות מסביב ורק אחר כך לבנות אידיאולוגיה לפיה כל הקבוצות יכולות להתבטא, אך לא על חשבון קבוצות אחרות. לסיום, מצביע מיטלברג על אופק: צריך לקיים שיח בין הקבוצות השונות, להכיר אותן, אבל כל הקבוצות חייבות להכיר בזכויות הקולקטיביות-תרבותיות של כל הקבוצות. במכללה, על אף הדעות הקדומות של כל אחד, הדרך היחידה לעשות זאת היא בשיח אמיתי. רק בהשכלה הגבוהה יש סיכוי להתחיל לפתח תרבות רב-תרבותית.

ד"ר דוד מיטלברג מנחה את מפגש "שיח אחר" / צילום: שרה שגיא

בחודש יולי 2009, התקיימה באורנים, ביוזמתה של פרופ' נעימה ברזל, סדנה בת יומיים של "שיח אחר". המטרה הייתה לדון בדילמות ובסוגיות החינוכיות המעסיקות אותנו נוכח החיים המשותפים של סגל ושל סטודנטים יהודים וערבים במכללה. בסיכום הסדנה גובשו שלושה צוותים להמשך עבודה:

- צוות שעוסק בלמידה של הסגל ובדיון בשאלות של שוני תרבותי, זרות והדרה, חינוך ערכי ופוליטי וקידום הוראה דיאלוגית.

- צוות שמתמקד בקשר בין הסטודנטים היהודים לערבים בקורסים, ועוסק בשיחה בין המרצים, יצירת מודעות ובניית כלים להוראה בכיתה רב-תרבותית.
- צוות משותף לסגל ולסטודנטים שבוחן מחדש את המבנה והתכנים של הטקסים באורנים.

בתחילת השנה נערכו מספר מפגשים ראשוניים של מרצים לצורך חשיבה משותפת בנושא ההוראה בכתה רב-תרבותית.

מפגש הלמידה הראשון של הסגל כלל הרצאה של ד"ר דוד מיטלברג שכותרתה: "בין דמוגרפיה רבת-תרבותיות לאידיאולוגיה רב-תרבותית - הפער הערכי והאתגר החינוכי".

מלבד מיטלברג נטלו חלק במפגש ד"ר עינת ליכטינגר, ד"ר דוד נצר, ד"ר אסתר לבנון-מורדוך, ד"ר גבי ברזל, ד"ר אורלי סלע, ד"ר דינה לרון, ד"ר יעל פויס, איליין קולמן, ד"ר עינת ברגר וד"ר שרה שגיא.

ד"ר דוד מיטלברג חילק למשתתפים שאלון ובו סעיפים: לאום, דת, מוצא, עדה, גזע, אזרחות, דתי/חילוני. מילוי השאלון על ידי המשתתפים עורר תגובות ערות. החל מהתייחסות לכותרתו "איך אתה מזהה את עצמך" שנוקטת לשון זכר וכלה בסעיפים כגון 'גזע' שאותם אין רגילים למלא כאן. על כך השיב מיטלברג "אין שום דבר רע בגזע. יש רע בגזענות!" ולכן אין להתרעם על שאלה שמתייחסת לגזע, ובהתייחס לסעיף 'דת' אמר "רק

המפגש הבא של "שיח אחר" יתקיים ב-17.1 ויהיה מפגש כפול: שיחה עם הצוות מהמרכז הבין-תרבותי של מכללת תל-חי והמשך הדיון הפנימי שלנו. כל אנשי הסגל מוזמנים!

כל משתתף מוזמן ליזום שיחה על סוגיות/בעיות/דילמות בנושא זה, לקדם רעיונות, לגבש המלצות ליעול, להוביל יוזמה או עניין משותף.
נוכחותכם לכל אורך המפגש חשובה ותועיל לקידום הרעיונות והיוזמות שיעלו.
פרטים נוספים על השיטה באתרים:
www.shayby.co.il , <http://www.openspaceworld.org>

ומה הלאה?
הנהלת אורנים מתחייבת להקשיב, לבחון את הרעיונות והיוזמות שיעלו ב'מרחב הפתוח' ולאפשר ליזמים להציגם באופן הוגן בוועדות / בפורומים הרלוונטיים.
ההחלטות שיתקבלו בוועדות יפורסמו להמשך פעולה ושותפות של המעוניינים.
על מנת לאפשר לנו להיערך כראוי אנא אשרו השתתפותכם לרותם במשרד הרקטור: טלפון 04-9838812, דוא"ל: rotem_k@staff.ornanim.ac.il

השתתפותכם תתרום להמשך קידום תהליכים ומצוינות באורנים

נשמח לראותכם!

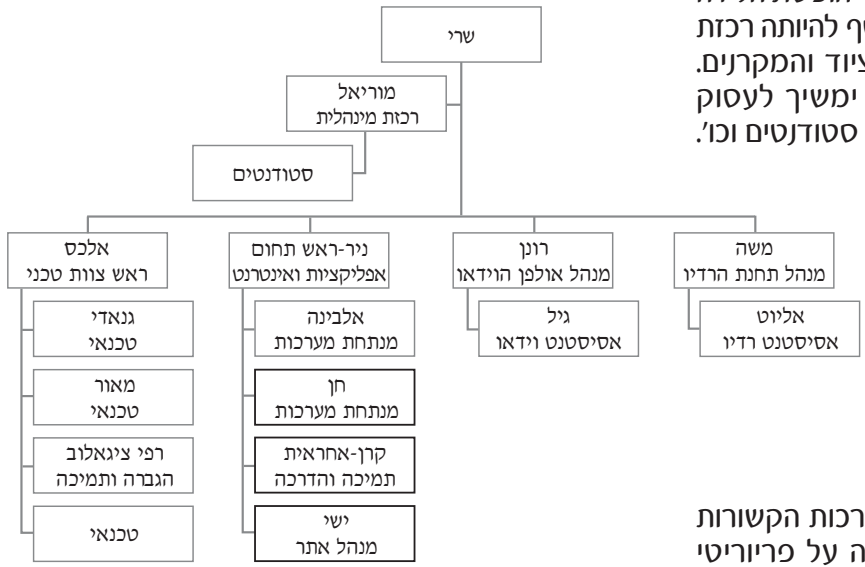
משרד הרקטור
יש לך הזדמנות להשפיע!
הזמנה למפגש 'מרחב פתוח' בסוגיה:
"כיצד נקדם את אורנים כמכללה אקדמית מובילה, המטפחת מצוינות בחינוך?"
בוא להתלבט אתנו בשאלה זו. כל רעיון יתקבל בברכה!
ניפגש ביום חמישי, 28/1/2010 י"ג בשבט תש"ע
בין השעות 9:00-15:00, בבית 57 (כיתות 7, 8, 9).

מהו סדר היום?
לאחר ברכות ודברי פתיחה של פרופ' יאיר קארו, ראש אורנים, ושל ד"ר מדי וליצקר-פולק, רקטורית אורנים, נתחיל בפעילות המרחב הפתוח בהנחייתו של שי בן יוסף.
סדר היום ייקבע על ידיכם, המשתתפים.
מהי שיטת 'המרחב הפתוח'?
שיטת "המרחב הפתוח" מזמינה אתכם לשיחה פתוחה ויצירתית, לקידום יעיל של אתגר משותף בהקשר לסוגיה: "כיצד נקדם את אורנים כמכללה אקדמית מובילה, המטפחת מצוינות בחינוך?"

עדכוני היחידה למערכות מידע

לאחרונה סיימנו ביחידה תהליך של ייעוץ ארגוני. המלצת הייעוץ הינה להעמיק ולמקד את פעילויות הליבה, ובעיקר את מערכות המידע והאינטרנט. הצוות הטכני קיבל משוב חיובי מאוד ולא חלים בו שינויים.
מבנה ארגוני - היחידה למערכות מידע:

ובשלב המשך בקמ"ח.
קרן גרין - אחראית תמיכה והדרכה. קרן מחליפה את שבי בכל הנוגע לתמיכה באתר אורנים, הדרכות אישיות וקבוצתיות לפי בקשה, הדרכות on-line באתר.
ישי סונגו - מנהל אתר.
מאחלת לבעלי התפקידים החדשים ולעובדותינו החדשות הרבה עניין הנאה והגשמה, ולכל באי אורנים הנאה משירות משופר שלנו בעקבות השינויים הבאים עלינו לטובה.
בהצלחה לכולנו, שרי

שינוי תפקידים ביחידה:
ניר - ראש תחום אפליקציות ואינטרנט. תפקיד מנהל האתר יאויש ע"י מנהל אתר חדש שיתחיל לעבוד באורנים כחודש הקרוב.
שבי - עברה ליחידה ללימודים מקוונים.
מספקת לסגל האקדמי תמיכה ב Moodle, אינטרוויז, סייטויז, היילן וכו'. שאר פעילות התמיכה: אתר אורנים, תמיכה אישית וקבוצתית לפי צרכים בתחומי office, דוא"ל, קבצים וכו' נותרה ביחידה למערכות מידע ותבוצע ע"י קרן גרין אשר הצטרפה אלינו לאחרונה.
מוריאל - רכזת מנהלית במקום שבי. במהלך חופשת הלידה יחליף אותה איימן (סטודנט באורקולי). בנוסף להיותה רכזת מנהלית תמשיך לעסוק גם בהשאלת הציוד והמקרנים.
רפי - עובר להיות חלק מהצוות הטכני. ימשיך לעסוק בהגברה ובתמיכה בעמדות מרצה מחשבי סטודנטים וכו'.
אבינועם - עבר לספרייה.
אבינועם הצטרף למוקד השירות - מרכז מיכון ומדיה בספרייה. מעתה הספרייה תעסוק בכל הקשור לתכני וידאו: המרת פורמטים של סרטים, השאלת קלטות וידאו וכו'.

עובדים חדשים ביחידה:
חן אללוף - הצטרפה אלינו בתפקיד ניתוח מערכות ותעבוד עם אלבינה בתחום מערכות המידע. היא תתמחה בשלב הראשון במערכת ה-business ומערכות הקשורות במשאבי אנוש, בהמשך תשתלב בעבודה על פרויקטים

חיה שמיר

1914 - 2009

נולדה ב-1914 בפולין. כחברה בתנועת השומר הצעיר, עלתה לארץ ב-1934 והצטרפה לקיבוץ שער הגולן.

למדה הוראה במחזור הראשון של סמינר הקיבוצים ולימדה בבית הספר היסודי בקיבוצה; בשנות ה-60 למדה באוניברסיטה העברית ומ-1969 ועד 1996 עבדה בהכשרת מורים באורנים.

באורנים הייתה מדריכה פדגוגית והנחתה השתלמויות מורים. מאוחר יותר הנחתה את צוות המדריכים הפדגוגיים של ביה"ס היסודי ועמדה בראש צוות המוקד לכיתות יסוד. בהנחייתה פותחו ועוצבו תכניות לימוד ומודלים של למידת חקר ולמידה פעילה.

פרס החינוך על מפעל חיים הוענק לה בבית הנשיא ב-1996, "על תרומה משמעותית להתפתחות החינוך היסודי בישראל, בכל הקשור לתכנים, להוראה, לחינוך חברתי ולחינוך ערכי; על פיתוח עבודת צוות ועל פיתוחו המקצועי של המורה; על פעילות ענפה בהדרכה פדגוגית ושילוב של ידע וניסיון תוך יישומם בבית הספר ובכיתה; על גיבוש דפוסים חדשים בהכשרת מורים ובהחדרת ההוראה הרפלקטיבית למערכת החינוך; על גיבוש משנה סדורה וכתובת מאמרים ופרסומים רבים ועל הקמת דורות של מתנכים".

מתוך דברי הפרידה של פרופ' יובל דרור מחוה שמיר:
חיה,

אני נפרד ממך בשם בית אורנים לדורותינו, ומשפחת החינוך המשותף כולה. הספקת בחייך הארוכים לעצב את דפוסו בית הספר היסודי של החינוך המשותף ולהשפיע רבות במערכת החינוך הישראלית כולה. רק ממרחק הזמן, כעבור שישה עשורים של עשייה ולאחר לבטים והיסוסים רבים, סיכמת את "המסע המשותף" שלך עם תלמידיך ועמיתייך בספר בשם זה, שכותרת המשנה שלו כה מתאימה לך - ללמד וללמוד. היית מבוגרות המחזור הראשון של סמינר הקיבוצים בתל אביב, שהחל לימודים בני שנתיים ב-1939 וסיימת את דרכך החינוכית הפעילה באורנים ב-1996, כשכבר הייתה מכללה אקדמית המכשירה מורים במשך ארבע שנים.

במחלקת החינוך התנועתית ובסמינר שהיה למכללה תרגמת את מיטב הרעיונות המתקדמים של החינוך החדש-הפרוגרסיבי, למעשים יום-יומיים. הותרת לנו תורה שבע"פ, ואת עיקריה גם בכתב. הדפוסים שגיבשת שימשו וישמשו את החינוך המשותף, שהיה ברבות הימים להתיישבותי-אזורי, ואף את החינוך היסודי בישראל כולה.

לפני למעלה מעשור הפסקתי ללמד באורנים ועברתי לאוניברסיטת תל אביב, אך אני יודע היטב שדרכי בחינוך עוצבה במשך כשני עשורים באורנים, בהשראתם של חברים ומתנכים וותיקים שכמותך. התובנות והזיכרונות ממך ומחבריך, שרובם כבר אינם עימנו היום, מלווים וילוו אותי, ואת כולנו, עוד שנים ארוכות. הוקרנו ואהבנו אותך מאד; נזכור אותך תמיד כאחת מדור המייסדים ומעצבי הדרך, השומרת החינוכית שנותרה תמיד צעירה. יובל דרור

**משתתפים בצערו של חברנו
רון גיל - מורה בחוג להוראת מדעי הטבע והסביבה
על מות אחותו**

לקרוא או לא לקרוא

על "שפה" אנחנו למעשה מבצעים הכללה. הלשון איננה ישות קיימת ואיננה דומה לאורגניזם אלא למין (species).

הספר הוא אוצר בלום לא רק לדובר הישראלית המצוי, אלא גם לכלשן וללקסיקולוג. הביבליוגרפיה בתחילת הספר - גם אם איננה מלאה - היא המקיפה ביותר שפורסמה עד עתה על ביטויים בישראלית. אוסף הצירופים הוא קרקע פורייה למחקר עתידי בתחום הלקסיקולוגיה, המגע בין הלשונות ואף הגנטיקה של השפה הישראלית.

להלן "חשבון נפש", צעד ראשון לקראת מחקר שכזה: סטטיסטיקות כלליות על הצירופים שבמילון, גם אם אין הן מוזכרות בו: כ-50% מהצירופים הם בכאיות (תרגומי שאילה, calques) של ביטויים בלשונות לכאורה "זרות". כ-40% מהצירופים מקורם בטקסטים עבריים וארמיים (רק כ-300 צירופים הם מארמית: כ-100 בתוך הארמית גופא וכ-200 בכאיות של הארמית בתוך העברית). כ-10% הם צירופים שנוצרו בישראלית לכאורה יש מאין. פילוח 40% הצירופים שמקורם עברי (או ארמי) הוא כדלקמן: תנ"ך 20%, לשון חכמים 15%, לשונות ימי הביניים ואילך 5%.

להלן הנוכחות של השפות השונות במילון מתוך כלל צירופיו: אנגלית 35%, גרמנית 15%, צרפתית 15%, יידיש 12%, ערבית 8%, רוסית 5%, לאדינו 0.7% ופולנית 0.5%. מיותר לציין שרוב ההשפעה הרוסית היא מתחילת הישראלית ולא כתוצאה מגלי העלייה האחרונים. השפעתם של מספר אלפים של יודעי רוסית בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20 גדולה לאין שיעור מהשפעתם של מיליון דוברי רוסית מעשרים השנה האחרונות. אני קורא לזה "עקרון המייסדים". ההשפעה הפולנית ניכרת למשל בביטויים "טיפש כמו נעל" ו"אין לו מושג ירוק".

בניתוח הביטויים בעלי האופי העממי או הדיבורי, שמן הסתם נפוצים ומשומשים יותר על-ידי דוברי הישראלית, ניתן לראות שחלקה של היידיש גדול הרבה יותר - בדיוק כפי שאם נפלח את הניבים הקלאסיים, הפחות נפוצים, המובאים במילון הצירופים, נגלה את השפעת הגרמנית והצרפתית.

סטטיסטיקות אלה חשובות מאוד, במיוחד לאור עובדות מביכות כמו למשל שפרופסורית נכבדת ללשון עברית ש"לא יודעת מהחיים שלה" אמרה לי לא מכבר שאין לה שום צל של ספק שהלאדינו השפיעה על ה"עברית" בדיוק כמו היידיש. צאי ולמדי! גיי ווייס! לכי תדעי!

הנאה צרופה מהלשון הישראלית

ביקורתו של פרופ' גלעד צוקרמן על הספר מילון הצירופים מאת רוביק רוזנטל, הוצאת כתר, 2009, 962 עמודים.

מילון הצירופים המבורך של רוזנטל מונח על מג"ש של כסף: הוא כולל 15,626 מטבעות לשון ישראליים - על מקורותיהם, גלגוליהם ושימושיהם. בנוסף אליהם, יש כ-2190 ערכים שרק מפנים לצירוף רלוונטי אחר - בסה"כ: 17,816 צירופי לשון.

המילון מכיל - ללא מיון שיטתי - סוגים שונים של "צירופי מילים", בין אם הם צירופים כבולים, קולוקאציות, מטבעות לשון או פתגמים. תוכלו למצוא בו, למשל, צירופי סמיכות (כגון "בית ספר"), שם-עצם + שם-תואר ("שאלה רטורית"), מילת-יחס + שם-עצם ("על הפנים"), פועל + מושא ("נהנה מכל העולמות"), צירופי איחוי ("מוכן ומזומן"), משפטים ("לך תמכור דגים בשוק") ופתגמים ("טובים השניים מן האחד").

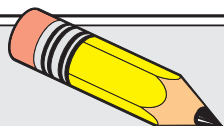
יש בלשנים שחוסר ההבחנה בין הצירופים השונים יפריע להם אבל דווקא כאן הזכיר לי האוסף את מהותה של הלשון עצמה. השפה היא, אחרי הכל, אנסמבל ערטילאי של אידיולקטים (אידיולקט הוא שפה של אדם ספציפי), סוציולקטים (שפה של שכבה חברתית מסוימת), דיאלקטים (לפי איזור), אֶתְנֻלְקָטִים (לפי מוצא אתני או עדה), אֶטְוֻקָטִים (לפי גיל) וכיו"ב. כל פעם שאנחנו מדברים

מאיך גיסא, הביטוי האירופי הממומש ביידיש כ"דאָס עפעלע פּאַלט ניט ווייט פון ביימעלע" מופיע במילון כ"התפוח אינו נופל רחוק מהעץ" למרות שרוב הדוברים אומרים "לא" ולא "אינו". הערך המוגדר כ"תפילת עמידה הנאמרת שלוש פעמים ביום, ומכילה תשע עשרה ברכות" מנוקד כ"שמונה עשרה" - לפי חוקי התרביץ ללשון העברית, שאובד עליהם הכלח זה אחר זה, או אחד אחרי השני. האם הימצאות הסגול ב"שמונה עשרה" נובעת - באופן מודע או בלתי מודע - משאיפה "לשפר" את ההגייה של דוברי הישראלית הילידיים, בעלי הלשון, שרובם כידוע דווקא הוגים "שמונה עשרה"? מטרתה המוצהרת, הפסיקופתית והאוקסימורונית של התרביץ המעל"ה (המוסד העליון ללשון העברית) היא לא אחרת מאשר "לכוון את דרכי התפתחותה של הלשון העברית לפי טבעה!"

יתר-על-כן, יש במילון עשרות ביטויים עבריים "של שבת" או "של בית מרקחת", שישראלים רבים לא משתמשים בהם: "עמד על מכונן" (כניגוד ל"עמד על כנו", שלא מוזכר), "הביט נכחו", "הילל בן שחר", "מלוא הטנא", "העיני האנשים תנקר?", "יום נקם ושילם", "נדחי ישראל", "נצרך לנקביו", "הוגה מן המסילה", ו"שעטנז גץ".

נראה לי שהמתח הבלתי פוסק בין המציאות הישראלית לבין הפוסקנות העברית הוא חלק בלתי (בלתי-נפרד, built-in) לא רק ממילון הצירופים בפרט - והשפה הישראלית בכלל - אלא גם מרוזנטל עצמו. מצד אחד, פועלו שופע חניניות וחדות-עין לגבי הישראלית כפי שהיא, תוך חיבוק הדובר הילידי העכשווי, בלי היכרס חיים יבני או יהירות יוסי שרידית. מצד שני, רוזנטל אינו מצליח להשתחרר מכבלי הגישה המסורתית לפיה אנו מדברים שפה שהיא שלב אבולוציוני בהתפתחות לשונו של ישעיהו. אירוני הוא, אם כן, שדווקא מילון כן ונהדר זה תורם למעשה רבות להכרה שלשונו היפהפייה איננה רק מרובדת (מרובת רבדים) אלא גם היברידית (מרובת מקורות). מעתה אפשר לומר בלי בושה, בלי מורא ובלי משוא פנים: **ישראלית שפה יפה!**

אתר האינטרנט של פרופ' גלעד צוקרמן הוא www.zuckermann.org

זהו מדור מארח!

אתם מוזמנים לכתוב על ספרי קריאה או עיון, חדשים או ישנים.
 בכל גיליון יכתבו כותבים שונים.
 אנא, שלחו את ביקורתכם למערכת:
sara_sa@staff,oranim.ac.il

הממצא הבלשני החשוב ביותר שכדאי להסיק מתוך מילון הצירופים הוא שרבים מהם נובעים ממספר מקורות בו-זמנית. במילון של רוזנטל אני מוצא הוכחה נוספת לחשיבותו העצומה והמוזנחת (מונחת עם ז' באמצע) של מה שאני מכנה "עקרון החפיפה" (או "החפייה", לפי התרביץ ללשון העברית). לפי עקרון זה, **ככל שמאפיין לשוני קיים ביותר שפות תורמות, כך יש לו סיכוי גדול יותר לחדור אל השפה המתהווה.** שכלולים ושקלולים עתידיים של עקרון זה ייראו למשל כמשפט הבא: "לפחות 80% מהמאפיינים הלשוניים החודרים אל השפה המתהווה הם אלו הקיימים ב-60% (משוקללים) מהשפות התורמות."

למשל, קשה מאוד לקבוע אם הביטויים הבאים חדרו אל הישראלית מיידיש גרידא שכן הם מופיעים באופן מקביל בשפות נוספות שגם הן תרמו להתהוות הישראלית: "סנונית ראשונה" (די ערשטע שוואַלד), "לא כל הנוצץ זהב" (ניט אַלץ וואָס גלאַנצט איז גאַלד), "היכה בכרזל בעודו חם" (שמיד דאָס אייזן כל-זמן ס'איז הייס), "יום הולדת" (געבוירן-טאָג), "מפחד מהצל של עצמו" (שרעקן זיך פאַרן אייגענעם שאַטן), "לכל כלל יש יוצא מהכלל" (אין יעדער כלל איז דאָ אַ יוצא מן הכלל), "הועם זוהרו" (אַנווערן דעם גלאַנץ), "רך כמשי" (ווייך ווי זייד) וכו'.

מכיוון ש-50% מהביטויים במילון הם בכואות עבריות של ביטויים לא-עבריים, הרי שחשיבות המילון היא בחשיפת ההשפעה הסמויה, המוסווית, של שפות לכאורה "זרות" על הישראלית. "גדוד מגיני השפה", הארגון הפאשיסטי-משהו שפעל למען טהרנות עברית ביישוב הישן (1923-1936) היה אולי מחטיף מכות לישראלי שנתפס באומרו "ער פייפט אויף אים" אבל לא לדובר ישראלית שאמר "הוא מצפצף עליו", גם אם הצירוף האחרון הוא למעשה בכואה של הביטוי היידי. תאילנדי יגיד אולי: **כה סמוי!** כמה אירוני הוא שהמשפט האחרון בהמנון גדוד מגיני השפה הוא לא אחר מאשר "ועל כל מתנגדנו אנו מצפצפים!" הפוסל ב"מומו" פוסל וטובל ו"שרץ" בידו.

הלשוני מטהר, הבלשן מתאר

מילון הצירופים הוא שילוב מרתק של תיאור בלשני וטיהור לשוני. מחד גיסא הוא מתאר את השפה כפי שהיא, שומו שמיים (עמ' 836), לא מצנזר צירופים ישראליים עסיסיים כ"זיוני מוח", "ליקק לו את התחת", "זייפה אורגזמה", "שק לי בתחת", "נשבר לו הזין", "עזוב אותי באמאש'ך", ו"לא שם זין", ולא בוחל בציון כינויים גזעניים כ"צפוף פיגמנטים", "כושי סמבו", "יקה פוץ" ו-"מרוקו סכין". תפקיד הלקסיקוגרף הוא אכן לתאר ולא לטהר, לחנוך ולא לחנק, לחפש שורשים ולא לשרש.

נציגנו באטלנטה

ד"ר ניר רסיסי מדווח מהכנס השנתי ה-89 של NCSS, המועצה הלאומית האמריקאית ללימודי החברה, שבו השתתף באטלנטה ג'ורג'יה.

הסמוך לו (בלב העיר אטלנטה, ליד בניין ה-CNN והכפר האולימפי), נפרש על פני יומיים וחצי וכלל למעלה מ-500 מושבים מקבילים במגוון רחב מאוד של נושאים, בהם השתתפו אלפים רבים.

אני עצמי השתתפתי באופן פעיל בשני מושבים, שבהם סיפרתי על המצב בישראל בתחום לימודי החברה, להבנתי, ועל ניסיונותי בחודשים האחרונים לשנותו (אשמח לספר על כך למעוניינים). כמוכן, השתתפתי גם כמאזין במספר רב של מושבים נוספים ובו"הרצאות מפתח". המסקנה העיקרית שאני לוקח אתי מכל אלה היא שיש בסיס לתחושותי המוקדמת שלפיה יש לכולנו, לרבות ראשי מערכת החינוך, הרבה מה ללמוד מניסיונם של אחרים, גם אם הם בעיקר - או שמא "רק" - אמריקאים. בכרכה, ניר

המועצה משמשת כארגון-גג למורים מבתי-הספר היסודיים, חטיבות הביניים, העל-יסודיים והמכללות, בתחומי ההיסטוריה, הגיאוגרפיה, הכלכלה, מדע המדינה, הסוציולוגיה, הפסיכולוגיה, האנתרופולוגיה, הארכיאולוגיה, הפילוסופיה, הדת והמשפט. המועצה מאורגנת כך שהיא מרשתת מורים אלו ביותר מ-110 מועצות מקומיות, ארציות ואזוריות וקבוצות מסונפות, יחד עם מורי מורים במכללות, מרצים באוניברסיטאות, מומחי תכניות לימוד וכד'. המועצה מגדירה את לימודי החברה כ"לימוד אחדותי של מדעי החברה והרוח לקידום הכשירות האזרחית", דהיינו, קידום הידע, ההבנה והמעורבות בסוגיות, בכעיות ובעניינים אזרחיים, כגון בריאות, פשע, מדיניות חוץ וכיו"ב, שהם מטבעם בעלי אופי רב-תחומי.

אחת הקבוצות המסונפות למועצה האמריקאית היא "האסיפה הבינלאומית" המאגדת חברים מכ-70 ארצות חוץ (אני ככל הנראה הישראלי היחיד), ושמטרתה "לספק הזדמנות למתחכים בתחומי החברה בעולם ליצור קשרי גומלין, לחלוק ביניהם ולפתח רעיונות, גישות ופתרונות לבעיות ולסוגיות שכולנו נתקלים בהן בעיסוקינו בלימודי החברה בארצותינו" (בתמונה ראשי האסיפה הבינלאומית ואני). הכנס עצמו היה מרשים במימדיו ובארגונו: הוא התקיים במלון 'אומני' ובמרכז הכנסים הארצי

עדכונים מהרשות למחקר והערכה

בפורום מחקר שהתבנס לאחרונה דווח לנובחים על הצעות מחקר שהוגשו במסגרת הרשות למחקר ולהערכה

פורום מחקר מתכנס / צילום: שרה שגיא

ד"ר לילך לב ארי, ראש הרשות למחקר ולהערכה, מוסרת כי במהלך החודשים האחרונים הוגשו הצעות למחקרים חיצוניים (חלקן כבר אושרו והיתר - בתהליך).

הוגשו 6 הצעות למחקרי גישוש (עד 4000 ₪ מענק למחקר) מטעם מופ"ת, אשר אושרו כולן. ברכות לזוכים המאושרים. הוגשו 7 הצעות מחקר רחבות (עד 30,000 ₪ מענק למחקר) למופ"ת, ובהן שלל נושאים מתחומי מדעי החברה והרוח, חינוך, וביולוגיה. ההצעות נמצאות בראשית הליך השיפוט. בהצלחה למגישיות ההצעה.

הוגשו שתי הצעות מחקר לאורט ואושרו. המחקרים החלו

בתחילת שנת הלימודים תש"ע ומבוצעים על-ידי ד"ר איריס וגנר-גרשגורן וד"ר יפעת אשרת - הערכת פרוייקט "דיאלוג מתמיד" באורט והמחקר של ד"ר ענת שמלא בנושא פיתוח יחידות לימוד מתוקשבות ללימוד עצמי באורט.

מחקרים נוספים:

ד"ר מאיה מלצר-גבע לתל"מ (המחקר בתהליך), ד"ר ניר רסיסי: פרוייקט "יובלים" ומידת יעילותו (המחקר בתהליך), קבוצת חקר החינוך הקיבוצי (ד"ר ארזה אברהמי, יעקב ליברמן וד"ר ניר רסיסי) ברשות במטה אשר, והצעת מחקר בהתהוות למערכת החינוך הקיבוצית בסאסא. במסגרת יוזמות פדגוגיות למשרד החינוך: המשך מחקר של טניה זסלבסקי אודות החזאים - בגרות ופסיכומטרי, מחקר המשך שנה שלישית. מובן שיש עוד מחקרים חיצוניים בתהליך ופירוט יגיע בפרסומי הרשות למחקר ולהערכה בעתיד הקרוב.

צפו בד"ר לילך לב ארי בערוץ האקדמי:

פרשת מקץ הסתיימה בדרישתו של יוסף להחזיק את אחיו בנימין לאחר שהואשם בגניבת גביע הכסף שלו. בפרשה זו יהודה מציע שהאחים יישארו במצרים כעבדיו של יוסף. יוסף מוכן לאפשר לשאר האחים לחזור לארץ כנען ולהשאיר אצלו רק את בנימין. הרב רונן לוביץ' משוחח עם ד"ר לילך לב-ארי על נושא הירידה מהארץ.

לצפייה בראיון המלא:

<http://actv.haifa.ac.il/programs/Item.aspx?it=1655>

תוכלו לנסח פרופיל נושאי מחקר אישי, ולקבל עדכונים שוטפים על ספרים חדשים בספריית אורנים לפי פרופיל זה. ניתן לשגר מספר SDI requests במספר תחומי עניין. נשמע מעניין? צוות הספרייה לשירותכם.

שירות נוסף לקהילת אורנים הוא קבלת מידע על מאמרים באנגלית בתחום העניין שלכם שהתפרסמו לאחרונה. שירות זה אפשרי גם לגבי כתיב עת שאורנים לא מנוייה עליהם. כל שעליכם לעשות הוא לפתוח פרופיל במחולל הדוחות של TD-net Oranim. הדרכה מוקלטת לפתיחת פרופיל אישי ב TD-net - לרשותכם באתר הדרכות הספרייה, הדרכה אישית - בעזרת ספרנית יעץ. לתיאום הדרכה אישית - חני חץ בשלוחה 865.

בימים אלה משיקה Google שירות חדש ובו בעקבות פתיחת פרופיל תחומי עניין תוכלו לקבל למייל שלכם הודעות עדכון בתחומי העניין שרשמם. לא רק מעקב אחר סיפורי חדשות בהתהוותם, קבלת עדכונים לגבי מתחרים או בתעשייה, קבלת עדכונים על סלבריטי או אירוע, מעקב אחר קבוצת הספורט האהודה עליך...אלא בכל נושא ועניין.

אנחנו לא נשארים מאחור ומתמקדים בשירות אקדמי. הגיע ספר חדש בתחום העניין שלך? התפרסם מאמר בתחום העניין שלך? הודעה על כך תגיע ישר אל תיבת הדואר שלך!

לבעלי 'כרטיס הקורא שלי' בספרייה שמורה זכות לקבל שירות מידע נבחר הכולל דווח על פריטים חדשים שיצאו לאור והתקבלו בספרייה.

שירות זה נקרא (Selective Dissemination of SDI Information) והוא מתבצע בעזרת "כרטיס הקורא שלי" מסוגל עליון בקטלוג הספרייה.

ישראלית שפה יפה - פרופ' גלעד צוקרמן

בספרו ישראלית שפה יפה טוען פרופ' גלעד צוקרמן כי השם המתאים לשפה שאנו מדברים היום אינו "עברית" אלא "ישראלית". ולא זה שינוי סמנטי בלבד. טהרני השפה מנסים לכפות דקדוק עברי על שפה חדשה בעלת הגיון פנימי משלה. המיתוסים של "החייאת השפה העברית" הם תולדה של

פרופ' גלעד צוקרמן / צילום: שרה שביא

אידיאולוגיית "שלילת הגולה", התכחשות להיברידיזם היהודית, ולאומיות התרה אחר עתיקות יומין. השפה שאנו מדברים היום אינה אלא שפת-כלאיים שמית-אירופית בת 120 שנה, השפה הישראלית, שספר זה מגולל את סיפורה. הספר מנתח את יחסי הגומלין בין הישראלית, העברית, היידיש ושפות אחרות. לאופייה של הישראלית כשפת-כלאיים השלכות לגבי גבולות היכולת להחיות שפה, גנטיקה וסיפולוגיה בלשנית, סוציו-לינגוויסטיקה ובלשנות-מגע.

בראשית - ד"ר שמאי גלנדר

בספרו החדש של ד"ר שמאי גלנדר, בראשית, על שני כרכיו, עיון מקיף בעולמו של ספר בראשית באמצעות חשיפה יצירתית ושיטתית של הערכים המונחים ביסוד הסיפורים הקדומים. מוצגות בו גישות שונות בפרשנות ובמחקר לדרכי חיבורו, לתכניו ולהשתקפות הרקע ההיסטורי בחלקיו השונים ונידונים בו מקורות השפעתו של

ד"ר שמאי גלנדר / צילום: שרה שביא

ספר בראשית, והזיקה בינו ובין ספרויות המזרח הקדמון. המחבר פותח צוהר להבנת סממני אמנות הסיפור ולמגוון האמונות והדעות בסיפורים, כחלק מהלקח המוסרי-דתי של המונותאיזם הבא לידי ביטוי בספר בראשית. הספר יצא בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה. בטקס ההשקה בירכה את שמאי תלמידתו לשעבר, ד"ר לורית רמון: "ה'רומן' בנינו התחיל עוד בתקופת היותי סטודנטית בחוג למקרא באורנים. דפדפתי בשלושת הספרים שהוצאת לאחרונה בהתפעלות ובקנאה: שני ספרי בראשית הם אוצר בלום למורים ולסטודנטים למקרא, והספר משני עמים לעם אחד מכיל בתוכו אבחנות חדשות, מקוריות ומעניינות".

השקות ספרים בספרייה

המעין השלם - מאהר ח'אדר וד"ר חגי רוגני

ד"ר חגי רוגני, ד"ר נעמי דה-מלאך ומאהר ח'אדר / צילום: שרה שביא

מתוך דבריה של ד"ר נעמי דה-מלאך על המעין השלם מאת מאהר ח'אדר וד"ר חגי רוגני

בטקס השקת הספר בספרייה: "אני סבורה שאין זה מקרה, שהספרים המרכזיים שיצאו לאור לאחרונה להוראת הספרות העברית לבתי הספר הערבים נכתבו על ידי אנשי אורנים (ר' "אשכול" ו"אופק חדש" שכתבו סובחי עדוו וד"ר יעל פויס). אני רואה בבחירה לעסוק בכך ביטוי של רגישות, אכפתיות והתייחסות לרב-תרבותיות בארץ, וכן שותפות יפה בין יהודים לערבים.

הנושא מעלה כמה סוגיות רגישות, ומאהר וחגי הצליחו להתמודד עמן בכישרון מעורר התפעלות;

זהו ספר עזר לבגרות, שמנתח את היצירות בתכנית הלימודים. אך, כדברי המחברים בפתיחת הספר: 'ספר זה אינו מפחית מחשיבות ההוראה בכיתה: אנו רואים באישיותו של המורה ובידע שלו, במכשג מורה-תלמד ובאווירה הקבוצתית הנוצרת בכיתה הלימודית את הבסיס ההכרחי ללימוד השפה והספרות'.

שנית, את ספרי העזר לבגרות תלמידים לרוב קוראים במקום לקרוא את היצירות. חגי ומאהר משתדלים להעמיק ולאזן בין ההכרח לכסות את כל היצירות שבתכנית הלימודים לבין העמקה. מנשבת בספר גם רוח של רגישות והקשבה לשירים ולסיפורים.

ולבסוף, יש כאן שאלות פוליטיות, חברתיות ותרבותיות. הכותבים לא בחרו את רשימת היצירות, והתכנית מכילה גם יצירות שמעוררות בעיות במסרים שלהן. מאהר וחגי הולכים בחכמה בין הטיפות, אבל לא חוששים מאמירות ביקורתיות בשאלות חברתיות ופוליטיות".

ספרה של ד"ר יעל גלעת, ראש המכון לאמנויות באורנים, צורפות בכור היתוך: אומנויות יהודי תימן והתהוותה של התרבות החזותית הלאומית בישראל 1882-1967, מציג מחקר העוסק במפגש בין אומנויות יוצאי תימן ובין רכיביה המרכזיים של התרבות העברית הלאומית בישראל. בהשאלה מתחום עיבוד המתכות המונח הסוציולוגי 'כור היתוך' מייצג תהליכי מיזוג והאחדה תרבותיים בחברות מהגרים. הצורפות, אחד הביטויים האומנותיים הבולטים ביותר של יוצאי תימן בישראל, נכנת במפגשה עם התרבות החזותית שהתהוותה מראשית המאה העשרים עד הקמת המדינה.

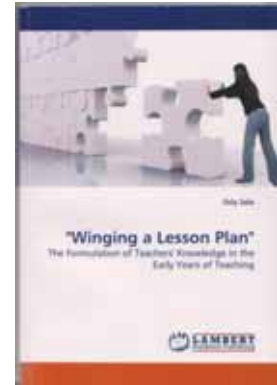
הספר עוקב אחר גילויי אופציות של הכפפה, התנגדות, התרסה, השלמה או הישרדות. הצורפות, הרקמה והאריגה של יוצאי תימן נתפסו כמייצגות 'מזרחיות' שנמצאה מתאימה להתכה בכור היתוך הישראלי. ברם, יחסי הכוחות ששררו בין הצדדים בעת המפגש הבין תרבותי בתקופת בצלאל הובילו להזרה של האומנויות 'הממוזגות' בקרב קבוצות האוכלוסייה היהודית התימנית בישראל. הספר יצא בהוצאת מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון.

'זמן טרופות' דואט: שירים משה יצחקי

ציורים, איריס קובליו, הוצאת חלפי לספרי אמנות. יעוץ לשוני וניקוד: חגי רוגני

מתוך דברי ד"ר משה יצחקי על הספר: "בין משטחי הציור הייחודיים והמקוריים שעליהם היא מצוירת נמצאות אריזות של תרופות. היא פורשת אריזה ועל חלקה הפנימי היא מצוירת בטכניקה משולבת את מראות נוף נפשה. צבעי מים, שערות, גזירי אריגים וחומרים נוספים על אריזות התרופות עוררו ויצרו מרחב השראה אשר הוליד את שירי הספר. באקוורלים של איריס מצאתי הדהוד לנפשי. תחילה הגבתי לציורים שלה, מאוחר יותר היא הגיבה בציור לשירים שלי, בהדרגה נוצר מרחב החוצה את גבולות השפה האמנותית של כל אחד מאיתנו. השירים אינם מסבירים את הציורים, והציורים אינם מפרשים את השירים, אלה ואלה מחוללים בדואט, יוצרים מבע חדש, אך יכולים גם לעמוד עמידה עצמאית, כל אחד במרחב שלו". ד"ר משה יצחקי הוא ראש החוג לספרות ולמבע יצירתי באורנים.

"Winging a Lesson Plan" אורלי סלע

ספרה של ד"ר אורלי סלע, ראש החוג לאנגלית באורנים, עוסק במורים מתחילים המסיימים את לימודיהם במוסדות להכשרת מורים אשר מגלים לעיתים קרובות שהידע שרכשו במכללה או באוניברסיטה אינו שימושי כאשר הם מתחילים ללמד, מכיוון שידע זה הוא תיאורטי מדי ולא מעשי מספיק. מתוך כך התעורר הצורך לערוך מחקר שיבחן את הידע שאותו רוכשים פרחי ההוראה במוסד ההכשרה, ואת הקשר של ידע זה לתהליך הבניית הידע של מורים טירונים. ספר זה בוחן את התהליך בו רוכשים פרחי ההוראה את הידע הפרופסיונאלי שלהם במהלך חייהם, עם דגש מיוחד על שלב ההכשרה להוראה. המחקר המתואר בספר שייך לתחום המחקר הנרטיבי ומבוסס על עבודתו של מיכאיל בחטין בנושא השיח. המחקר מתבונן בחייהם ובעבודתן של שתי מורות לאנגלית, בוגרות מכללה להכשרת מורים, ומתאר את סוגי השיח שהתפתחו לאורך חייהם והדרך שבה הם עיצבו את עבודתן בבית הספר. הספר מסתיים בדיון בהשלכותיו של המחקר על הכשרת המורים.

האב, הבן ורוח החופש - מיכאל (מייקל) עופר

לתדהמתו מגלה מייקל עופר את בית אביו על חוף אגם באוסטריה, שם בחר לנפוש עם רעייתו מבלי לדעת כי שורשיו נעוצים במקום. עוד יותר מסעירה התגלית כי אביו איננו האיש שעל עקבותיו ביקש להתחקות. למה שילח אותו אביו מן הבית והוא רק בן 10? מדוע כפו עליו להיות ילד חוץ בקיבוץ? מי הוא, בעצם, רופא הילדים השרמנטי שהיה לו לאבא? מי היה באמת אביו?

מיכאל (מייקל) עופר כיהן במשך 22 שנים בתפקידי ניהול במכללת "אורנים" מתוכם יותר מעשר שנים כמנכ"ל. הספר יצא בספריית פועלים.

תערוכה חדשה

מכללת אורנים

איילת כהן / אלי טבול / אפרת אייזיק / לורה יוסף
מיטל סעדון / סמארה שבאט / שני ארגוב / רימאח יונס

קולאג' פלמות' בריטניה

בן אדיקוט / ג'יימס קלי / פרנסיס וויליאמס

21.12.09 - 10.3.10

עורכת הסדרה ומנחת הפרוייקט: שולי נחשון

תש"ע - ציור 2009-2010

השנה הגלריה ממשיכה להציג אמנים ואמניות שתחום הציור הוא במרכז יצירתם.

האמן והאוצר **פרופ' דוד וקשטיין** בשיתוף סטודנטים מהמכון לאמנות באורנים ממשיכים ובאים אל הסטודיות ומבקשים לשאול ולרענן את המבט על הציור. התערוכה הרביעית בסדרה:

חלום שנפתר בתוך חלום אברהם אופק / אבישי אייל

11.1.10 - 4.3.10 בגלריה (בית 52) אורנים

אבישי אייל, השכחה, 1990 אקריליק על בד

אוצר ומנחה קורס גלריה: פרופ' דוד וקשטיין

סטודנטים אוצרים: איתמר פרנס, אפרת אייזיק, טל סירי, סתיו כרמי

בתערוכה מתקיים מפגש בין-דורי ייחודי ואיכותי המציין גם עשרים שנה למותו של אברהם אופק (ינואר 1990). אופק היה מורהו של אבישי אייל בכבלאל והקשר ביניהם הפך לידידות אמיצה.

לאחר שעברו שניהם ללמד בחוג לאמנות באוניברסיטת חיפה, שבו אייל מלמד עד היום, הפך הקשר ביניהם גם לחברות מקצועית קרובה. התערוכה המשותפת מציגה כמה ציורים של כל אחד מהם מתקופות שונות והיא מנסה לזהות זיקות וקשרים סמויים ביצירתם.

הנושאים העולים ביצירתם של האמנים קשורים לתכנים המגדירים את הזהות הישראלית: אופק עוסק בשאלות של עלייה והתיישבות, בניית משפחה ומשמעות הקיום היהודי. אצל אייל ניכר העיסוק בחברתי ובפוליטי, עניין עז בשפה העברית ומשמעותה וניתוח שיטות של מלאכת הציור. משותף לשניהם העיסוק בתכנים אוטוביוגרפיים סמויים. מוצגים בה שני ציורי מחווה של אבישי אייל, שצוירו זמן קצר לאחר מותו של אופק וטרם הוצגו: "כורת" מציג צללית של אדם המניף גרזן על עץ שנגדע; "שלום, חבר", הינו ציור עז ביטוי של פרידה וחלום.

הגלריה פתוחה לקהל בימים א-ה בשעות 8.00 - 15.00
שבתות בשעות 11.00 - 14.00

דוא"ל: galleryo@oranim.ac.il

אבישי אייל, שלום חבר, 1990 אקריליק על שק מודבק לעץ לבד

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8

ציור 2009-2010

אבישי אייל, כורת, מחווה לאברהם אופק, 1990, גואש על נייר, 75x105 ס"מ

אברהם אופק, ג' חלומות מתקיימים: חלום שחרית, חלום שחלם חברו, חלום שנפתר בתוך חלום, 1989, עיפרון, גואש וצבע מים 53x73 ס"מ

בגלריה לאמנות ישראלית באורנים

חלום שנפתר בתוך חלום
אברהם אופק / אבישי אייל

11.01.10 - 04.03.10

אוצר ומנחה קורס גלריה פרופ' דוד וקשטיין
סטודנטים אוצרים: איתמר פרנס, אפרת אייזיק,
טל סירי, סתיו כרמי

פתיחה רב שיח
יום שני 11.01.10 בשעה 12.00
בגלריה (בית 52) אורנים

מגזרת לאמנות ישראלית
אורנים מוזיאון לאמנות
معهد الفنون
Oronim Art Institute
The Gallery of Israeli Art